

V menn

UKE 10 7. MARS 2025 kr 99

50 år med lidenskap for fotballkort
Jakten på den hellige gral

Putin jakter på norsk spionskip: «SLIK SER FIENDEN UT»

**Russiske skip og ubåter har stående ordre:
Finn Marjata**

+ Sløseriombudsmannen: Toppsjefenes saftige billønninger

TESTER

**DEN STORE TESLA-
UTFORDREREN**

Hitlers tørste hoff-
fotograf tjente millioner
**KAPDRAKK
MED STALIN**

TRUE CRIME

Tistedalsdrapene rystet Norge
**FEMBARNSFAREN
DREPTE FOR FOTE**

nr. 11 2025 www.vimenn.no

INNHold

REPORTASJER

6 Putin kartlegger norsk spionskip

Russernes flåte, fra atomubåter til sivile skip, har veggplakater av det norske etterretningskipet Marjata IV.

14 Landet der håpet forsvant

Vi Menn har besøkt Nicaragua – der president Ortega og hans like dominante kone styrer med jernhånd.

26 På sporet av Keegan

Knut Espen Svegaarden, VGs mangeårige sportsjournalist, skriver i Vi Menn om den gangen alt startet – med jakten på det hellige fotballkortet av Kevin Keegan.

36 Føreren og drukkenbolten

Nazifotografen Heinrich Hoffmann hadde enerett på Hitler-portretter. I lange perioder var alkoholikeren med kunstnersjelen Førerens nærmeste venn.

46 True Crime: Drapene i Tistedalen

I løpet av et år ble fire forsvarsløse mennesker drept i Tistedalen ved Halden. Ugjerningene, og svaret på hvem som sto bak, sjokkerte Norge.

56 Omsluttet av mystikk

Mange av verdens rareste fly og hele romfartsprogrammet ble skapt på NASAs forskningssenter på Moffett Field. Her står fortsatt både verdens største vindtunnel og en av verdens største hangarer.

64 Vinnerbildet

Vi Menns Johnny Haglund har stukket av med en internasjonal prestisjepris.

66 Biltest: BYD Sealion7

Den store Tesla-utfordreren er bedre enn konkurrenten på mange områder.

70 Biltest: Kia EV3

Hverdagsbil som gjør sine saker utmerket.

76 Møte med Svalbards dyreliv

Stillfaren ferd i seilbåt rundt øygruppen.

I DENNE UKENS VI MENN ...

...kan du lese et gjensyn med en tid som virket ulidelig krevende den gang, men som i ettertid fremstår som en periode der livet var overveldende enkelt: I overgangen mellom barn og ungdom hadde vi tid og energi til å konsentrere oss på døgnbasis om sysler som for alle andre fremsto som mer eller mindre meningsløse.

Samling av fotballkort for eksempel. Eller månebilder, frimerker, cola-korker. Å samle på

noe hadde en verdi i seg selv. Konsentrasjonen ga mulighet til å stenge en stadig mer krevende verden ute. Kanskje er tilbøyeligheten viktigere enn noen sinne.

Takk for at du leser Vi Menn!

Lars-Erik Nygaard

«...i posen lå to melkekartonger og litt pinnekjøtt. Og ikke ett øre. Posen med 80 000 kroner i kontanter og sjekker lå igjen på gulvet i bilen.

NYHET! JAC E30X

Norges kuleste kompaktbil

JAC
jacmotors.no

Lanseringskampanje fra

219.900,-

Nå lanseres JAC E30X! Prisgunstig og romslig kompaktbil med stor Nordic Edition-pakke – perfekt for både komfort og praktisk bruk!

Høyt utstyrsnivå | 15,6" skjerm | 374 km rekkevidde | Rask levering
41/51,5kW batteri | 310l bagasjerom | jacmotors.no

INNHold

FASTE SIDER

12 Sløseriombudsmannen
Togsjefens bilgodtgjørelse.

22 Blinkskudd
Flyvende hunder.

24 Yans 10 på topp
Ti tyske krigsskip i norsk farvann.

32 Grafikk
Giganterstatning etter medisinskandale.

34 Ny viten
Menn har sterkest kjærlighetssorg.

42 Quiz
Vi Menns spesialquiz med tolv nye spørsmål og svar.

43 Kryssord
Vinn én million, med litt flax.

44 Sudoku
Ukens hjernetrim.

52 Kule sider
Vitser, Lunch, Pondus, Radio Gaga, Rutetid, Absurdgalleriet m.fl.

63 TimeOut
Skråblikk på verden.

74 Reisemix
Turen går til Portugal, Alabama, Normandie og Hardangervidda.

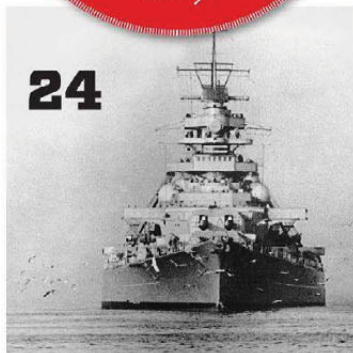
82 Neste uke

12

Pussig

forresten, at Vy-sjefen får høyere årlig billønn enn direktørene i Mesta (som vedlikeholder veier) og Nye Veier (som bygger dem).

24

32

LEDER

Sovende politikere

«Slik ser fienden ut!» Denne teksten, over et bilde av Norges etterretnings-skip «Marjata», ble oppdaget av en norsk los om bord på et russisk fartøy. Selv om det ikke er noen overraskelse at russerne bruker sine handelsfartøyer i sin beredskap, står dette oppslaget som en kraftig påminnelse om hvem vi står overfor. I løpet av de siste 20 årene har norske politikere, raskt og sikkert, bygget ned det norske Forsvaret. Nå forsøker de frenetisk å bygge det opp igjen. Men å bygge forsvar tar tid. Både de gamle grekerne og romerne støttet seg til læresetningen om at hvis du vil ha fred, så må du være forberedt på krig. Det har ikke Norge vært klar for på årtier. Den største delen av den norske politiske eliten har sviktet sin viktigste oppgave: Å sørge for nasjonens sikkerhet. I stedet har de avslappet tenkt at det å forsvare Norge, det kunne andre ta seg av. Det vil si Nato – altså USA, med støtte fra noen europeiske nasjoner. Men Donald Trump, som har som slagord «America First», er ikke interessert i å fortsatt måtte ofre både penger og amerikanske liv for å forsvare et land på den andre siden av Atlanterhavet.

Nå er virkeligheten kastet på oss. La oss håpe at vårt Forsvar nå blir bygget opp raskt. Før det er for sent.

Alexander Øysta

Redaktør:
Alexander Øysta
alexander.oysta@egmont.com

Story House Egmont er en del av Egmont. Egmont er et av Nordens største mediekonserner med 6300 ansatte og aktivitet i 80 land. Vi er en stiftelse, og Egmont Fondet deler årlig ut over 90 millioner kroner til et bedre liv for barn og unge. Vårt motto «We bring stories to life» har sterke publisistiske verdier. Vi står bak mer enn 700 magasiner, tegneserier, Klikk.no, TV 2, Nordisk Film, kinodrift, samt flere dotede selskaper.

Vi Menn arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig omtale i bladet oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen. Pressens Faglige Utvalg er et klageorgan som behandler klager mot pressen i presse-etiske spørsmål.

Adresse: PFU, Postboks 46 Sentrum, 0101 Oslo. E post: pfu@presse.no

REDAKSJONEN

Mats Ulshagen
mats.ulshagen@egmont.com

Lars-Erik Nygaard
lars.erik.nygaard@egmont.com

Martin Jansen
martin.jansen@egmont.com

Jørgen Johannessen Kind
jorgen.kind@egmont.com

Tore Strøm
tore.strom@egmont.com

VIKTIG INFORMASJON OM ABONNEMENT!

Bli abonnent på [bladkiosken.no](#)
På [minside.egmont.no](#) kan du enkelt se på og administrere ditt abonnement.

KUNDESERVICE:

Tlf. hverdager 08-16: 22 58 52 30
E-postadresse: abo-vm@egmont.com
Fint om du har ditt kundennummer klart ved henvendelse til oss.
Abonnementet løper til du sier det opp.
Abonnementspriser: 1 år kr 2198,- (pristillegg utenfor Norden)

Produksjonsansvarlig:
Ingunn Elise Kristiansen,
ingunn.elise.kristiansen@egmont.com

Markedsansvarlig:
Maria Raza, maria.raza@egmont.com

Ansvarlig redaktør/direktør:
Axel Walø, axel.walo@egmont.com

ANNONSESALG:
Ad.venture AS
christian@ad-venture.no

UTGIVER:
Story House Egmont
ISSN 0042-4951
Besøksadresse redaksjon, markedsavdeling,
annonseavdeling: Nydalsveien 12, Oslo

Postadresse: Vi Menn,
Postboks 4980 Nydalen, 0441 Oslo
Tlf: 22 77 20 00

Redaksjonen overtar intet ansvar for manuskripter og bilder som ikke er bestilt. Vi Menn publiserer også digitalt og betaler i utgangspunktet ikke flere honorarer for samme artikkel. Dette blad må ikke utleies i ervervsmessig øyemed.

TRYKK: Egmont Printing Service

story house
EGMONT

PRAKTISK GAVE TIL NYE ABONNENTER

Spar
595 kr

SMS-kode:
FISK9
til **2205**

eller scan
QR-koden

Sløye- og
fileteringssett
i gave

5 utgaver av **ALT OM FISKE** for **kr 249***

Bli abonnent og få et sløyesett i velkomstgave!

Alt om fiske holder deg oppdatert på sportsfiske, nyheter, utstyr, tester, teknikker og reportasjer fra hele landet. Norges eneste rendyrkede blad for sportsfiskere!

Få et praktisk sløye/fileteringssett i fire deler. Her har du det du trenger for å gjøre klar fisken til gryta. Den gode fileteringskniven har beskyttelsesslire som holder den fin samtidig som den beskytter omgivelsene for kutt og stikk. Med en god knivsliper har du alltid skarp kniv tilgjengelig. Det følger også med kuttsikker hanske, den får godt grep på fisken samtidig som du beskytter fingrene. Passer utmerket til både hav og innlandsfiske.
Verdi: 249,-

5 utgaver i butikk	kr 595
Sløyesett	kr 249
TOTALVERDI	kr 894
DIN PRIS*	kr 249
DU SPARER	kr 595
Porto	kr 49

ШТУРМАН, ТАК ВЫГЛЯДИТ
ЗАФИКСИРУЙ В ЧЕРНОМ
ДАТУ, ВРЕМЯ, PSN, КУРС,

«SLIK SER FIENDEN

СУПОСТАТ – ЖУРНАЛЕ: СКОРОСТЬ!

Tekst: **Markus Hvale Linna**

Den norske losen fisket raskt frem mobilen og tok et bilde av oppslagstavlen som hang på broen på det sivile, russiske skipet. «Styrmann, slik ser fienden ut!» sto det med kyrilliske bokstaver. Under så han bilde av Norges høyteknologiske etterretningsskip, Marjata IV.

Da losen kom tilbake til stasjonen, kontaktet han Forsvaret. Spenningen mellom NATO og Russland har vært økende de siste årene, men dette var en ny omdreining. Nå var tydeligvis også sivile, russiske skip instruert til å overvåke det norske Forsvaret – og selve diamanten i kronen, Marjata IV.

Losen var på oppdrag om bord på det 34 år gamle skipet «Akademik Nemchinov». Fartøyet er sivilt, eid av selskapet SMNG JSC, som igjen er heleid av Russland gjennom et datterselskap med hovedkontor i Murmansk.

Det skulle vise seg at det ikke bare er dette skipet som følger med på Marjata IV.

Hodebry for russerne

For nesten ti år siden ble E-tjenestens nye og avanserte skip Marjata IV døpt og satt kurs ut mot Barentshavet. Siden har lite sluppet ut om skipets aktiviteter.

Men russerne vet mye.

Marjata IV er fullspekket av teknologiske nyvinninger og har kikket Putin i kortene i disse ti årene. Sammen med Norges nye overvåkningsfly P-8 Poseidon og Vardøradaren bidrar skipet til at Norge er en etterretnings-stormakt i nordområdene. ▶

PRIVAT

FIENDEBILDE: Denne plakaten hang godt synlig da en norsk los var ombord på det russiske skipet Akademik Nemchinov. Med kyrilliske bokstaver står det: «Styrmann, slik ser fienden ut!»

UT»

Bilder av det norske etterretningsskipet Marjata IV henger godt synlig i mange russiske fartøy. Alt fra atomubåter til sivile skip har veggplakater av det norske spionspøkelset.

ter. Ofte vet de ikke hva de har fått i garnet før lenge etterpå, sier seksjonssjef og oberstløytnant ved Forsvarets stabsskole, Palle Ydstebø.

Marjata IV representerer noe av det skarpeste som finnes innen signaletterretning.

– Siden den første ombygde hvalbåten ble operativ som etterretningsskip på 1950-tallet, har Norge – i knivskarp konkurranse med allierte og motstandere – ligget i front innen elektronisk etterretning. Marjata IV driver innhenting av etterretning, men blir også utsatt for overvåkning fra russerne, påpeker Ydstebø.

– Skipet er en del av en etterretningskrig. Begge parter jakter på informasjon og data motparten vil holde hemmelig. Det ypperste sluttproduktet er det som kalles «mysterier»; beslutninger som motparten ennå ikke har tatt, nye strategier og planer. Dette er svært subtil informasjon. Å analysere dataene i ettertid kan kreve store ressurser, og det kan ta lang tid å få resultater, sier Ydstebø.

NATOs øyne og ører

Det 124 meter lange etterretningsskipet er fjerde utgave i E-tjenestens rekke av Marjata-skip, og det er en viktig brikke i spillet mellom NATO, Russland og Kina.

Skipets oppgaver er å føre NATO med kritisk informasjon om russisk aktivitet i nordområdene. Sammen med en landsomfattende radarkjede, flyvåpenet

TORBJØRN KJOSVOLD / FORSVARET

«Offiserene på Marjata IV jakter på russernes store hemmeligheter.

FØLGER NØYE MED:

Oberstløytnant Palle Ydstebø bekrefter at Marjata IV overvåkes nøye av russerne.

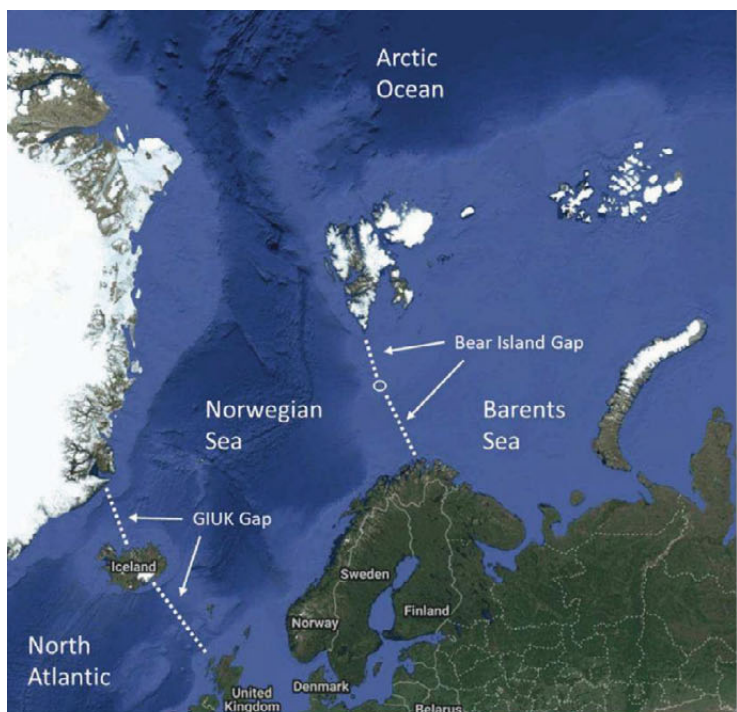
TIL STEDE I NORD: Dette er russernes nordligste militærbase, Nagurskoye Air Base, på Frans Josefs land, øst for Svalbard og nord for Novaya Zemlya.

og sjøforsvaret, skal Marjata IV være alliansens øyne og ører i det som er blitt omtalt som «en strategisk blindsoner» i nordområdene.

Utstyrt med fire antennekabler som brukes til signaletterretning, samler Marjata IV inn alt fra elektronisk kommunikasjon til akustisk undervannsavlytting. Gjennom avlytting av samband, radarsignaler og akustiske signaturer, kan man skape seg et bilde av aktivitet i regionen, både av militær og sivil karakter.

Russlands bastion

Både USA, Canada, Russland, Danmark og Norge betrakter deler av Nordishavet som sitt.

NORD-BASTIONEN: Norskehavet og Barentshavet er viktige havområder for Russland.

Donald Trump flørter med ideen om å kjøpe Grønland. Russland fortsetter å bygge opp sin militære tilstedeværelse i regionen de omtaler som «den Nordlige bastion» eller «Bastionforsvaret».

Andrej Gurulyov er russisk parlamentsmedlem og eks-generalløytnant i den russiske hæren. På russisk propaganda-TV antyder han at Putin bør forsyne seg både av Grønland og Svalbard.

– Vi trenger Grønland. Dette er ingen spøk, sier Gurulyov i en video som ligger åpent ute på nettet.

– Svalbard, som er veldig nær vår nordflåte, er også ekstremt viktig for oss. Det kan bli noen veldig fine baser der, legger han til.

Deler av Svalbard inngår i russisk økonomisk sone, men russerne har ikke noen åpen militær tilstedeværelse på øygruppa. Likevel viser hendelsen med den norske losen om bord på Akademik Nemchinov at våre naboer i øst gjerne blander sivile og militære aktiviteter.

Oppsiktsvekkende

Tidligere NATO-topp Arne Bård Dalhaug mener uttalelsene til Andrej Gurulyov og Donald Trump er bekymringsfulle.

– Trumps uttalelser om Grønland legitimerer en sånn språkbruk fra russisk side. Det i seg

selv er bekymringsverdig, sier Dalhaug til Nettavisen.

Kristian Åtland er sjefforsker ved Forsvarets forskningsinstitutt. Han har publisert flere artikler og forskningsrapporter om Russland og sikkerhetspolitikk i nordområdene og Arktis.

– Barentshavet og områdene rundt Kolahalvøya, er Russlands viktigste områder i nord. Her befinner atomubåtene til den russiske marinen seg, og vi ser at de legger ned en stor innsats for å beskytte denne delen av det de kaller den «indre bastionen». Russerne bruker også disse områdene som øvingsarena, og tester våpen her, forteller Åtland.

Russerne har investert kraftig i flere militæranlegg rundt Murmansk og i de andre nordlige områdene det siste tiåret. Konsekvensen er at norsk etterretning i området bare blir viktigere.

– Norge er NATOs øyne og ører i nord. Med geografisk nærhet til Russland har vi orkesterplass til deres militære aktivitet. Norge er også det eneste andre landet med kystlinje til Barentshavet. Derfor er det viktig for oss å ha et situasjonsbilde av området, sier Åtland.

Dette området – der noen av de viktigste delene av det russiske militæret befinner seg – er Etterretningstjenestens kjerneområde.

– E-tjenesten er viktig for å

FFI-FORSKER: – Norge er NATOs øyne og ører i nord, sier Kristian Åtland. Her avbildet ved den russiske nordflåten hovedbase i Severomorsk i Murmansk.

RUSSLAND-KJENNER: Redaktør Thomas Nilsen følger den russiske nordflåten med argusøyne.

BERYKTET: Dette bildet av Marjata IV er tatt fra et russisk krigsskip og er publisert på Twitter/X.

« Når russerne skal snakke stygt om Norge, nevnes Marjata IV.

INVESTERER KRAFTIG I ETTERRETNING

I statsbudsjettet for 2025 foreslår regjeringen et forsvarsbudsjett på 110 milliarder kroner. Bevilgningen til Etterretningstjenesten foreslås økt med 494 millioner, hvilket betyr en total bevilgning på hele 4,3 milliarder kroner.

Norge er ikke alene om å investere i etterretning i nord. Vi fikk våre første Orion-fly på slutten av 1960-tallet og flere nye fly på slutten av 1980-tallet. Norges rolle i etterretningsarbeidet i nord var så viktig at USA betalte to tredeler av prislappen for Orion-flåten.

Marjata IV kostet i underkant av 1,5 milliarder kroner. USA har sannsynligvis bidratt med et betydelig beløp også i denne sammenheng.

De siste årene har USA bidratt med 10 milliarder kroner til en ny radar i Finnmark. Globus-systemet i Vardø er verdens mest avanserte, ifølge Etterretningstjenesten.

SKJERMUMP FRA ZVEZDA TV

OVERVÅKES: Marjata fotografert gjennom periskopet til en russisk atomubåt.

SKJERMUMP FRA ZVEZDA TV

FIENDEN: Et bilde av Marjata IV (rød ring) henger godt synlig på kommandoposten ombord i denne atomubåten. Bildet er hentet fra den russiske TV-kanalen Zvezda TV.

skal lette identifiseringen av det norske etterretningsskipet.

Thomas Nilsen er redaktør for The Barents Observer og har jobbet i regionen rundt Barentshavet og Russland i en årrekke. Han holder også foredrag om atomsikkerhet og sosioøkonomisk utvikling i områdene.

– Vi vet at Russland naturlig nok har stor interesse for Norges etterretningsskip. Vi har også sett videoer der Marjata IV er observert fra andre russiske krigsskip, blant annet offentliggjort på Twitter/X av statlige russiske medier, forteller Nilsen.

Han forteller at det norske ski-

pet er blitt nevnt av Russlands utenriksdepartement på pressekonferanser, og da sjelden i positive ordelag:

– Når russerne skal snakke stygt om Norge, nevnes «Marjata IV».

I E-tjenestens trusselvurdering for 2024 kom det frem at Russland ser med økende mistro på alliert aktivitet i nord. Dette kan føre til mer konfronterende russisk militær opptreden og mer pågående russisk etterretningsaktivitet. Derfor vil nok Marjata IV ha hendene fulle i årene som kommer.

Vi Menn har gjentatte ganger forsøkt å få en kommentar fra Etterretningstjenesten, blant annet har vi spurt hvordan Marjata IV kan forsvare seg mot russisk aggresjon eller forsøk på å sette skipet ut av spill.

Etter en rekke purringer fikk vi følgende korte svar fra E-tjenesten:

«Vi har av skjermingshensyn ikke anledning til å kommentere på våre metoder eller operasjoner.»

samle inn, bearbeide og dele informasjon med andre NATO-land. Marjata IV har over 300 seilingsdøgn i løpet av et år og er ikke akkurat noen velkommen gjest i russisk sone. Derimot aksepterer Russland at Marjata IV og E-tjenesten samler etterretning i området, sier Åtland.

Jakter på Marjata IV

På det russiske forsvarsdepartementets egen TV-kanal, Zvezda TV, ligger det ute et opptak av Marjata IV, filmet gjennom periskopet på atomubåten Tula. På videoen kan man også skimte et bilde av Marjata IV på veggen i kommandoposten i ubåten. Det

Har du ris, ros eller henvendelser til Sløseriombudsmannen? Skriv til redaktør Alexander Øystå: alexander.oysta@egmont.com

Togsjefen hever billønn

Billønn er den nye oljen blant lederne i det offentlige. Da får de kompensert inn noen hundre tusen på de skarve fire-fem millionene de offisielt tjener.

AFTENPOSTEN har gjort en stor kartlegging av bil-godtgjørelser i 25 statlige selskaper. En skulle kanskje tro at sånt var på vei ut med det grønne skiftet, men nei.

Petter-Børre Furberg i Posten Bring AS er den enkeltlederen som får den mest generøse godtgjørelsen for å kjøre egen bil – 360 000 kroner. Dette kommer på toppen av den usedvanlig rause lønnen på drøyt seks millioner kroner.

Et annet statlig selskap som overrasker er Statkraft, dette selskapet som har est ut de siste årene selv om de egentlig ikke har økt strømprduksjonen nevneverdig. Statkraft har åtte konsernledere som får 235 000 kroner hver i årlige bilgodtgjørelser, og ytterligere 50 (!) andre direktører som får 185 000 skattekrone hver fra den samme ordningen. Direktørene kunne velge mellom firmabil eller utbetalt støtteordning. Kun én av direktørene valgte firmabil.

JEG VET IKKE hva som er mest oppsiktsvekkende. Billønnen, eller det faktum at Statkraft har åtte konsernledere og 50 direktører.

Statkrafts tall vekket Aftenpos-

tens interesse. De tok kontakt med selskapet for å finne ut hva som rettferdiggjør de rause utbetalingene. Kommunikasjonsrådgiver Lars Magnus Günther svarer i en e-post til Aftenposten at billønn er rimeligere og en mer fleksibel løsning enn firmabil, og at selskapet ønsker å være konkurransedyktige på lønn.

Konkurransedyktige på lønn har de virkelig vært. I ett av Statkrafts datterselskaper fikk de 150 ansatte hele seks millioner kroner i gjennomsnittlig bonus for 2022.

DET MEST KOMISKE eksemplet som dras frem i reportasjen, er Vy-sjef Gro Bakstads ordning. Hun får 250 000 kroner i årlig billønn, i tillegg til sin faste grunnlønn på fire millioner kroner (det dobbelte av statsministeren). Vy – altså det gamle NSB – er jo et selskap som har som mål å få flest mulig over på kollektivtransport. Da skurrer det når man leser at direktøren får en kvart million kroner årlig for bilkjøring, særlig med tanke på at både bosted og arbeidsplass er i Oslo, kollektivtransportens mekka.

Kommunikasjonsdirektør i Vy, Elin Myrmel-Johansen, forteller til Aftenposten at godtgjørelsen Vy-sjefen får, ikke er dekkende

SKATTEBETALERNE TAR REGNINGEN

«Da Vibeke Først Haugen ble ansatt som NRK-sjef i 2022, var firmabil en del av lønnen. Hun kunne lease seg en bil med kjøpspris på 880 000 kroner. Hun valgte en bil til 543 000 kroner.

I 2023 ble ordningen avvirket, og Haugen fikk i stedet 130 000 kroner i fast, årlig billønn.

Beslutningen ble fattet muntlig av styreleder og Haugen, opplyser NRK. Dette kom i tillegg til hennes årlige lønn på 3,5 millioner kroner. Alt er finansiert av skattebetalerne.»

«Posten-sjef Furbergs faste billønn tilsvarer 72 000 kjørte kilometer etter den statlige satsen på 5 kroner pr. kjørte kilometer.

Hvorfor er det nødvendig å gi konsernsjefen 360 000 i billønn? Aftenposten har spurt Pål Wibe, styreleder i Posten Bring. Han har svart på SMS.

– Vi skal ha konkurransedyktige betingelser, men ikke være lønnsledende totalt sett, skriver han.»

(Aftenposten.no 29. januar 2025)

BIL-FOR-TOG: Gro Bakstad er Vy-sjefen over alle Vy-sjefer, men hever likevel den nest høyeste billønnen av dem alle, en kvart million skattekroner.

HEIKO JUNGHE/NTB

STATKRAFT: To saftige billønn-vinnere: Avtroppende konsernsjef Christian Rynning-Tønnesen og påtroppende Birgitte Ringstad Vartdal, presentert av styreleder Alexandra Bech Gjörv i mars 2024.

TOR ERIK SCHRÖDER/NTB

OG VINNEREN ER: Petter-Børre Furberg er norsk mester i billønn. 360 000 kroner rett i foret. Årslønnen hans er tross alt bare på skarve seks millioner.

for hvor mye hun nødvendigvis kjører. Kommunikasjonsdirektøren hevder dessuten at det ikke alltid er mulig å kjøre kollektivt for togsjefen.

JA, DE FLESTE av oss kjenner godt til alle forsinkelsene! Det er kjedelig med signalfeil, innstilte ruter og buss for tog! Men at det rettferdiggjør at jernbanedirektøren kjører bil til en arbeidsplass som befinner seg i en bygning som ser rett ned på perrongene på Oslo S, altså landets mest trafikkerte jernbanestasjon, det er

virkelig oppsiktsvekkende. Noe å tenke på neste gang politikere og andre toppledere oppfordrer befolkningen til å reise mer kollektivt.

Pussig forresten, at Vy-sjefen får høyere årlig billønn enn direktørene i henholdsvis Mesta (som vedlikeholder veier) og Nye Veier (som bygger dem). Her kan virkelig bilkjøring rettferdiggjøres, da begge selskapene befatter seg med nettopp bilveier. Vy-sjefen, derimot, burde vel strengt tatt gått på skinner.

Iver Bragelien, som er forsker

ved Norges Handelshøyskole, forklarer ordningene med at «det er stort press rundt statlige lønninger». Det forventes at disse holdes nede på et akseptabelt nivå.

HVA GJØR STYRENE i foretakene? Pønser ut kreative måter å stikke noen hundre tusen skatte kroner til disse direktørene, som kompensasjon for at de «bare» tjener 4-6 millioner skatte kroner, naturligvis. Såkalt «billønn» blir ikke nødvendigvis rapportert som lønn i selskapets årsrapport.

Billønn-fenomenet viser med

all tydelighet at det er svært gunstig å være topp-direktør i statlige virksomheter. Man kan argumentere med at dette er vanlig praksis i det private næringsliv, men når private selskaper tjener pengene sine selv, bør de også ha noe mer frihet til å styre hvordan investorernes midler fordeles. Ulempen for private selskaper er at hvis de ikke tjener penger, må de legges ned. Det trenger ikke statlige foretak bekymre seg for. Men de finansieres med skattepenger, og da kunne man kanskje vist en smule mer moderasjon?

VAR BEJUBLET I NORGE, NÅ HAR DE FESTET GREPET OM MAKTEN

DYNASTIET: Daniel Ortega ble sett på som det store håpet av befolkningen i Nicaragua. Kona hans Rosario ble sett på ... som kona hans. Nå har de to festet jerngrep om makten, opphevet grunnloven og sendt landet ut i en episk fattigdom. Spørsmålet er hva som skjer når de to dør.

HÅPETS PRESIDENT innfører helvete

President Daniel Ortega (79) var hjemlandets håp. Nå har han satt grunnloven til side, og utnevnt kona Rosario Murillo til co.-president. Hun har ambisjoner om å bli Nicaraguas leder når mannen dør, og spiller ut sexmisbruket av sin egen datter som pressmiddel. ►

ALFREDO ZUNIGA/AP/NTB

Jorge smiler tappert. Hans jobb er å vise frem en av de største severdighetene i hjemlandet, men hit kommer knapt turister.

– I USA tror alle det er så farlig her, så de drar til Costa Rica i stedet, sier Jorge Gonzales (34)

– Søsteren min er i Los Angeles, og har fått seg jobb. Jeg drømte også om USA en gang, men har aldri vært utenfor Nicaragua. Vi er et av de fattigste landene i hele Amerika, og jeg må ha to jobber for å brødfø familien. Men jeg klager ikke, jeg liker landet mitt!

Kaster folk i fengsel

En av de to jobbene hans er å være guide i Grenada, Nicaraguas fjerde største og mest severdige by. Granada har en stolt og spesiell historie. Byen ble grunnlagt av spanske erobrere i 1524, som den aller første på det nye kontinentet i vest. Byen er godt bevart, i kolonialistisk stil, og får en håndfull skuelystne på besøk fra tid til annen.

– Men nesten bare fra Europa, sier han.

Jorge nevner ikke at mange nicaraguanere kjenner på frykten, blant dem studenter, prester og opposisjonelle og journalister. De frykter, med rette, at presidenten skal kaste dem i fengsel.

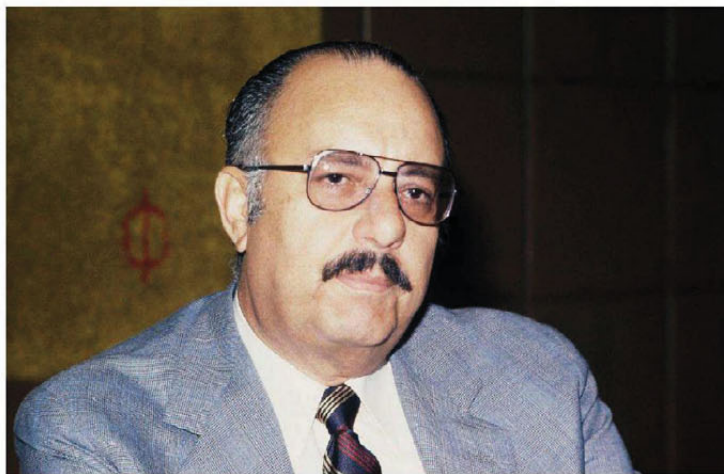
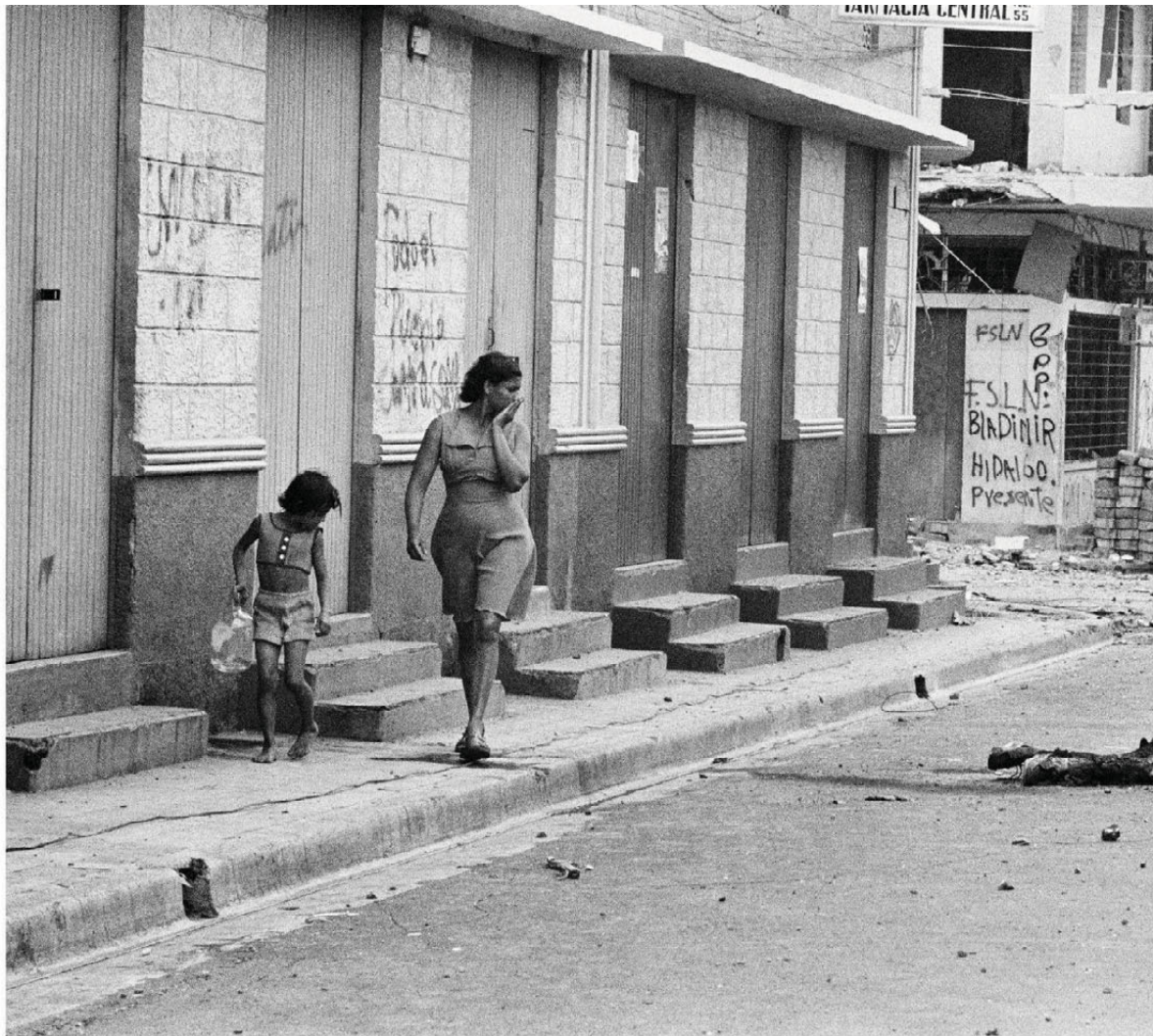
Presidenten Daniel Ortega. Én gang var han nasjonens håp i kampen mot den USA-støttede diktatoren Anastasio Somoza, og helten til USA-kritiske venstrekrefter i Norge og resten av verden. Nå har Ortega og kona Rosario sørget for å sikre sin egen fremtid og maktposisjon, om så på bekostning av nasjonen som løftet ham frem til makt.

Ryddet unna motstand

For å gjøre plass til enda flere landsmenn bak lås og slå, gjorde president Ortega en avtale med Joe Biden i 2023 om å sende fengslede, politiske fanger til USA. Samtidig strippet han dem for statsborgerskapet.

Få dem vekk, rett og slett.

Jorge Gonzales i Granada vil helst ikke snakke om politiske fanger. Men roser en annen ordning Biden innførte;

FORHATT: Anastasio Somoza var det rike mindretallets favoritt i Nicaragua og ble styrtet av sandinistbevegelsen. Vestre-radikale aksjonister i Europa omfavnet den USA-kritiske bevegelsen og dens revolusjonære president Daniel Ortega.

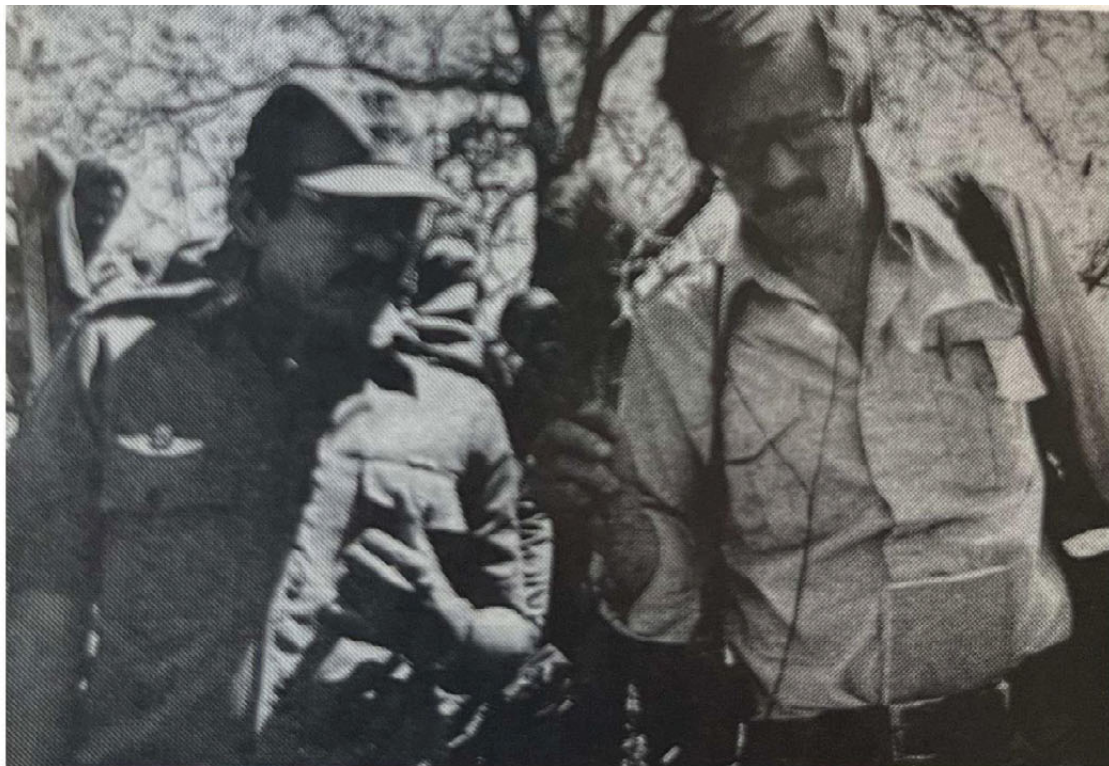
BLODIG OPPGJØR:

Opprørsstyrker og Nicaraguas militære styrker utkjempet utallige blodige slag i byer og landområder inntil diktatoren Somoza ble styrtet og erstattet av opprørsleder Daniel Ortega. Men drømmen om frihet har endt i ny frykt. Turistguide Jorge Gonzales (infelt) har lite å gjøre fordi turister uteblir.

– USA har hatt et program der vi nicaraguanere kan søke om arbeids- og oppholdstillatelse i to år, såfremt vi har noen som kan ta oss imot, og skaffe oss jobb. Det var sånn min søster kom til Los Angeles, hun bor hos slektninger og har jobb der. Nå har hun vært der i et år, men jeg vet ikke hva

HAL MOORE/AP/NTB

« **Jeg fikk permisjon fra Utenriksdepartementet for å delta i væpnet revolusjon!**

PRIVAT

JOHN GIANNINI/SYGMA/GETTY IMAGES

DORIA MARIA TELLEZ

VÆPNET REVOLUSJON: Sandinistene grep makten gjennom væpnet revolusjon i 1979, og styrtet despoten Anastasio Somoza.

som skjer nå som Trump har kommet til makten. Kanskje hun blir kastet ut.

Reiste til revolusjonen

USA har alltid hatt sterke interesser i Mellom-Amerika, deres egen bakgård. Landet har støttet autoritære ledere på høyresiden, som har kjempet mot alt som har luktet av kommunisme og sovjetisk innflytelse.

Anastasio Somoza var en sånn figur. Han ledet et konservativt regime kjennetegnet av korrup-

sjon og favorisering av de rike jordeierne som utgjorde landets elite. Somoza ble støttet av USA, og holdt Nicaragua i et jerngrep fra 1967 til 1979.

Men befolkningen i Nicaragua led, og folket reiste seg. Den sandinistiske nasjonale frigjøringsfront (FSLN) var undergrunnsbevegelsen som tok opp kampen mot Somoza, og i 1979 reiste folket seg mot tyrannen – i en vaskeekte, væpnet revolusjon.

– Det var rene drømmen for oss venstreradikale ungdom i hele verden. Endelige en folkelig

oppstand som veltet en diktator. Det bruste i blodet! sier Vegard Bye.

I 1979 var Bye aktiv i SV og jobbet i Utenriksdepartementet. I dag er han pensjonert statsviter, aktiv i Latinamerikagruppen i Norge (LAG), og forfatter av flere bøker om regionen.

– Sjefen min var Thorvald Stoltenberg. Han er trolig den eneste UD-sjefen som har gitt en ansatt permisjon for å delta i en væpnet revolusjon!

Som reporter, vel å merke, ikke som en sosialist som grep til

PÅ JAKT ETTER CONTRAS:

Vegard Bye har bodd i Nicaragua i flere perioder. Her er han sammen med Daniel Ortigas bror, Humberto, som døde i husarrest i september.

våpen. Jeg skrev i Dagbladet, og var eneste nordmann som rapporterte hjem som frilansjournalist. Det var spennende tider, og jeg fikk venner for livet mens revolusjonen pågikk, forteller Vegard Bye.

Bred norsk støtte

En overgangsregjering gjennomførte omfattende sosiale reformer, og i 1985 holdt Nicaragua sitt første, frie valg. Sandinistlederen Daniel Ortega, ble valgt til president. Venstreradikal ungdom fra hele Vest-Europa, også Norge, reiste til Nicaragua for hjelpe sandinistene å bygge landet nedenfra. Skolesystemet, helsevesenet og jordbrukssektoren ble reformert. Folk flest fikk det bedre.

– Vi var flere tusen fra Norge som dro. Jeg var med å starte et fredskorps i landet, og på et tidspunkt hadde vi mer enn 20 norske organisasjoner på stedet, sier Bye.

Men 1980-tallet ble ingen dans på roser for sandinistenes regime.

De tidligere landeierne gikk sammen i motstandsbevegelsen Contras, som terroriserte

FAKTA NICARAGUA

Selvstendig: 1821
Hovedstad: Managua (2,2 mill. innbyggere)
Flateinnhold: 130.000km²
Innbyggere: 6,4 millioner
Styreform: Republikk
President: Daniel Ortega, fra partiet FNL
Co-president: Rosario Murillo
Religion: Katolsk og protestantisk kristendom
Språk: Spansk

MIDT IMELLOM-AMERIKA: Nicaragua har gode forutsetninger for å være et rikt land, men et stadig mer korrupt og maktglad regime har sendt landet ut i fattigdom.

FATTIGDOM: Nøden er synlig i hovedstaden. Mange bor på gata.

befolkningen og særlig bøndene, etter at FSLN hadde gjennomført en omfattende jordreform.

Contras fikk våpen fra USA og ble aktivt støttet av CIA, fordi Ronald Reagan fryktet sovjetisk innflytelse i regionen.

– I Norge hadde sandinistene bred støtte, til tross for at vi var alliert med USA. Høyre var splittet på midten, men Kåre Willoch prøvde forgjeves å hindre norsk bistand til landet. Nicaragua var på alles lepper på den tiden, minnes Bye.

Sexanklager

I 1990 hadde muren i Berlin nylig

falt, og en antikommunistisk vind feide over hele verden. I Nicaragua tapte Daniel Ortega og FSLN valget dette året – til stor overraskelse for mange Nicaragua-aktivister i Norge. Landet fikk sin første kvinnelige president i den konservative Violeta Chamorro. Hun førte en markedsorientert økonomisk poli-

tikk, og greide å stabilisere forholdet til USA.

President George Bush senior opphevet handelsblokaden, og Nicaragua fikk endelig oppleve en fredelig periode med økonomisk vekst.

Men Ortega hadde ikke tenkt å gi seg.

Han tapte riktignok valgene i

både 1996 og 2001, men i 2006 gjorde han comeback etter en knepen valgseier.

Og nå hadde Daniel Ortega lært.

I snart 20 år har Ortega tviholdt på makten, gjennom valg som beskrives som manipulert. Kona hans, Rosario Murillo, var lenge visepresident, men rykket i januar opp til status som co-president. Hun har rykket på seg for å være en aggressiv og maktskyk kvinne, med et helt spesielt pressmiddel;

– Murillos datter, Zoilamerica Ortega Murillo, har stått frem med historien om at hennes stefar, Daniel Ortega, misbrakte henne seksuelt fra hun var ti år gammel. Ortega nekter for dette, og Murillo har tatt mannens parti – mot datteren. Det gjør at hun har et kraftig balletak på presidenten den dag i dag. Han gjør som hun sier, forteller Vegard Bye.

Økonomien i landet går svært dårlig. Våren 2018 varslet presidentparet kutt i offentlige ytelser, blant annet pensjonsutbetalinger. Da brøt det ut demonstrasjoner i flere byer, ledet av sinte studenter. Regimet svarte med å be opprørspolitiet skyte tilbake – med skarpt. Over 400 unge mennesker ble drept av politiets kuler, og hele verden reagerte med avsky.

Det sies at det var Rosario Murillo som ga politiet ordre om å skyte med skarpt.

Fra håp til helvete

Etter nedslaktingen av landets egne studenter har det gått ytterligere utforbakke med Nicaragua. Ekteparet Ortega & Murillo strammet grepet enda hardere foran valget i 2021. Da fikk de ganske enkelt arrestert lederne av alle opposisjonspartier, og kastet dem i fengsel. Politisk opposisjon ble forbudt. Studenter, journalister og til og med katolske prester ble satt bak lås og slå.

– All opposisjon i landet er nå ettertrykkelig knust. Ekteparet er fullblods diktatorer, og Nicaragua i dag ligner på en blanding av Eri-

« ... hun har et kraftig balletak på presidenten.

STUSSELIG: Los Robles regnes som et av Managuas bedrestilte bydeler. Men selv her kommer to unggutter kuskende i gata med hest og kjerre, på jakt etter tomflasker. Landets økonomi er helt skakkjørt.

trea og Nord-Korea, sier Vegard Bye.

Landet er nå det fattigste i hele Amerika, med unntak av øynasjonen Haiti.

Elendigheten er påtrengende i hovedstaden Managua. Mennesker som sover på fortauene, under er en skeiv bølgeblikkplate, vitner om naken nød. Oppover gaten kommer en sliten hest tråkende, den trekker på en kjerre med to unge gutter som er ute og samler tomflasker. Bilene som kjører forbi, ser ut til å kunne falle sammen når som helst.

Bybildet minner mer om et fattig land i Afrika, enn Amerika.

Virkeligheten i dag er også langt fra det norske venstre-aktivister så for seg da de dro til Nicaragua for å hjelpe til med kaffeinnhøstingen etter Sandi- ▶

TOK TIL GATENE: Våren 2018 brøt det ut store demonstrasjoner over hele landet. Presidentparet svarte med skarpladde våpen, og over 400 ble drept.

JORGE MEJIA MERALTA

nistene og Ortega overtok styret i landet.

Døde i husarrest

Vegard Bye vil likevel ikke være med på at alle som dro til Nicaragua og støttet Ortega og sandinistene på «80-tallet tok feil;

– Sandinistene styrtet en grusom diktator. De forsøkte å bygge

landet, men ble kastet ut i en borgerkrig med USA-støttede Contras. Daniel Ortega gjorde bra ting for landet i starten, men etter at han tapte valget i 1990, forandret han seg. Og da han kom tilbake i 2006, ble han en maktsykt tyrann av den typen han selv var med å styrte.

En etter en har sentrale sandinister vendt seg mot Ortega, også hans egen bror Humberto. Presidenten, eller kanskje det var kona, satte ham i husarrest i fjor. Der døde han under uklare omstendigheter.

– Jeg tror ikke du finner noen norske Nicaragua-aktivister fra 80-tallet som forsvaret det

Ortega holder på med nå, sier Bye.

Selv om det er partiet FSLN som formelt sitter ved makten, mener Bye det ikke er mye igjen av den sandinistiske bevegelsen:

– Det er ikke et Sandinista-regime i Nicaragua i dag – opposisjonen kaller det et Orteguista-regime!

Kina rykker inn

En som imidlertid godt kan like dagens utgave av president Ortega, er Kinas sterke mann, Xi Jinping.

Nicaragua var lenge et av et titalls land som anerkjente Taiwan, som til gjengjeld investerte

FINNES DET HÅP?: Alle lurte på hva som skjer når den svekkede presidenten en dag dør. Klarer hans maktsyke kone Rosario Murillo å gripe makten, eller er det håp for frie valg?

mye i landet. Men i desember 2021 var det brått slutt. Kina kom med et bedre tilbud, Ortega trakk sin anerkjennelse av Taiwan og kastet diplomatene ut av ambassadebygget. Lokalene ble umiddelbart overlevert til Kina.

Nå strømmer kineserne inn i landet. Ikke med våpen, som Sovjet prøvde på Cuba i 1962, men med store lommebøker. De investerer i infrastruktur og fabrikker. I Managuas gater popper kine-

NEST FATTIGST I NORD-AMERIKA

Det er 24 land i Nord-Amerika, inkludert Mellom-Amerika og Karibia.

Dette er de fem fattigste, målt etter BNP per capita, i dollar.

1. Haiti 758 dollar
2. Nicaragua 2221 dollar
3. Honduras 2766 dollar
4. El Salvador 3985 dollar
5. Guatemala 4469 dollar

Kilde: IMF

« Ekteparet er fullblods diktatorer.

INTI OKON/AFP/NTB

siske butikker og kjøpesentre opp. I Parque Central er en delegasjon dresskledde kinesere på omvisning. Bryske sikkerhetsvakter sørger for at ingen tar bilder eller kommer for nær.

Fortsatt står det åpent hva det offisielle USA tenker om denne varianten av kommunistisk påvirkning i Latin-Amerika anno 2025. Når president Donald Trump sier «America first», mener han USA, ikke Latin-Amerika. Kanskje får kineserne holde på i fred.

I mellomtiden venter nicaraguanerne på hva som kommer etter Daniel Ortega. Presidenten er 79 år, og har sviktende helse. Kanskje kan guiden Jorge Gonzales i Grenada håpe på å besøke søsteren sin i Los Angeles – uten å bli nektet innreise når han skal hjem igjen.

Vegard Bye følger spent med fra Norge;

– VI KAN IKKE VENDE HJEM

Våren 2018 tok studentene til gatene over hele Nicaragua for å protestere.

– Vi var lut lei av Ortegas stadig mer korrupte regime. Det er vi som er landets fremtid, og vi trenger håp. Men vi ble møtt med skarpladde våpen!

Elthon Rivera Cruz og hans kolleger i studentorganisasjonen IPEN er på Blindern i Oslo for å motta Studentenes Fredspris. IPEN jobber for de mange nicaraguanske studentene som lever i eksil – de fleste av dem i Costa Rica.

– Da demonstrasjonene pågikk i 2018, gikk politiet hardt til verks. Jeg var selv ute i gatene, og da jeg så en ung kvinne som lå skadet, løp jeg bort for å hjelpe til. Jeg studerer medisin, og tenke jeg kunne bistå henne.

Men før Elthon rakk frem, var politiet der og arresterte ham. Han ble sluppet ut av fengsel etter kort tid, men utvist fra universitetet. Plutselig hadde han ingen fremtid i landet sitt.

Hele 60 % av Nicaraguas befolkning er under 30 år.

– Etter 2018 har ekteparet Ortega kneblet vår generasjon fullstendig. Regjeringen kontrollerer hva studentene skal lære. De har også tatt over de private universitetene, men krever fortsatt penger av elevene som studerer der.

Human Rights Watch melder at 3500 ikke-statlige organisasjoner og 50 nyhetsmedier er stengt ned etter 2018. Mer enn 250 000 nicaraguanere er på flukt i nabolandene, fordi de risikerer å bli arrestert. Studentorganisasjonen IPEN drives fra San Jose i Costa Rica.

– Hittil har vi hjulpet mer enn 150 studenter fra Nicaragua å fullføre utdannelsen sin i utlandet.

Selv går Elthon siste året på medisin i Bucuresti i Romania.

– Jeg er meget takknemlig for at Romania har tatt imot noen av oss. Det er internasjonal solidaritet i praksis!

Studentene sier de skal forandre Nicaragua, «student for student».

Det blir ikke enkelt.

Det store spørsmålet er hva som skjer når Daniel Ortega dør. Han fyller 80 til høsten, om han lever så lenge. Helsa er skrantende.

– Sannsynligvis vil Rosario Murillo forsøke å gripe makten alene, men hun har ikke legitimitet blant de militære. Man kan alltid håpe på en overgangsregjering som gjeninnfører demokratiet og tillater en opposisjon, men det er nok ikke mer enn et tynt håp. Dessverre, sier nordmannen som hadde store drømmer for Nicaragua på 1980-tallet. □

PÅ NORGESBESØK: De er studenter, og de lever i eksil. F.v. Marco Pena, Arlen Guererro, Elthon Rivera Cruz.

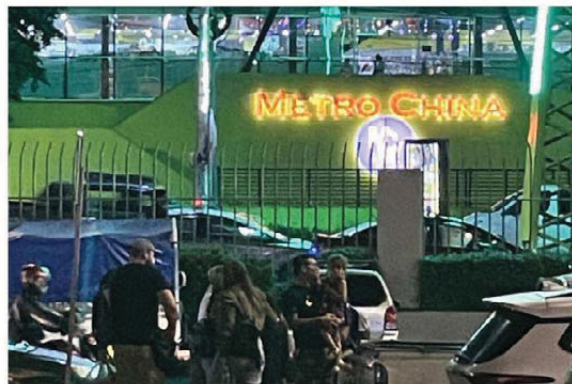
– Mange tror kona Rosario vil prøve å videreføre familiedynastiet alene. Hun innsetter nå sine folk i ledende roller. Men det er også mulig at sønnen Juan Carlos vil forsøke å ta makten. Han er en kontroversiell person.

Juan Carlos er parets tredje, og mest profilerte sønn. Han fremstiller seg som forretningsmann som blant annet driver et kommunikasjonsbyrå. USA har satt ham på en sanksjonsliste, etter mistanke om narkotikatraffikk.

– Han liker å fremstå som rik og vellykket, og viser frem Rolex'en sin hver gang han er på TV. Nicaragua blir neppe et bedre sted med ham ved makten.

Mens Elthon og studentkollegaene venter på at dynastiet Ortega forsvinner og håp for landet kan vokse frem igjen, reiser de rundt i fem norske byer og forteller om livene sine.

– Vi er blitt godt mottatt her, og dere jo et fantastisk samfunn, med levende demokrati og frie studenter. Det må dere huske å sette pris på!

KINESERNE KOMMER: Ortega har kastet ut Taiwan, og tatt Kina inn i varmen. Og Xi Jinping investerer mer enn gjerne.

BLINKSKUDD

HUNDEN TIL SUPERMANN

Se, jeg flyr! En britisk fotograf har spesialisert seg på å ta bilder av hoppende hunder – og resultatet blir ofte komisk, når kjæledyrene flyr gjennom lufta i Supermann-positur.

– Flyvende hunder er et kult syn, og du kan se at de liker det. De har bokstavelig talt et smil om munnen, sier fotografen, Nigel Wallace fra Suffolk. Han tar utelukkende hundeportretter og kun ute i det fri, og trikset med å få hunder av alle slag – fra boston terrier (store bildet) til schæfer (lille bildet) – til å hoppe over en nøye utplassert trestamme er blitt et favorittmotiv.

NIGEL WALLACE/SWNS/NTB

Ved Yan Calmeyer Friis

10 PÅ TOPP

Ti tyske krigsskip

Ukens liste er over tyngre tyske krigsskip som benyttet norske havner under 2. verdenskrig. Noen kom seg aldri ut igjen.

1. Tirpitz (1942-1944)

Slagskip. Lå i Fættenfjorden (Trondheim) fra januar 1942, senere i Kåfjord (Alta). Angrepet flere ganger av britene og senket av britiske bombefly utenfor Tromsø 12. november 1944.

6. Admiral Scheer (1940-1942)

Slagkrysser. Brukt til angrep på allierte konvoier fra Norge, særlig i 1941 og 1942. Returnerte til Tyskland og ble senket i Kiel i april 1945.

2. Scharnhorst (1940-1943)

Slagskip. Opererte fra Trondheim og Altafjorden, ofte sammen med Tirpitz. Senket i slaget ved Nordkapp 26. desember 1943 av britiske slagskip og destroyere.

7. Admiral Hipper (1940-1945)

Tung krysser. Lå i Trondheim i 1940 og opererte mot arktiske konvoier. Hardt skadet i januar 1945 og senere oppgitt av tyskerne.

3. Gneisenau (1940-1941)

Slagskip. Deltok i invasjonen av Norge i april 1940 og opererte fra Trondheim. Skadet i mars 1941 og lå til reparasjon før den ble satt ut av tjeneste.

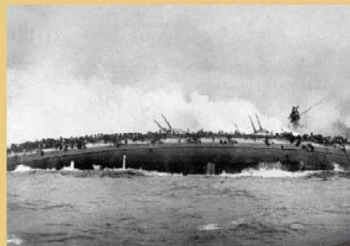
8. Prinz Eugen (1942-1943)

Tung krysser. Kort opphold i norske farvann i 1942-1943, men opererte mest i Østersjøen. Overlevde krigen og ble brukt i amerikanske atomprøvesprengninger i 1946.

4. Bismarck (mai 1941)

Slagskip. Kort stopp i Grimstadfjorden ved Bergen 21. mai 1941 for bunkring før Atlanterhavstoktet. Senket av britiske styrker i Atlanterhavet 27. mai 1941 etter et dramatisk sjøslag.

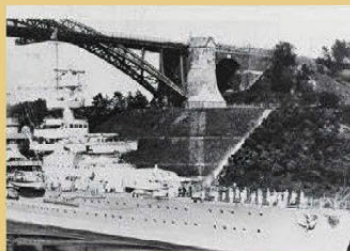
9. Blücher (april 1940)

Tung krysser. Ledet invasjonen av Norge og seilte inn Oslofjorden 9. april 1940. Senket av norske kanoner og torpedoer ved Oscarsborg festning samme dag.

5. Lützow (1940-1945)

Slagkrysser. Tidligere Deutschland. Skadet under invasjonen av Norge i 1940. Reparert og angrep konvoier fra Norge. Hardt skadet i Altafjorden i 1944 og senket av sovjetiske fly i april 1945.

10. Nürnberg (1940)

Lett krysser. Ble sendt til Norge i april 1940 under Operasjon Weserübung og opererte fra Trondheim. Overlevde krigen og ble senere overført til Sovjetunionen som krigsbytte.

NÅ
TILBAKE PÅ
LAGER!

«Bibel for dei som skal ta
jegerprøva. Den nye jegerprøveboka
er ei oppleving å bla i!»

Setesdølen

«Er slått til jorden.
Dette er ikke bare ei lærebok.
Verket er et leksikon!»

*Rolf Øvrum, tidligere generalsekretær i Norsk
redaktørforening og redaktør av Jakt*

«Det var godt å få en bok hvor du ikke fant
faktafeil første gang den ble åpna! På under-
tittelen «Alt du trenger for å ta jegerprøven»
kunne dere ha tilføyd «og litt til».

Jens Holm, jegerprøveinstruktør

BESTILL PÅ SMS:

IKKE ABONNENT – PRIS: 398,-

Send *jegerprøve2018* til 2205

FOR ABONNENTER PÅ JAKT OG VILLMARKSLIV – PRIS: 298,-

Send *jegerprøveabo* til 2205

PÅ SPORET AV KEVIN KEEGAN

Kevin Keegan. Idol. Stjerne – og investeringsobjekt for en 11 år gammel danseskole-gutt på Lillehammer. Knut Espen Svegaarden, VGs mangeårige journalist satset alt på ett kort.

Tekst: Knut Espen Svegaarden

Jeg husker det som det var i går.

Kiosken på Mesnabroa i Lillehammer. Det var der de var. Blant pølse i lompe og alskens godteri-poser. Pakkene jeg hadde hørt om på skolen, som luktet tyggegummi lenge før du hadde åpnet pakken. Pakken med Mike England eller Steve Heighway, pakkene – de som etter et par besøk ble obligatoriske, på veien hjem fra danseskolen.

Jeg var 11 år, hadde hårsveis som favorittspilleren Colin Bell og ører som tegneseriefiguren Dumbo. Tro det eller ei, men jeg var faktisk ganske god til å danse, fikk med meg et par pokaler fra lokalene i Bakkegrillen, hos Bergs Danseskole.

BELØNNING VENTET: Etter stadig svingom med dansepartner Anne Bolstad på danseskolen, kunne unge Knut Espen Svegaarden innkassere belønningen på kiosken på torvet i Lillehammer: En ny pakke fotballkort. En karriere var skapt – men ikke på dansegulvet.

Men det var hjemturen som ble det store – for da hadde jeg fått penger av faren min, byens ligningssjef, til å – under tvil – kjøpe to pakker med fotballkort.

Jeg puttet dem i lomma og nærmest løp den snaue kilometren hjem, ropte at jeg var hjemme, løp videre opp på rommet mitt – og så kom høydepunktet:

Pakke-åpning.

En hellig stund som hverken kamerater eller foreldre måtte forstyrre.

Og der var de – Emlyn Hughes, Mike Doyle, Cyril Knowles, Pat Jennings – pluss et lagbilde av Queens Park Rangers, hvis jeg husker riktig.

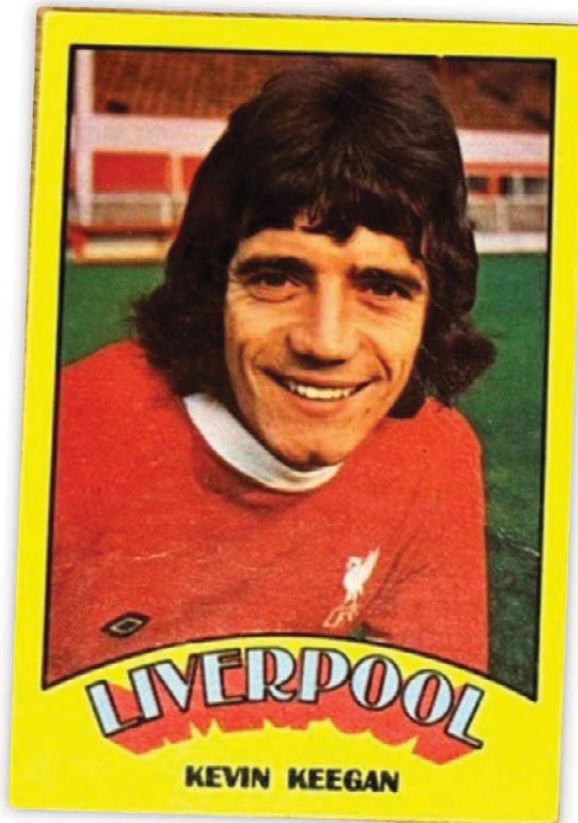
Jeg la dem etter hverandre på skrivebordet mitt.

Det hadde vært en fantastisk dag.

Sånn startet den – galskapen, fotballkort og engelsk fotball. Den var ikke til å stoppe.

Skolegården børs

Som mange andre hadde jeg nok en slags samlemani i meg helt fra jeg var veldig ung, det var ski-skøyter kort og album til, det var en serie som het «Naturens Under», etter hvert også «Wild West». Og det var til og med solokorker med langrennsløpere

og bilmerker på kroneisen – alt skulle spares på.

Men det var fotballkortene som fikk hjertet til å banke litt ekstra, dette var noe annet ...

Fotballkortene tok av i England etter VM-triumfen i 1966. I Norge tok det noen år før kiosker tok dem inn, men ganske tidlig på 1970-tallet kom pakkene med tyggegummi til Norge. Og vi som ble hektet den gangen, noen av oss klarte ikke å stoppe.

Jeg sparte alt jeg kunne, lukten av tyggis dominerte klærne mine, jeg hamstret pakker så jeg nesten ble kvalm av tyggis-lukten.

Etter hvert hadde jeg mange kort, veldig mange. Og nå kom

neste punkt i en evigvarende galskap: Jeg måtte se om jeg kunne få tak i alle kortene. På skolen byttet vi, jeg med min røde Apache Cross-sykel og Bjørn med sin gule Tomahawk byttet og konkurrerte. Jeg nærmet meg, men manglet fortsatt det viktigste kortet:

Kevin Keegan.

Resolutt handling

Keegan var Kongen i denne samlingen, han som hadde scoret to ganger i FA Cupfinalen mot Newcastle noen måneder tidligere. Mighty Mouse ble han kalt, fordi han var en liten aktiv spiller som aldri sto stille. ▶

På senhøsten 1974, etter mange bytter: Nå manglet jeg bare ett kort. Flere av guttene på Kringsjø skole hadde begynt å følge konkurransen mellom Bjørn og meg. I et friminutt kom en gutt løpende bort til meg:

– Det er en gutt her som har Keegan! ropte han.

Det er mulig dette er en overdrivelse, men min hukommelse sier meg at jeg, med resolute skritt, gikk mot gutten som hadde Keegan-kortet – med en lang hale med gutter bak meg.

– Ha-ha-ha-har du Keegan???
Jeg stammet frem spørsmålet, det fikk være at alle hørte det – dette var viktig.

– Ja, svarte han rolig.
– HV-hv-hvor mye sssssskal du ha for han?

Jeg stammet mer og mer.

Så før han fikk svart, ga jeg han bare alle byttekortene jeg hadde, nærmere 20 stykker – og nappet til meg Keegan i samme slengen.

Gutter klappet, jublet med meg som om jeg skulle ha scoret vinnermålet i en viktig fotball-kamp.

Men akkurat da føltes det også sånn.

11 år gammel, var det den største dagen i mitt liv.

Engelskundervisning

Jeg hadde, som førstemann på Kringsjø skole, samlet alle

« Det er en gutt her som har Keegan!

MED EN EIM AV TYGGEGUMMI: Fotballkort ble både lidenskap, handelsvare og vei inn i en lang yrkeskarriere. Samlere kan oppleve en helt egen mening og glede, men noen ganger kan hobbyen gå over i grunnlag for en diagnose.

KNUT ESPEN SVEGAARDEN

kortene i samleserien, den «gule serien», med Kevin Keegan som kongen over alle kortene.

Den samme høsten kjøpte jeg mitt første Shoot for to kroner og 40 øre i Narvesen-kiosken der tanta mi jobbet.

Fotballkort. Shoot. Tippekampen. Engelsk radio.

Firkløveret sørget for at jeg lærte engelsk og fikk karakteren S på engelskeksamen – uten at jeg hadde lest en eneste engelsk glose.

FORJETTET TORG: På Torget ved broa over elven Mesna i Lillehammer sentrum lå kiosken som ble inngangen til et kort-univers og et yrkesliv.

UKJENT

50 år senere – og galskapen «fotballkort» har ennå ikke sluppet taket. Den lå litt nede, men den tok seg opp da jeg fikk en sønn.

Jeg introduserte fotballkort for Isak, og han syntes dette var gøy, åpne pakker, organisere og sette kort inn i album.

Men han mistet, om ikke interessen, så litt av den – og dermed forsvant «alibiet» mitt, jeg hadde selvsagt lagt det på Isak at jeg kjøpte og sparte på fotballkort.

Det føltes litt enklere å forklare overfor folk.

Isak var bare syv-åtte år da jeg overførte galskapen til han. Vi

NYMALT: Hva gjør man når man skal presentere hele lag, men ikke har spillere i riktige drakter? Fotballkort med påmalte drakter viser desperasjonen. I dag er kortene gull verdt.

puttet kort i en pose og så trakk vi lag. Sånn lærte Isak mye om posisjoner og hvem som var gode og hvem som var mindre gode. Det har hengt ved ham siden.

Gikk i barndommen

Men jeg fortsatte med fotballkort. Og til slutt fant jeg en alliert på min egen arbeidsplass i VG – fakta-general Geir Juva, omtrent like ivrig som meg. Så vi begynte å «bosse» kort, bestille, bytte – akkurat som vi begge gjorde for 50 år siden.

Som meg var «den gule» serien med Keegan den første Geir samlet for å få alle kortene – og klarte det. Han har fortalt meg ting jeg ikke ante – som at Manchester Uniteds superstjerne George Best ikke var på fotballkortene – trolig på grunn av penge-forlangende. Også andre spillere uteble, som normalt hadde vært der, som Birmingham og Evertons målmaskin Bob Latchford.

I tillegg dukket tabbene opp – bilde av feil mann på kortet, eller at drakten var «tegnet på», siden

spilleren skiftet klubb rett før kortene ble laget. I etterkant er dette blitt samleobjekter.

Henger ved

Det ER en viss forskjell på kortene i 1974 og 2024 – dagens kort er på et vis mye finere, mer proffe. Samtidig – kortene i gamle dager hadde mye mer informasjon på baksiden. Du lærte noe av å kjøpe fotballkort i gamle dager, du fikk informasjon om alle spillerne – noe noen av oss tok med oss videre. Jeg tok det med meg

MØTE: Jakten på Kevin Keegan-kortet på Lillehammer på 1970-tallet endte i et møte med helten for VGs mangeårige fotballkommentator Knut Espen Svegaard. – Kevin Keegan har reist rundt og holdt foredrag i mange år etter at det var slutt på manager-karrieren hans, den han ikke helt fikset. Jeg har møtt den karismatiske mannen flere ganger. Keegan var den første engelske superstjernen – og han er fortsatt enorm for mange av oss.

GLEDE OG BESETTELSE

– Å samle ting er en universell aktivitet som kan gi glede og mening, men for noen kan det utvikle seg til en besettelse eller avhengighet, sier psykolog Hans Arnliot Heli.

– Personlighetstrekk som samvittighetsfullhet og nevrotisme kan spille en rolle, der behovet for kontroll og følelsesmessig tilknytning til objekter gjør det vanskelig å kvitte seg med dem.

I mer ekstreme tilfeller kan samlingen grense til tvangslidelse (også kjent som OCD), hvor frykt for tap eller «feil» avgjørelser bidrar til tvangspreget adferd.

– Man kan også se på samlingen som en slags avhengighet; hver nye gjenstand gir en følelse av belønning. Samlingen kan også fungere som en måte å håndtere eksistensiell usikkerhet på, ved å bevare minner og skape en opplevelse av kontroll. Når samlingen begynner å dominere livet eller skaper problemer, kan det være et tegn på at samlingen kan grense opp mot det sykelige.

FIKK EVIG LIV

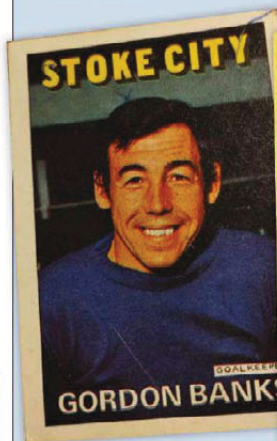
Slik gikk det med fire av «fotballkortene» – og det er alltid litt spesielt når du får møte «kortene» i voksen alder:

Gordon Banks ble verdensmester med England i 1966, og han var en periode verdens beste keeper. Banks fikk karrieren ødelagt da han mistet synet på det ene øyet i en bilulykke i 1972. Jeg var så heldig å få en prat med den sympatiske målmannen noen år før han døde i 2019, en flott ambassadør for idretten sin, passe ydmyk og hyggelig – og ikke minst interessant.

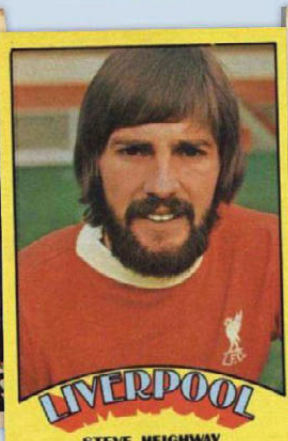
Steve Heighway var en fantastisk ving for Liverpool gjennom et tiår. Men Heighway drev også en sportsbutikk i Southport, og det var der jeg traff ham i 1979. En hyggelig fyr med bart og et stort smil. Heighway ledet senere Liverpool-akademiet, som fikk frem spillere som Steven Gerrard og Robbie Fowler.

Steve Perryman var Tottenhamhams kaptein i 10 år, og han fikk løfte noen cup-pokaler på 1980-tallet. Ved siden av hadde han etter hvert reisebyrået «Steve Perryman Sport». Det går fortsatt. I forbindelse med et magasin om Tottenham, som jeg lagde, så hadde jeg mange timer med Perryman på en kafé i England. En engasjert og interessant type, som holdt god kontakt med gamle lagkamerater.

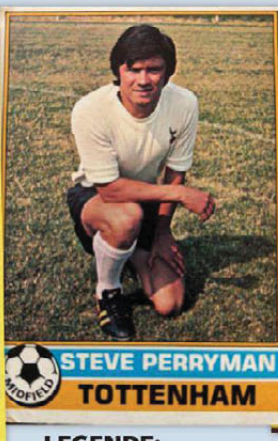
Colin Bell var Manchester Citys beste spiller i nær et tiår, før en takling fra Manchester Uniteds Martin Buchan mer eller mindre ødela karrieren hans i 1975. Jeg fikk møte Bell flere ganger, en beskjeden mann som egentlig ikke ønsket oppmerksomheten en fotballstjerne nødvendigvis får. Bell var City-ambassadør til han døde i 2021.

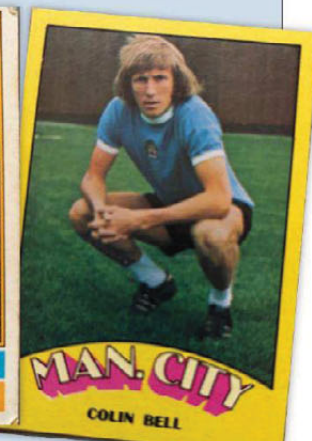
LEGENDE:
Gordon Banks

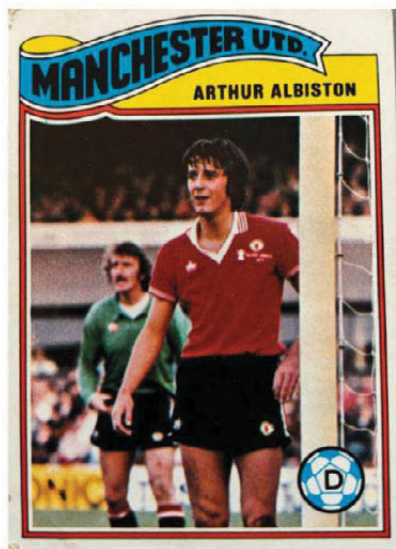
LEGENDE: Steve Heighway

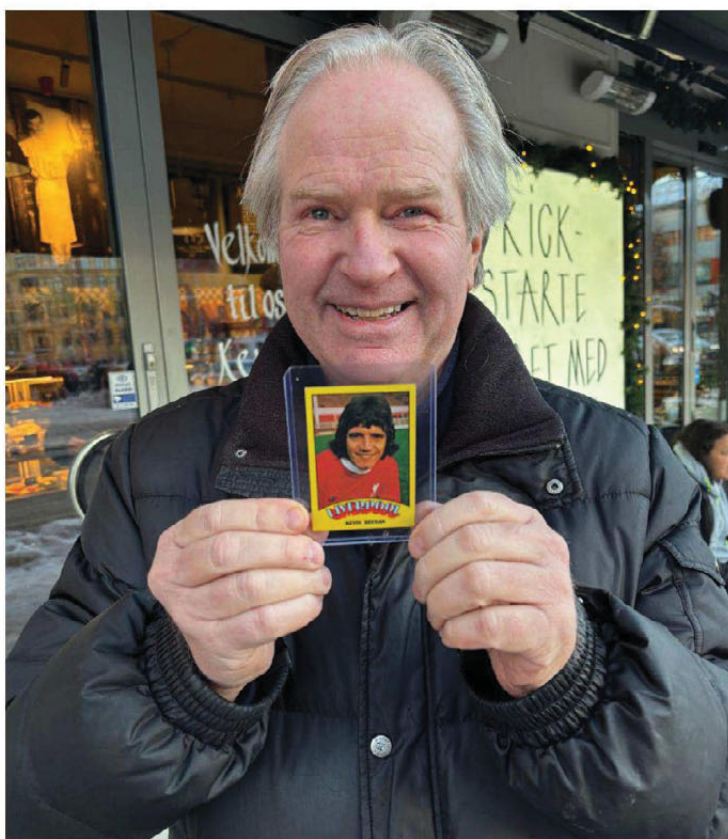
LEGENDE:
Steve Perryman

LEGENDE: Colin Bell

REN NØD: Produsentene av fotballkort var ikke alltid tilliten til norske 11-åringer verdig. Denne karen ble for eksempel presentert som Arthur Albiston, men het Martyn Rogers og spilte kun én kamp for Manchester United. Han led en trist skjebne og døde ung.

helt ut i arbeidslivet.

I voksen alder møter jeg stadig på folk som hadde mye av den samme lidenskapen. Mange hadde kort, noen samlet.

Går du på Finn, eller spesielt eBay, så finner du mange av dem, noen selger, andre kjøper, kanskje de kastet samlingen på et gitt tidspunkt – og angrer. Men det er dyrt – ikke minst hvis du ønsker fotballkort av nettopp Kevin Keegan.

Fordi han var den største, og for mange er han fortsatt det. □

ENDELIG KEEGAN-KORTET:

Barnslig, ja, men samling av fotballkort er i hvert fall en totalt ufarlig hobby. Jo, det koster selvsagt litt, men det er det verdt. Forventningen når en pakke åpnes – «hvem får jeg nå?» – den er det fortsatt ingen pris på.

Må betale rekordsum

Aldri før har noe farmasøytisk firma måttet betale mer i erstatning.

Tekst: **Mats Schjølberg Ulshagen**

Foto: **NTB** Grafikk: **Graphic News**

Purdue Pharma, selskapet bak det smertestillende legemiddelet OxyContin, og Sackler-familien som eier selskapet, har nylig inngått et forlik på 7,4 milliarder dollar (78 milliarder kroner) i forbindelse med opioidkrisen i USA. Under betingelsene i forliket har Purdue gått med på å betale 900 millioner dollar, mens Sackler-familien har forpliktet seg til å betale opptil 6,5 milliarder dollar.

Opioidkrisen har hatt svært ødeleggende konsekvenser i USA,

med over en halv million dødsfall knyttet til overdoser de siste tiårene. Purdue Pharma har blitt anklaget for å ha bidratt til denne krisen gjennom aggressiv markedsføring av OxyContin, til tross for risikoen for avhengighet.

Familien Sackler promoterte den smertestillende medisinen OxyContin som trygg, til tross for at de visste at den var både svært vanedannende og ofte ble misbrukt, og ble en inngangsport til tyngre rusmidler som heroin.

Sackler-familien har blitt anklaget for å ha forverret krisen, samtidig som de hadde milliarder av dollar i fortjeneste.

Største oppgjør etter opioidkrisen i USA

Purdue Pharma og Sackler-familien som kontrollerer selskapet, skal betale 7,4 milliarder dollar for å ha markedsført OxyContin som et trygt smertestillende middel, til tross for at de visste det var sterkt avhengighetsskapende.

STØRSTE FARMASØYTISKE FORLIK (i dollar)

1	Purdue/Sackler	2025	7.4 mrd
2	Johnson & Johnson*	2022	5.0 mrd
3	GlaxoSmithKline	2012	3.0 mrd
4	Takeda Pharmaceutical	2015	2.4 mrd
5	Pfizer	2009	2.3 mrd
6	Johnson & Johnson	2013	2.2 mrd
7	Abbott Laboratories	2012	1.6 mrd
8	Eli Lilly and Company	2009	1.4 mrd
9	Merck	2011	950 mill
10	TAP Pharmaceutical	2001	875 mill

OxyContin ble mye misbrukt og fungerte ofte som inngang til tyngre rusmidler, som heroin.

*Også koblet til opioidkrisen

Foto: Newscom, Healthcare Packaging

STØRSTE FORLIK (for alle bransjer, i dollar)

1	Philip Morris/R.J. Reynolds (tobakk)	1998	206.0 mrd
2	Samsung (smarttelefon-krigen)	2012	40.0 mrd
3	BP (oljeutslipp i Mexicogolfen)	2010	18.7 mrd
4	Volkswagen (utslippsskandale)	2015	14.7 mrd
5	Purdue/Sackler OxyContin	2025	7.4 mrd

Kilder: BBC, Peter Angelos Law, Reuters, Waldrons Solicitors, Civile

Grafikk: Graphic News ©

CAROLYN KASTER/AP PHOTO/NTB

DOUGLAS HEALEY/AP PHOTO/NTB

RIK PÅ DØD: Sacklerfamilien skal ha tjent milliarder på medisin som førte til avhengighet og overdoser. «Pillemannen» ble laget av Frank Huntley av hans egne tablettbokser i forbindelse med en protest mot selskapet i 2021.

Ansvar

Dette forliket representerer et viktig skritt i arbeidet med å holde farmasiselskaper ansvarlige for sin rolle i opioidkrisen. Midler fra forliket er ment å støtte behandling og forebygging av avhengighet, i tillegg til godtgjørelse til ofre og deres familier.

STORT: Forliket med Purdue Pharma og Sacklerfamilien er det femte største forliket i USA gjennom historien.

Det gjenstår å se hvordan midlene vil bli fordelt og hvilken innvirkning de vil ha på den pågående kampen mot opioidavhengighet i USA. Likevel markerer forliket en viktig milepæl i arbeidet med å adressere konsekvensene av farmasøytisk praksis og deres ansvar i saker relatert til folkehelsen.

Opp i røyk

Tidens aller største forlik er det Philip Morris og R.J. Reynolds som har betalt. I 1998 måtte de to tobaksselskapene ut med 206

milliarder dollar, fordelt på 25 år, etter at 46 amerikanske delstater gikk til sak. Pengene gikk til å dekke helseutgifter knyttet til røyking og tobakksrelaterte sykdommer.

Forliket førte også til strengere reguleringer, inkludert reklameforbud rettet mot unge, og etableringen av antirøykekampanjer.

SMERTESTILLENDE: OxyContin ble en inngangsport til sterke narkotiske stoffer for mange.

REUTERS/GEORGE FREY/NTB

Unikt gullfunn

AMATØR-ARKEOLOGER HAR GJORT et sensasjonelt funn i en åker nær Utrecht i Nederland. Under en organisert utgraving på en privat eiendom avdekket de en skatt som inkluderer 44 keltiske gullstatere og 360 romerske mynter. Gullstatere var en britisk myntenhet som opprinnelig refererte til en bestemt vekt. Skatten, som er datert til perioden etter den romerske invasjonen av Britannia i år 43, stammer mest sannsynlig fra romerske soldater, som har gravd den ned kort tid etter erobringen.

Skatten inkluderer en sjelden blanding av britiske og romerske mynter. De britiske gullstatene bærer inskripsjoner fra den keltiske herskeren Cunobelinus, kjent som «Britannias første konge», og dateres til årene mellom år 5 og 40. Disse myntene, produsert av keltiske stammer før romernes erobring, var

sannsynligvis i sirkulasjon i Sørøst-England.

De romerske myntene består av gullmynter (aurei) og sølvmynter (denarii). De nyeste romerske myntene i samlingen har portrettet av keiser Claudius og dateres til år 46–47. Dette tyder på at myntene kan ha vært en del av militære lønninger eller donativum – bonuser som ble gitt til romerske soldater for lojalitet eller ved spesielle anledninger.

Skatten gir et innblikk i romernes økonomiske politikk og militære logistikk. Det viser hvordan rikdommer sannsynligvis ble brukt som motivasjon for soldater og dokumenterer en tid da Romerriket utvidet sine grenser mot nordvest. Myntene skal nå restaureres og analyseres, før de vil bli utstilt på et museum i Nederland.

Kilde: *The Guardian*

Pompeiis rikeste

Arkeologiske utgravninger i Pompeii har avdekket et usedvanlig luksuriøst privat spa-kompleks, som er med på å gi et innblikk i livet til byens mest velstående innbyggere før Vesuvus ødeleggende utbrudd i år 79. Dette funnet, beskrevet som et «én gang i århundret»-funn, inkluderer romersk bad og svært avanserte mosaikker.

Spa-området, del av en stor residens, består av flere rom designet for ulike badeopplevelser. En tilstøtende bankettsal med svarte vegger er dekorert med scener fra gresk mytologi. I tillegg finnes et vaskeri og et bakeri. Dette komplekset kunne romme opptil 30 gjester samtidig, noe som understreker eierens høye status i Pompeii. Sannsynligvis var eieren Aulus Rustius Verus, en innflytelsesrik politiker, og funnene illustrerer hvordan romerske boliger også var arena for offentlig representasjon.

Kilde: *AP News*

VISSTE DU AT...

- ... koraller er dyr, ikke planter?
- ... en tsunamibølge kan reise i hastigheter på opptil 800 kilometer i timen?
- ... det finnes et svart hull i sentrum av Melkeveien kalt Sagittarius A*?
- ... maur kan løfte 50 ganger sin egen kroppsvekt?
- ... det finnes flere kunstige satellitter i bane rundt jorden enn naturlige måner i solsystemet?
- ... verdens første datamaskin, ENIAC, veide 27 tonn?

Kjærlighetssorg

En ny studie publisert i *Journal of Social and Personal Relationships* utfordrer stereotypene om at romantiske forhold er viktigere for kvinner enn for menn. Forskere analyserte data fra over 184 000 personer og fant at menn ofte opplever større følelsesmessige konsekvenser ved brudd.

Menn søker i større grad enn kvinner emosjonell støtte i parforhold, mens kvinner har bredere sosiale nettverk for støtte. Dette kan forklare hvorfor menn ofte føler seg mer isolert etter et brudd.

Kilde: *Psypost*

H5N1 bekymrer forskere

Fugleinfluensaviruset H5N1 skal ha tilpasset seg nye vertsdyr, som kuer og andre pattedyr. Dette øker risikoen for at viruset kan smitte mellom mennesker – og potensielt utløse en global pandemi. I Nord-Amerika har 68 personer blitt syke, og én har mistet livet. De fleste tilfellene er knyttet til smitte fra fugler eller kuer, hvor viruset sirkulerer i melk og luftbårne

dråper på gårder. Selv om mange infeksjoner har vært milde, har dødsfallet og to andre alvorlige tilfeller fått alarmen til å gå.

Ekspertene advarer om at kombinasjonen av spredning til nye dyr og dårlig internasjonal koordinering øker risikoen for et alvorlig utbrudd.

Kilde: *Nature*

VISSTE DU AT ...

... sneglehus-spiralen alltid går i samme retning, avhengig av art?

... noen haier, som grønlands-haien, kan leve i over 400 år?

... regnbuer alltid er en sirkel, men vi ser vanligvis bare en halvdel fra bakken?

... den største planeten i sol-systemet, Jupiter, har 318 ganger massen av jorden?

... hver celle i kroppen inneholder omtrent 2 meter DNA når det strekkes ut?

... bier kan «snakke» ved å vagge?

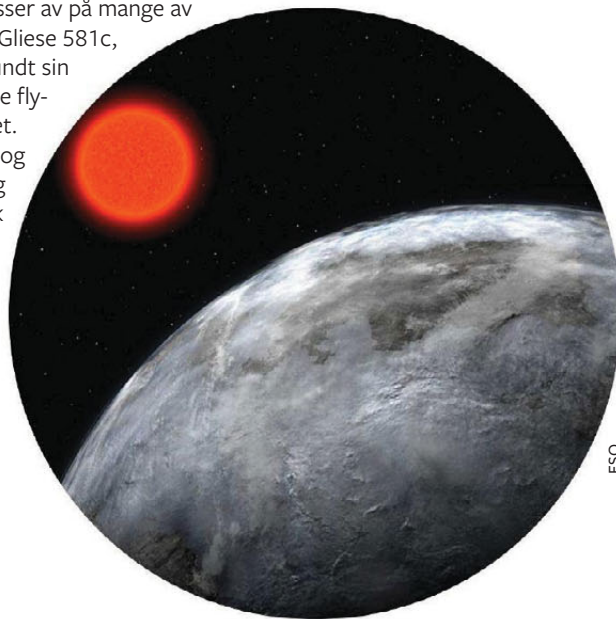
Er det noe liv her?

Kun 20 lysår unna oss ligger en planet som krysser av på mange av punktene som støtter liv. Planeten, som kalles Gliese 581c, er funnet i det som kalles den «beboelige sonen» rundt sin stjerne, altså der temperaturene potensielt kan tillate flytende vann – en nøkkelfaktor for liv slik vi kjenner det.

Planeten er omtrent 1,5 ganger større enn Jorda og kretser rundt en rød dvergstjerne, som er mindre og kjøligere enn solen vår. Dette gjør at den mottar nok varme til å holde på en temperatur som tillater liv, men ikke så mye at alt fordamper.

Gliese 581c har imidlertid sannsynligvis en såkalt «tidal locking», som betyr at én side alltid vender mot stjernen, mens den andre er i konstant mørke. Det kan skape ekstreme forhold, med glohete dager og iskald natt. Likevel kan det finnes et gyllent område langs grensene mellom dag og natt, hvor forholdene kan være stabile nok til å støtte liv.

Kilde: IFLScience

ESO

Vitenskapelige fakta

Hunders fabelaktige nese

Forskere begynner gradvis å oppdage hvorfor hunder har så god luktesans – både snutene, nervesystemet og hjernen spiller en rolle.

10% av hundehjernen er viet luktesansen

1 Luft kommer inn foran i neseboret

2 Siden av neseboret puster luft bakover og ut

Hindrer at luft på vei ut blander seg med luft på vei inn

Luft strømmer inn i fuktige, varme neseganger med 200 millioner kjemiske sensorer i veggene

Menneskenesen har bare 8 millioner

Hvorfor hunder snuser

0,2 sek.

Hunden puster inn gjennom nesen opptil fem ganger i sekundet

Hundehjernen sammenligner styrken på lukten på høyre og venstre side

Hvis lukten er svakere i venstre nesebor, snur hunden mot høyre for å følge luktkilden

Hvis lukten blir sterkere de neste gangene hunden snuser, vet den at den beveger seg mot kilden

KILDE: Gary Settles fra Pennsylvania State University, New Scientist, Australian National Broadcasting Corp., MCT Photo Service

© MCT/Bulls

Røntgen til besvær

Forskere utvikler stadig nye teknologier, som kan komme til å gi oss røntgensyn eller superhørsel. Hvor spennende enn dette høres ut, så er det ikke helt uten utfordringer.

Tidligere har selskaper som Fujifilm utviklet kameraer med infrarød kapasitet. Disse kunne se gjennom visse materialer, inkludert klær. Dette reiste umiddelbart etiske og personvern-relaterte spørsmål, og det er liten grunn til tro at disse ikke blir mindre, jo mer avansert teknologien blir.

Det kan være utstyr som lar brukeren se gjennom vegger, eller inn i kroppen din. På sikt kan man kanskje også operere noe inn i øyet, øret eller hjernen som vil gi deg kraftig forbedrede sanser.

Kilde: Science Focus

Kunstig teknologisk kamp

Det kinesiske selskapet DeepSeek er på full fart inn i kunstig intelligens-bransjen, og kan være i ferd med å endre spillet for alle. Mens vestlige teknologigiganter som OpenAI og Google har dominert så langt, kommer DeepSeek nå med nye metoder for å utvikle kunstig intelligens – raskere, billigere og potensielt langt mer effektivt enn vi har så langt.

Det som skremmer konkurrentene, er hvordan DeepSeek bruker enorme datasett og avanserte algoritmer for å hoppe forbi teknologiske barrierer. I tillegg får de sterk støtte fra kinesiske myndigheter, noe som gir dem et konkurransefortrinn mange i Vesten har grunn til å misunne.

Eksperter frykter nå at DeepSeek kan gi Kina en lederposisjon i det globale KI-kappløpet. Selv om dette så langt ser ut til å kunne gi verden smartere og raskere løsninger, er det grunn til å følge med på utfordringer rundt overvåking og etisk bruk av teknologi, som gjerne blir et tema når det kommer til kinesisk teknologi.

Kilde: New Scientist

DRUKKENBOLT BLE MANGEMILLIONÆR

I tjenerstaben på Hitlers feriested Berghof i Sør-Bayern ble Heinrich Hoffmann bare kalt «Der Reichstrunkenbolt» – riksdrukkenbolten. Men nazi-fotografen tjente millioner på Hitler-bilder. ►

HEINRICH HOFFMANN/WIKIMEDIA COMMONS

SLET MED FOKUS: Heinrich Hoffmann fikk nei da han spurte om å få ta bilde av Hitler for et amerikansk blad i 1920. I stedet fikk han både vennskap og rause fullmakter som Hitlers personlige fotograf og venn. Innfelt: Selvportrett med NSDAP-pin fra 1930.

FRA KRISTIAN HOSAR ARKIV

H lange perioder var Heinrich Hoffmann Hitlers eneste personlige venn. Fylla gjorde at fotografen var både til glede og bekymring. En gang fotografen satt ved siden av Hitler i Førerlosjen i operaen, ramlet han døddrukken over rekkverket. Hoffmann kapp-drakk med Stalin – og fikk god attest av den sovjetiske diktatoren.

Knuste kunstnerdrømmer

Hitler og Hoffmann fant hverandre i kunstinteressen, begge var mislykket i bransjen.

Hoffmann hadde slått seg ned som fotograf i München. Han produserte en del spillefilmer, blant annet med tidens store stjerne Emil Jannings. Under 1. verdenskrig var Hoffmann krigskorrespondent i den bayerske armeen. I 1919 ba et amerikansk magasin Hoffmann skaffe et fotografi av den fremadstormende, men pressesky Hitler, og lovet klekkelig honorar. Noe bilde til amerikanerne kom ikke ut av oppdraget, men vennskapet med Hitler var i gang.

Ungkaren Hitler var hyppig gjest hos Hoffmann-familien, også i julen. Hitler elsket å høre seg selv og lyttet sjelden til andre. Den eneste han lyttet til, var Hoffmann. Hitler kunne sitte i timer og høre om kunstnerlivet i Schwabing. De to delte synet på tidens kunst. Hitler æret vennen, og utnevnte ham til professor ved nazi-institusjonen Haus der Deutschen Kunst i München.

«Jeg må spørre meg selv hvilken professortittel den lille fotografen fikk,» skrev Hitlers sekretær Traudl Junge i sine memoarer.

«Vi kalte ham Riksdrukkenbolten. I de årene var det en tittel som passet.»

Alkohol og kvinner

Vennskapet mellom Hitler og Hoffmann var merkelig.

Hoffmann var mer enn glad i alkohol og utsvevende liv. Hitler uttalte forakt for alkohol og kvinner.

Mens medsoldatene under 1. verdenskrig oppsøkte prostituerte og drakk seg sanseløse, holdt Hitler kvasifilosofiske foredrag. Hoffmann var verdensmann, sel-

skapenes midtpunkt, Hitler var keitete i selskapslivet.

Mange historier verserer om Hoffmann og alkoholen. Fru Junge skriver om den gang Hoffmann skulle vise Hitler sin nye bil. Fotografen var en elendig sjåfør, og ble ikke bedre av alkoholinntaket. Demonstrasjonen gikk i rasende og farlig fart i Münchens gater. Folk spratt unna, lyktestolper knakk. Hitler var livredd og forlangte at Hoff-

mann stoppet øyeblikkelig. Fotografen sendte med Hitler et godt råd til neste kjøretur:

«Gjør som meg, ta en flaske rødvin først. Da går det mye bedre!»

Enerett på Hitler

Hoffmann fikk enerett på Hitler-bilder. Han fulgte diktatoren med kameraet gjennom 25 år, fra «kampårene» og veien til makten og kanslerembetet i Das Dritte

Reich. Hoffmann hadde sin betydelige del av æren/skylden for Hitler-myten og Führer-kulten som ble skapt på 1920- og 30-tallet. Under full sensur fra Der Führer sprøytet Hoffman ut positive bilder. I storhetsårene hang hans Hitler-fotografier på alle offentlige kontorer og i de fleste private hjem. Portrettene prydet millioner av frimerker. Hoffmann og Hitler hadde godtgjørelse for hvert merke.

«Gjør som meg, ta en flaske rødvin først. Da går det mye bedre!»

FRA KRISTIAN HOSAR ARKIV

FRA KRISTIAN HOSAR ARKIV

HITLERS 50-ÅRS DAG: Ble feiret på Berghof ved Berchtesgaden 20. april 1939. En selsom samling gjester med fotograf Heinrich Hoffmann i sentrum som alltid. Til venstre Eva Braun.

Fotografen har fått mange negative beskrivelser: Hoffnarr, hensynsløs, slikkende, smiskende, ubehøvlet, vulgær, motbydelig. Men rik ble han.

... Og mistet absolutt alt etter kapitulasjonen i 1945.

Fotografiene overlevde delvis og gir ettertiden et godt innblikk i nazitoppenes hverdag.

Heinrich, Eva og Adolf

Det var gjennom Heinrich Hoffmann at Hitler i 1929 for første gang kom i kontakt med Eva Braun. Den 17 år gamle jenta var assistent, medhjelper og lærling

BUNDESARCHIV

NTB SCANPIX

1937: Hitler er her i følge med Winifred Wagner, Richard Wagners svigerdatter, og hennes sønner Wieland (t.h.) og Wolfgang (andre f.v.), i hagen til Haus Wahnfried i 1937. T.v. Hitlers Sjefadjutant Wilhelm Brueckner, bak Hitler går Karl Wilhelm Krause.

ET LITE BESØK: Hitler er tydelig sjarmert av en nydelig liten pike. Bildet er udatert.

PARADIS: Hitler besøker Norge én gang, og fotograf Heinrich Hoffmann var med på panserskipet Deutschland i april 1934. Hoffmann fotograferte fjordene og de høye vestlandsfjellene, men de var aldri i land. Hoffmann kunne ikke engang i sin alkoholrus glemme de mange fine motivene i Norge. Bildet ligger i det tyske Bundesarchiv uten navn på opphavsmannen, men trolig har Heinrich Hoffmann selv tatt bildet.

ASSISTENT MED OPPRYKK:

Eva Braun fotografert under arbeid i Heinrich Hoffmanns atelier i München, der hun første gang traff Adolf Hitler.

i fotografens atelier. Hitler var 40.

Eva var lærerdatter fra München, intellektuelt enkel og bar på drømmer om å bli filmstjerne. Hun gjorde mye av alt Hitler absolutt var imot; røykte, danset og drakk vin. Men da Hitlers halvsøster ble sparket som husvertinne på Berghof, gled Eva langsomt inn i rollen, dog aldri offisielt. Mange av nazitoppene aksepterte henne ikke, men turte heller ikke kritisere Hitlers elskerinne.

Ingen bilder av Hitler ble frigitt der Eva var med eller syntes, slik at folk kunne begynne å spekulere på hvem hun var. Eva var i prinsippet ansatt hos Hoffmann til sin død. Gjennom fotografen fikk hun egen villa betalt av Hitler, som bodde noen hundre meter unna.

Eva hadde i oppveksten vært

GALLAMIDDAG: Fotograf Heinrich Hoffmann blir utnevnt til professor av Adolf Hitler i 1938. Selv på denne gallamiddagen hadde fotografen med sitt Leica-apparat av nyeste modell.

venninne med Heinrich jr. Fotograf Hoffmann skal angivelig først ha forsøkt å få Hitler interessert i sin egen datter Henriette. Hun giftet seg i stedet med Reichsjugendführer Baldur von Schirach, under krigen stattholder i Wien. Hoffmann ordnet også kontakt mellom Hitler og den tvilsomme legen Theo Morell, «Rikssprøytemesteren», som alltid sørget for at Hitler hadde nok medikamenter.

Brudd og gjenforening

Hoffmann hadde fast leilighet på Hitlers storslagne landsted Berghof ved Berchtesgaden. Han var med på alle de store festlighetene, for eksempel Hitlers 50-årsdag i 1939.

Men litt ut i 2. verdenskrig skar det seg mellom Hoffmann og Hitler.

Fotografens datter kom med sterke anklager mot nazistene for deres forfølgelse av jødene. Hun hadde vokst opp med Hitler i huset, og tok ingenting for å refse ham. Hitler ble rasende og brøt kontakten med sin gamle venn, og Henriette ble jaget fra Berghof.

I førerbunkeren i Berlin 19. april 1945, dagen før Hitlers 56. fødselsdag, ble Hoffmann og Hitler forsonet. Hitler bød til og med på vin. Begge skjønnte at undergangen nærmet seg. Hoffmann tok sitt siste bilde av Føreren: En svært medtatt Hitler i det sønderbombede Rikskanselliet.

Hitler bad Hoffmann bringe i Eva i sikkerhet. Hun av slo trygghet hos Hoffmann og foretrakk undergangen hos Hitler.

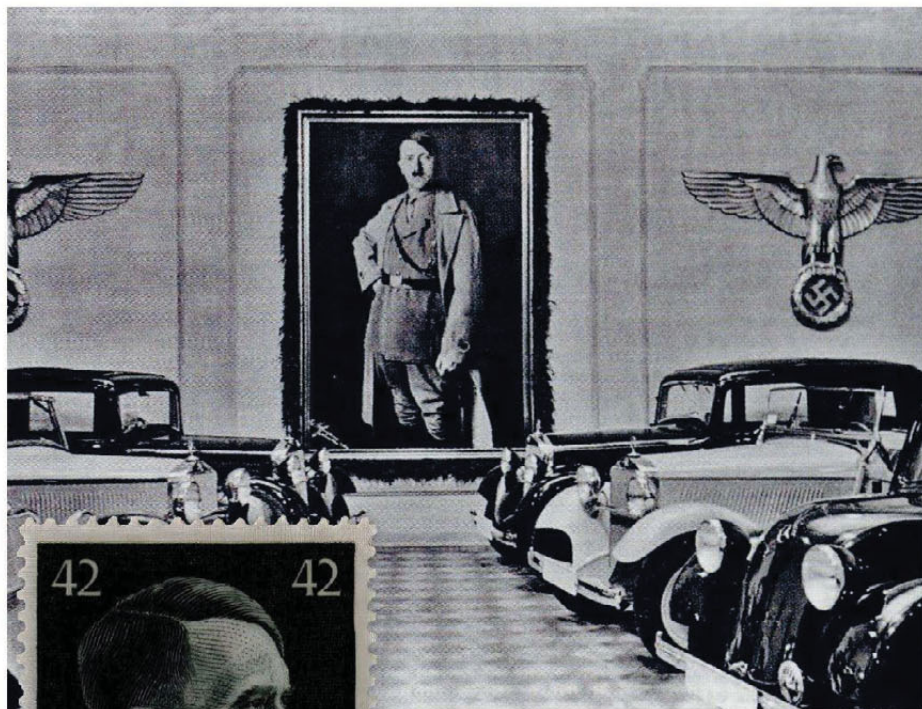
«Alt det skjønnne jeg har opplevd, har jeg Hitler å takke for. Derfor vil jeg bli hos ham,» skrev 33 år gamle Eva i avskjedsbrevet til en venninne. Natten mellom 28. og 29. april giftet Eva Braun seg med sin elskede Adolf. Noen timer senere gikk hun i døden sammen med ham.

Fotografen tok seg tilbake til Sør-Tyskland. Der ble Hoffmann arrestert av amerikanerne. Han fikk i oppgave å ordne fotoarkivet sitt. For bildene skulle brukes som bevismateriale i de kommende rettsprosessene.

Enormt naziarkiv

Heinrich Hoffmann hadde en enorm mengde bildenegativer fra krigen, partiarrangementene og

« Holder man en brennende fyrstikk foran munnen Deres, ville De eksplodere.

FRA KRISTIAN HOSAR ARKIV

OVERALT: Hoffmanns bilder ble brukt overalt. Denne kjempeforstørrelsen av Hitler ble laget til en Mercedes-utstilling i München i 1935. Mercedes var en av Hitlers «sponsorer». Etter makttovertagelsen i 1933 ble Hoffmanns portretter brukt på et utall tyske frimerker (innfelt) – og både modell og fotograf innkasserte godtgjørelse for hvert solgte merke.

nazitoppenes liv, rundt 2,5 millioner bilder totalt. De ga grunnlag for en blomstrende forretning. På høyden hadde han rundt 300 ansatte til å produsere og omsette Nazi-bilder, bøker, kunstreproduksjoner og postkort. Hoffmann overtok flere fotobutikker, også jødiske virksomheter.

Totalt ga Hoffmann ut et 50-talls bøker om østerrikeren som ble verdenshistoriens mest forhatte diktator. «Mit Hitler im Westen» ble trykket i 500 000 eksemplarer. Hoffmann hadde også en solid samling av tegninger og skisser Hitler ofte laget når vennene satt rundt kafébordene i München i tidligere tider.

Originalene til USA

I kaoset i 1945 kom en stor del av fotoarkivet på amerikanske hender: Soldater tok mye, noe kom til amerikanerne på mer offisiell måte. Time-Life fikk hånd om noe, og mye er fortsatt arkivert i USA.

Mange tjente godt på bildetyveriene. Etter krigen førte Hoffmann, sønnen og datteren lange prosesser for å få bildene tilbake, økonomisk støttet av styrtrike

amerikanske samlere. Fargebildene hjemsendt fra Amerika, er kopiert på Kodakfilm. Hoffmann fotograferte alltid med tyske Agfa. Det betyr at mange originaler fortsatt befinner seg i amerikanske arkiver.

Heinrich Hoffmann døde i 1957. Hoffmanns sønn hadde på 1980-tallet utrolige mengder fotografier i sin kombinerte leilighet og arkiv. Alle var pertentlig ordnet av en erfaren arkivar fra magasinet Stern.

«Jeg vet ikke riktig hva jeg skal gjøre med bildene. Kanskje selger jeg alt til USA, eller jeg legger alt i kasser som jeg plasserer i en kjeller. Når de blir gjenfunnet om 100 år, er nok bildene interessante!»

Slik gikk det ikke. Hoffmann junior drev arkivet Heinrich Hoffmann Zeitgeschichtliches Bildarchiv. Etter hans død i 1988, fortsatte tredje generasjon, Robert Hoffmann, inntil arkivet ble overtatt av Bayerische Staatsbibliothek i 1993. □

HEINRICH HOFFMANN

Født i 1885 i Furth i Bayern, død i München i 1957.

I unge år gjennomførte Hoffmann en omfattende fotografutdannelse, og praktiserte i England. Flyttet tilbake til Tyskland og spesialiserte seg på reportasjefotografi.

Medlem av NSDAP fra 1920. Riksdagsmedlem i 1940.

To barn. Heinrich jr. tok over ledelsen i 1937. Faren ofret seg for selskapslivet. Butikken gikk av seg selv.

Hoffmann ble dømt til ti års straff etter krigen, men slapp ut etter fem år. Hoffmann jr. fikk fem års fengsel.

Sønnen fortsatte forlagsvirksomheten, ble sjefarkivar og utvikler av databasert bildearkivering i Grüner + Jahr

i Hamburg, som gir ut magasinet Stern. Arbeidet sammen med journalisten Gerd Heidemann, herostratisk berømt for de falske Hitlerdagbøkene som Stern offentliggjorde 1983.

KAPPDRAKK MED STALIN

Heinrich Hoffmanns største bragd som Riksdrukkenbolt var da han kappdrakk med Stalin.

Det fuktige slaget foregikk etter signeringen av den tysk-sovjetiske ikkeangrepspakt i Moskva.

Inntaket skal ha imponert den mektige og vodka glade despoten. Hoffmann overbrakte en personlig hilsen fra Hitler.

Sekretæren Traudl Junge var ikke nådig når hun kom inn på Hoffmann: Mens Hitler ikke nølte med å avsette medarbeidere, så han alltid gjennom fingrene med Hoffmanns oppførsel. Eva Braun gjorde saken klar for Hitler: «Du må gjøre noe, Hoffmann oppfører seg skrekkelig.»

Etter hvert irttesatte Føreren Hoffmann for fylla:

«Nesen Deres, Hoffmann, ser ut som et overmodent gresskar. Holder man en brennende fyrstikk foran munnen Deres, ville De eksplodere. Snart renner det vin i årene i stedet for blod.»

FRA KRISTIAN HOSAR ARKIV

MED TIL MOSKVA: Hitler ønsket at Hoffmann skulle være med til Moskva da vennskapspakten mellom Tyskland og Sovjet ble undertegnet av utenriksministrene Vjatsjeslav Molotov og Joachim von Ribbentrop i august 1939.

For deg med vett
under issen

1. Hva er forkortelsen for det nye anti-sløsedepartementet i USA, som president Donald Trump har satt Elon Musk til å lede?

2. Hva heter det nyeste, norske etterretningsskipet (2016), som har en lengde på 126 meter, og som blir jaktet på av sivile og militære russiske skip?

3. Hva heter den tidligere frihetskjemperen som har tviholdt på makten i Nicaragua i 20 år, og som sammen med kona er blitt Latin-Amerikas svar på diktator-ekteparet Ceausescu?

4. Kan du nevne ett av de to største selskapene i norsk våpenindustri?

5. Hva heter «Friends»-stjernen som døde så tragisk av overdose i sin egen jacuzzi i 2023?

6. Hvem sa «Gud spiller ikke med terninger»?

7. Hvilket kodenavn hadde den hemmelige kilden i Washington DC som Bob Woodward og Carl Bernstein brukte for å avsløre Watergate-skandalen?

8. Lynet slår aldri ned på samme sted to ganger: Sant eller usant?

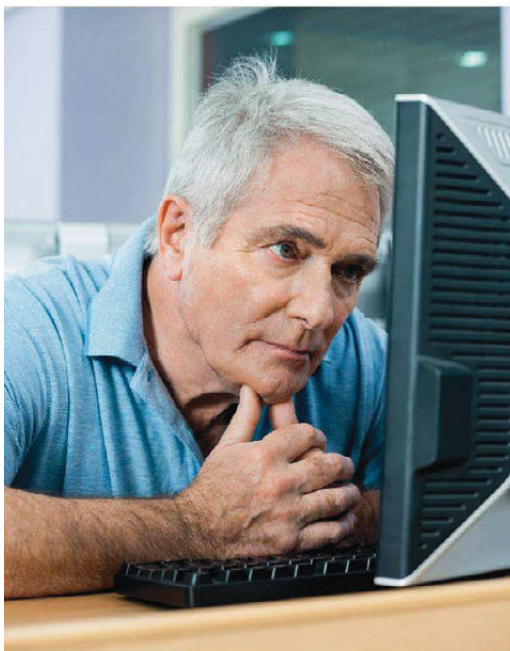
9. Hvor i Norge ligger det nå nedlagte sølvverket som har 300 sjakter, tok ut mellom to og 12 tonn sølv hvert år (fra 1623 til 1958) og var ett av Europas største?

10. Hva heter artisten (bildet) fra Stavanger som blant annet har vært med i Melodi Grand Prix flere ganger, The Voice, Hver gang vi møtes og som vant Skal vi danse i 2017?

11. Hva heter filmen hvor hovedrolleinnhaveren, som spilles av Tom Cruise, sier: «I feel the need. The need for speed»?

12. I hvilket fylke ligger Norges eldste kirke, antakelig bygget av kong Sigurd Jorsalfare, som fortsatt er i bruk, mer enn 900 år etter at den ble oppført?

Svar: 1: DOGE (Department of Government Efficiency) 2: Marjata 3: Daniel Ortega 4: Nammo og Kongsberggruppen
5: Matthew Perry 6: Albert Einstein 7: Deep Throat 8: Usant 9: Kongsberg 10: Hanne Sørvaag 11: Top Gun 12: Østfold (Rygge kirke)

	GENSER	FJELL	FØR- SIK- RINGS- BREV	REDI- GERE	TEFTEN	WC	OPPNÅS	KLASSE- ROM	ULIKE	TEGN
	↳							FIKTIV MENTØR		
	→					↘		KULYD	LIKE- STRØM ELAS- TISK	
	BLAD					HALV- TØRR				
	ROM	VRANG FORSKER				KAN FISK VÆRE				DRA
	↳				LEVE- MENN	★	↓	HANE		
	BINDE SEG							FLOKK BASTE		
	TRE- SLEKT					ETTER- RETT				FLODER
	SIDE			GOLF			HARD- HAUS INSTRU- MENT		★	
GLEDE	↓	↓	DRIKKE	ERTE	↓	FARES INGEN- LUNDE	VID- FARNE	↳		GLATT
FØLGE DYRENE				MYNT UTEN NAVN			ELV I SPANIA FJELL- TOPP		LIKE- MANN STREV	
↳						AKTE	FØR- TRINN TVANGS- HYRE		KAN BARN VÆRE MENE	GITT ETTER
HARD- NAKKET				TUSSE			FYR VALUTA		↓	EU FØR OLJE- SELSKAP
BØKER	EN MILLIARD- DEL		VEI	★	KVIN- NENE	↓	KINN- ENE		VESEN	
↳						GODTERI FESTES		LOKAL- NETT	ANGER GRØS- SING	
KJØRE- TØY				SINN			★	BYGNING MALM		TONE
KJIPHET	↳							OPPHAV AV		BUTIKK- KJEDE
ØKT				BLÅSE RAPPOR- TEN		KJØP	SIMLE FØR- GJØRT			ALDRI BOKSTAV
FRANSK ØY	ELEV TIDLIGERE							★	LAG HOVEN TYPE	BIBELSK NAVN
↳	↓		ELV I NEDERL. JØDISK MANED			SMÅ- SAKER TOKSIN		HALVGAR- DERING MILD	TIL- TENKE	
HAVDYR				FOR- FATTER			PAPE- GØYENE	450	ENERGI- BYRÅ ERKLÆRE	
VASSET				FORBUND DOM- PROST		HESTENE POLKØ			OPP- HOLDE SEG	AGNET NORSK FOR- FATTER
LYTENE	ANGREP MAT				↳			VADE- FUGL SMELTE		SITTE- PLASS
↳					BIL- MERKE SKOLE			NORSK FORF.	KONSERN FOR- STAVELSE	
KNURRE- LYD			YTTE TV- MERKE			SVENSK PARTI SPORTE	D.E.	BARER INORGE		
LESSE	↳		↳				NEDBØR		PARTIK- LENE	
TIDSRUM				REN- NENDE					BLEKK	TEG

The image displays three 9x9 Sudoku puzzles arranged horizontally, each with a different difficulty level indicated by a label below it.

LETT (Easy): The first puzzle on the left. It features a grid with some numbers pre-filled, such as 3, 4, 5, 3, 4, 6, 2, 8, 1, 3, 5, 7, 5, 4, 3, 9, 6, 9, 8, 2, 7, 4, 2, 5, 3, 1, 7, 2, 6, and 7.

MIDDELS (Medium): The middle puzzle. It features a grid with some numbers pre-filled, such as 3, 1, 5, 5, 4, 7, 2, 1, 3, 7, 9, 6, 1, 6, 4, 9, 1, 7, 8, 3, 2, 1, 8, 4, 1, 8, 4, 9, 5, and 1.

VANSKELIG (Hard): The third puzzle on the right. It features a grid with some numbers pre-filled, such as 6, 9, 7, 6, 2, 8, 8, 7, 1, 5, 8, 4, 3, 6, 7, 1, 4, 3, 6, 7, 1, 4, 2, 4, 3, 6, 2, 4, 2, and 1.

9	6	2	7	5	3	4	8	1
1	5	7	8	6	4	9	3	2
8	4	3	2	9	1	7	6	5
5	7	9	1	4	6	8	2	3
4	3	1	9	2	8	5	7	6
6	2	8	3	7	5	1	4	9
7	8	5	6	3	9	2	1	4
3	1	4	5	8	2	6	9	7
2	9	6	4	1	7	3	5	8

9	2	8	3	7	4	6	1	5
5	6	4	9	2	1	3	8	7
7	1	3	6	8	5	4	9	2
2	8	1	7	4	3	5	6	9
6	7	5	8	1	9	2	4	3
4	3	9	5	6	2	8	7	1
3	4	7	1	5	6	9	2	8
8	9	2	4	3	7	1	5	6
1	5	6	2	9	8	7	3	4

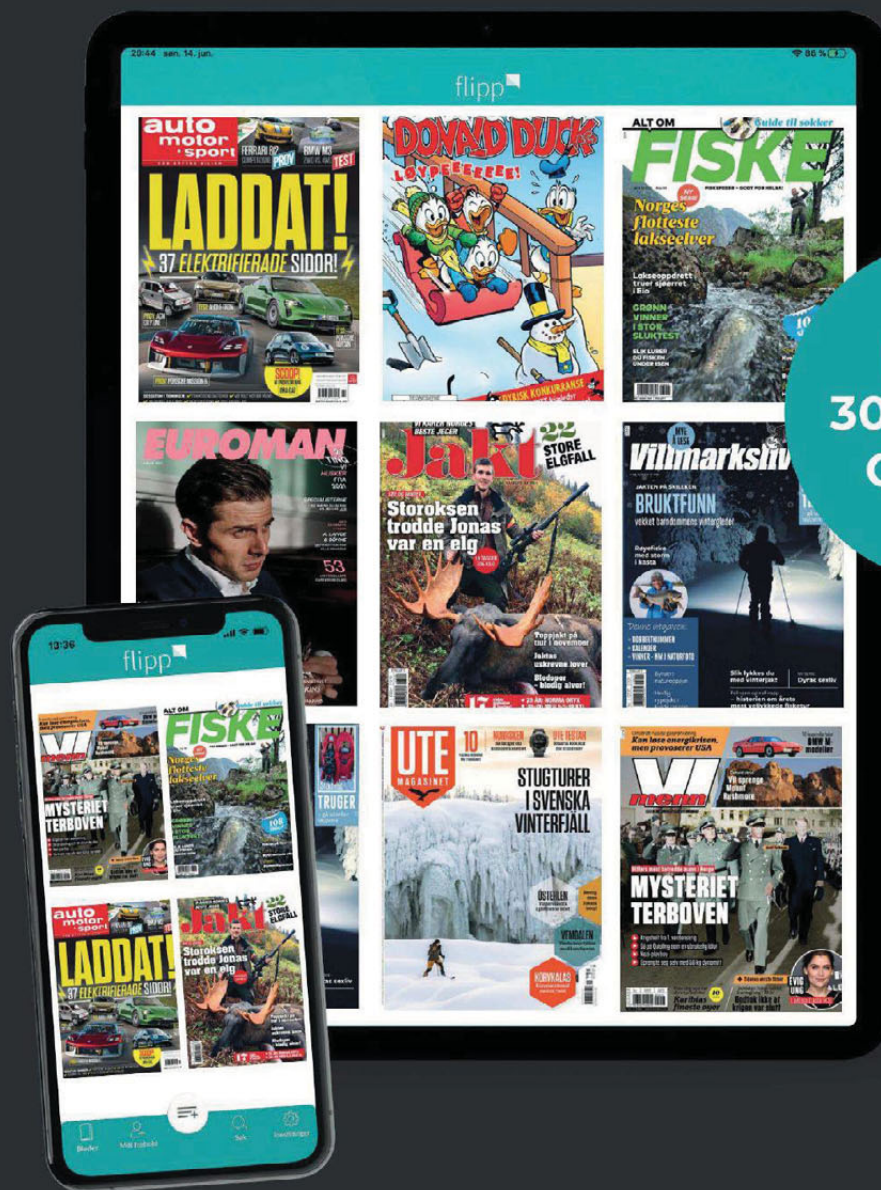
6	9	5	8	6	9	4	2	7	3	1	9
9	2	1	5	4	7	8	6	4	7	5	1
7	3	4	2	6	8	5	1	9	8	2	7
1	5	7	8	2	9	4	3	6	7	2	5
4	9	3	5	1	6	7	2	5	4	3	8
2	6	8	4	3	7	9	5	1	2	6	3
3	1	2	6	5	4	8	9	7	3	1	5
8	4	6	7	9	2	5	3	1	8	4	2
5	7	9	3	8	1	4	6	2	7	5	9

4	2	3	6	1	5	7	8	9	
7	7	5	1	8	3	9	2	4	6
8	6	9	7	4	2	1	5	3	
5	8	7	9	2	4	3	6	1	
2	3	6	5	8	1	4	9	7	
9	1	4	3	6	7	8	2	5	
3	9	2	1	5	8	6	7	4	
6	4	5	2	7	3	9	1	8	
1	7	8	4	9	6	5	3	2	

4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

[illegible][illegible]44 Uke 10 2025

Fordel til deg som er abonnent på dette bladet, kun 29 kr per måned

PRØV
30 DAGER
GRATIS

Hold kamera over
denne QR-koden for
å komme i gang!

Flipp.no

Med appen Flipp får du tilgang til mer enn 90 underholdende ukeblader og magasiner i en app. Test gratis i 30 dager! Les mer på flipp.no

Ordinærpris etter gratisperiode er 129 kr for nye kunder, 29 kr for abonnenter. Ingen bindingstid, abonnementet løper til du stopper det. Gratisperioden gjelder hvis du ikke har brukt gratisperioden tidligere.

flipp

TISTEDALSDRAPENE

FAMILIEFAREN BLE SERIEDRAPSMANN

Fire forsvarsløse mennesker ble drept og ranet i løpet av et drøyt år i Tistedalen utenfor Halden. Politiet famlet lenge i blinde. Et oppsiktsvekkende etterforskningsskritt ledet til en fembarnsfar og bestefar, bosatt midt i bygda. ►

W TRUE CRIME

JON EEG, NTB

GRUFULLT: Da den kjørende kjøpmannen Karl Johan Hagevik ble skutt, braket bilen inn i et tregjerde kloss inntil gjerningsmannens egen garasje. Hagevik ble funnet død ved rattet med blod pipende fra bakhodet.

Bygda var så liten at «alle» visste at Åse Nordby (78) hadde vært i banken for å veksle gamle sedler inn i nye tusenlapper, og at hun hadde håndvesken full av kontanter. Men ingen i den lille bygda Tistedalen fire kilometer utenfor Halden sentrum, hadde noen anelse om at det blant dem befant seg en mann som i løpet av et drøyt år skulle bli seriedrapsmann.

Gamle kjente

Åse Nordby bodde sammen med broren Arne (74) i et gammelt kråkeslott av en sveitervilla, godt skjult bak tette, høye grantrær i Prestegårdsveien 12. Begge var dårlig til bens, Arne var i tillegg sterkt plaget av Parkinsons. På bygda gikk de for å være sparsommelige. Sparepengene syntes de to var tryggest å ha hjemme.

Bygdesnakket skulle gjøre dem til offer for en sambygding med stort sprik mellom inntekt og livsførsel.

Normalt ville neppe Åse reagert spesielt ved synet av sambygdingen Roger Haglund (53) tirsdag 3. september 1991. Mannen som sto på trappen iført joggedress hadde vært godt kjent i mange år: Roger Haglunds mor hadde hatt sy-jobber for Åse, og Roger hadde selv levert plaggene når de var ferdige.

Men denne gangen hadde Haglund ingen planer om å levere noe og returnere tomhendt. Tvert imot.

Drept på kjøkkenet

Sykkelen Haglund hadde kommet med, var plassert diskret et stykke unna for å ikke vekke oppsikt. I lommen hadde han en kniv. Så var det bare vente på at Arne tok sin daglige spasertur.

Etter en time i skjul så Haglund at 74 år gamle Arne kom ut av sveitervillaen og ruslet bortover Prestegårdsveien. Roger Haglund gikk mot inngangsdøren og banket på. Ingen svarte, men døren sto åpen. Haglund gikk inn i stuen der Åse satte i et forskrekket skrik.

«Ut, ut, ut!» ropte den fortvilte kvinnen.

Åse forsøkte å komme seg til utgangsdøren, men kom ikke lenger enn til kjøkkenet før hun ble innhentet. Haglund løftet kniven og hugg den forsvarsløse kvinnen tre ganger i ryggen og én gang i halsen, før han tørket blod av kniven på offerets blå kjole.

I det samme kom Arne Nordby tilbake fra turen.

Gjemt i hagen

Inne på kjøkkenet sto han et øyeblikk stille ved synet av søsteren før han forsøkte å flykte ut av huset. Han kom ikke langt før Haglund innhentet ham, og gjøv løs på ham med kniven. 74-åringens levninger ble gjemt under en bølgeblikkplate i en haug med avfall i et hjørne av den viltvoksende hagen. Deretter startet jakten på utbyttet. På kjøkkenbordet lå en pengepung med 5000 kroner. Et annet sted i huset fant Haglund en kakeboks full av pengesedler.

Vel hjemme, halvannen kilometer unna, kastet Haglund joggedressen, skoene og kniven i søppeldunken ved garasjen. Noen timer senere samlet han en bunke regninger som for lengst var forfalt, og spaserte bort til Tistedal postkontor der nærmere 20 000 kroner ble byttet i kvitteringer.

Dobbeltdrapet ble oppdaget dagen etter. En venn av søskenparet fant liket av Åse på kjøkkenet og tilkalte politiet. En hundepatrulje fant raskt den savnede broren under bølgeblikkplaten i hagen.

Politiet i Halden med hjelp av Kripos startet jakten på rovmorderen. Byen og bygda var i sjokk og opprør. Eldre kviet seg for å sove hjemme. Kravet om rask oppklaring var sterkt. Men etter hundrevis av avhør og flere tusen arbeidstimer lette politiet fortsatt etter den avgjørende ledetråden.

En teori som sto sterkt, var at gjerningsmannen hadde vært kjent i huset til søskenparet Nordby.

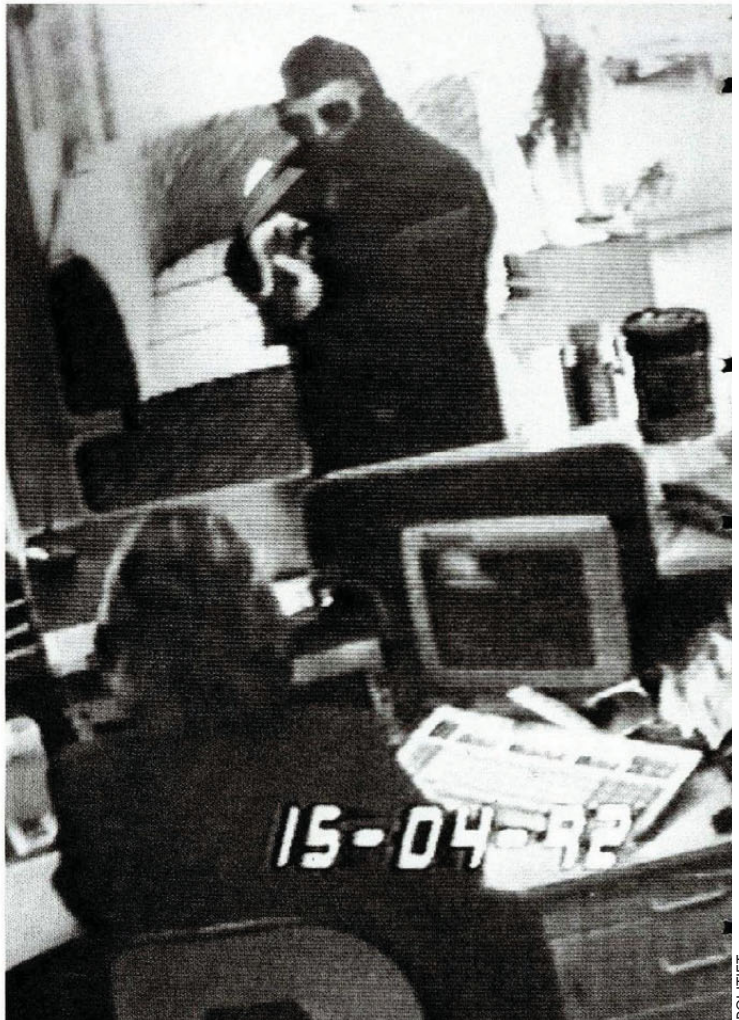
Fingeravtrykk på en dørkarm ledet til en 37-årig slektning i Oslo. Han ble arrestert og siktet, men måtte løslates da flere personer kunne gi ham alibi. En annen 37-åring fra narkomiljøet i Halden ble også pågrepet og avhørt. Men kvinnen som anmeldte ham, hadde bare diktet opp hele historien.

POLITIET

SKJULTE

LIKET: Etter å ha knivstukket den gamle og syke Arne Nordby til døde, skjulte Haglund liket under en bølgeblikkplate i hagen.

POLITIET

AVSLØRT AV STEMMEN: «Sett fart!» ropte raneren av Halden sparebanks filial på Glenne i april 1992. Ingen kunne da vite at raneren var Roger Haglund, seriedrapsmannen som rystet Norge.

BJØRN SIGURDSEN/NTB

VEIEN TIL GALSKAP

Roger Haglund ble født i 1938 som enebarn og vokste opp i et kristent hjem i Tistedal.

Familien hadde bedre økonomi enn mange andre, og det gjorde at Roger måtte tåle mange ukvemsord fra sine jevnaldrende fordi han alltid gikk penere kledd enn dem, og fordi han ikke var tøff nok.

I ungdommen hadde han flere praktiske yrker, men jobbet hoveddelen av sitt voksne liv som sveiser.

På hjemstedet var det delte meninger om Haglund. Det var ingen tvil om at han var glad i og flink med barna sine, og la ned mye arbeid på eneboligen i Bjerkelundsveien. Men han ble også sett på som en outsider, som det ble hvisket og tisket om. Han hadde ord på seg for å være en stabeis, arrogant og med et farlig temperament. Mange naboer vendte ham ryggen, få hilste på ham.

I oktober 1990 ble Haglund arbeidsledig. Bare kort tid i forveien hadde han belånt boligen med over 850 000 kroner.

LITEN TILTRO: Søskenparet Nordby bodde stille og rolig i dette gamle kråkeslottet av en sveitervilla. De hadde ingen tiltro til banken og gjemte i stedet pengene rundt om i huset. Det visste mange i bygda. Også Haglund.

Dobbeltdrapet var fortsatt uoppløst i påsken 1992. Etterforskningen ble trappet ned.

Utålmodig

Men hjemme hos Roger Haglund var en ny krise under oppseiling. Nye regninger ventet. Haglund valgte på nytt en løsning de fleste ville betrakte som desperat: Han kastet seg på sykkel og trakk målbevisst mot Halden Sparebanks filial på Glenne. Med finlandshette og avsagd hagle gikk han inn i banken. Ranet ble kaotisk. Bankfunksjonærene var åpenbart ikke raske nok for Haglund som ropte «Sett fart» på en slags svensk.

I første omgang virket ranet som vellykket:

Med en pengepose inntil bry-

tet jogget han de ti kilometerne tilbake til Tistedal. I garasjen talte han opp utbyttet: 82 400 kroner. Dagen etter hentet han sykkel som han hadde satt fra seg i skogen.

Deretter dro han på påskeferie på fjellet sammen med familien.

I første omgang koblet ingen bankranet til dobbeltdrapet i Prestegårdsveien 12 et halvt år tidligere. Men etter hvert skulle et helt spesielt spor fra bankranet lede til oppklaringen av ikke bare to drap.

Bygda på vakt

Drapet på søskenparet Nordby preget fortsatt Tistedalen utover 1992. Et av utslagene var at folk ble veldig på vakt når fremmede dukket opp eller kjente personer

forsvant. Per Rød, for eksempel.

Den 71-årige pensjonisten forsvant sporløst høsten 1992. Bilen hans ble funnet hensatt et godt stykke unna huset hans. Store letemannskaper trålet skogene rundt Tistedalen. Forgjeves. Da Per Rød hverken dukket opp levende eller død, begynte flere å spekulere i om noe kriminelt kunne ha tilstøtt den enslige pensjonisten. I så fall ville det være tredje gang på ett år i den lille bygda.

Ingen kjente da til dramaet som utspilte hos Per Rød om morgenen 1. september 1992. Han og Roger Haglund sto ansikt til ansikt i det som skulle bli en dødelig konfrontasjon.

Haglund grep et jernbor som han slo mot hodet til Rød. Den

gamle mannen segnet om, men var ikke død. Drapshandlingen ble fullført da Haglund stakk en hagekniv med stor kraft i kroppen og halsen til Rød. Deretter slepte han liket til et buskas bak et blikkskur. I en komposthaug ble liket dekket til med jord, gress, løv og kvister.

I Røds hus fant Haglund bare en lommebok på kjøkkenet, men den inneholdt flere tusen kroner.

Da han kom hjem igjen, plukket han frem de eldste regningene og tok igjen turen bort til postkontoret.

Politiet ga etter hvert opp letingen etter Rød. Meldinger fra naboer av Rød om at det luktet vondt i området, fikk ikke politiet til å lete grundigere på eiendommen til den savnede.

ISKALD: Et samarbeid mellom VG og Kripas skulle lede til et gjennombrudd i jakten på seriedrapsmannen fra Tistedalen. Roger Haglund viste lite følelser under rettssaken. Her sammen med aktor statsadvokat Lasse Qvigstad og forsvarer Janne Kristiansen.

butikkssjefen hadde lagt i passasjersettet, og gikk med hastige skritt mot elven der han hadde plassert en robåt. Først på den andre siden tok han seg tid til å kikke ned i plastposen for å sjekke utbyttet fra ranet.

Overraskelsen ble stor.

For i posen lå to melkekartonger og litt pinnekjøtt. Og ikke ett øre. Posen med 80 000 kroner i kontanter og sjekker lå igjen på gulvet i bilen.

Haglunds egen kone var den første som reagerte da den hvite Volvoen dundret inn i hagegjer-

det med butikksjef Hagevik hengende livløs over rattet. Hun varslet politiet.

Store politistyrker, en hel by og et fulltallig norsk pressekorps innså at julen kom til å bli dominert av jakt på en drapsmann. Tre mennesker var drept i det lille lokalsamfunnet på et drøyt år. Motivet syntes å være penger, og mye talte for at gjerningsmannen var lokalkjent. En fjerde tistedøl var i tillegg sporløst forsvunnet.

Likevel insisterte politiet på at de ikke hadde grunnlag for å si at de jaktet på én seriedrapsmann.

Og da julen 1992 nærmet seg, var Roger Haglund igjen blakk.

Skutt fra baksetet

Utover høsten 1992 hadde Haglund studert rutinene ved Quickly matsenter, som lå bare noen få meter fra hans egen families bolig. Lille julaften slo han til, dagen da dagligvarebutikken sannsynligvis hadde den største omsetningen gjennom året.

I ly av mørket tok Haglund seg inn i butikksjef Karl Johan Hagevik (54) sin hvite Volvo. Bevæpnet med en hagle la han seg i baksetet. Omsider kom Hagevik, startet opp og rullet ut fra parkeringsplassen. Haglund rettet hagla mot sjåføren, og ba ham kjøre til et øde sted. Hagevik snudde seg halvt rundt i sjåførssetet samtidig som han la seteryggen bakover for å forsvare seg.

Da smalt det fra hagleværet.

Ladningen traff Hagevik i bakhodet, bilen kom ut av kontroll og braste inn i et tregerde kloss inn til Haglunds garasje.

Mannen som nå hadde drept sin fjerde sambygding, fikk panikk. Han grep plastposen

OPPKLART: Etterforskningsleder Håvard Aksnes med drapsvåpenet. Politimester i Halden, Ann-Kristin Olsen, kunne endelig smile. Hun samlet hele staben til fest hjemme hos seg.

Skandale-funnet

– Se, en klokke!

Den yngste av tre gutter på leting etter en forsvunnet fotball, så solreflekser fra stål i 71-årige Per Røds hage. Åtteåringen grep tak i det han trodde var en gren, men som viste seg å være restene av en hånd.

Igen rykket politiet ut til Tistedalen. Hånden tilhørte Per Rød. 28. mars 1993, nesten syv måneder etter at Rød forsvant, lette politiet for første gang etter spor i den savnedes egen hage.

– Ikke en tabbe, men skandale, skrev VG på lederplass.

FUNN: Restene av Per Rød blir fraktet bort. Liket ble liggende i syv måneder i hagen uten at noen fant ham. Det var tre smågutter som løste den gåten.

LIKET I HAUGEN: Den savnede Per Rød ble gjemt i denne komposthaugen og dekket til med kvister og gress.

EKSTREMT RUTINEPREGET

Roger Haglund sonet meste parten av straffen på Ullersmo landsfengsel. Han var en ekstremt rutinepreget fange, opptatt av en daglig trenings-time på sykkel og meget nøye med renhold. Han var aldri truende mot noen.

Haglund ble løslatt i 2006 som 68-åring. Da hadde han dårlig helse og ble boende i en leilighet med hjemmehjelp på Romerike.

9. desember 2011 ble en av Norges mest beryktede serie-mordere i moderne tid funnet død i egen leilighet.

Men nå la Kriplos sammen bevisene fra de tre sakene. I tillegg ble bankranet på Glenne lagt inn i sakskomplekset, i og med at også det var en voldelig vinningsforbrytelse. Og fra bankranet hadde politiet et sentralt spor: Opptak av raneren som ropte «Sett fart» på liksom-svensk.

Telefon-sjekken

VGs krimreportere var kreative, og opprettet sammen med Kriplos en telefonlinje der lyden fra ranet var spilt inn på bånd, slik at innringere kunne høre ranerens stemme. Telefonstormen førte med seg avgjørende tips. Roger Haglunds stemme var gjenkjent.

Tidlig om morgenen fredag 30. april ble Haglund pågrepet. I avhør nektet han først for alt, og både spøkte og lo overfor politifolkene.

HANS PETTER KRISTIANSEN, NTB

ETTERFORSKNINGSLEDER: Håvard Aksnes i Kriplos forteller at de egentlig ikke hadde noen spor som ledet rett til Roger Haglund.

– HAGLUND VAR EN LURING»

Kriplos-førstebetjent Håvard Aksnes ledet etterforskningen av Tistedalsdrapene.

– Saken ble spesiell av to grunner: Det var min første seriedraps-sak, og den første seriedraps-saken i Norge som hadde gått over tid. For å løse en sånn sak, må du se ting i sammenheng. Men det gikk en stund før vi gjorde det.

Da etterforskerne kikket på våpenet og ammunisjonen som var brukt både under bankranet og skytingen av butikksjefen, begynte nøstingen for alvor. Og med funnet av Per Rød rullet det fort.

I ettertid ser Aksnes at politiet egentlig ikke hadde noen spor som pekte direkte mot Haglund.

– Når det gjelder det gamle søskenparet, manglet vi en viktig bit. Da han drepte Rød, var Haglund lur. Han parkerte Røds bil i skogen og fikk alle til å tro at pensjonisten hadde gått seg en tur.

Lille julaften 1992 gledet Aksnes seg til å slappe av noen dager, etter en usedvanlig travel sommer og høst. Da smalt et haglskudd i Tistedal.

– Det var bare å kaste seg i bilen og dra nedover igjen. Vi la ned mye innsats i den saken,» sier Aksnes, i dag pensjonist.

Roger Haglund ble også etterforsket for å ha myrdet et svensk pensjonistektepar. Han hadde bodd, jobbet og brukt mye av sin fritid i Sverige, og politiet hadde bevis på at han befant seg i Göteborg-distriktet da paret ble tatt av dage. Det var mange likhetstrekk med drapene i Tistedal. Politiet fant dog ingen avgjørende bevis.

Men samtidig gikk politiets teknikere gjennom Haglunds eiendeler og eiendommer han hadde tilgang til. Gjennombruddet kom da politiet fant Per Røds sykkel demontert og forsøkt skjult inne på låven til Haglunds svigerforeldre like over svenskegrensen.

I mai 1993 bestemte Haglund seg for å tilstå alt, men i august samme år trakk han tilståelsene tilbake. Men i Eidsivating lag-

mannsrett var Haglund sjanseløs. «Sjeldent kaldblodig» og «følelses-kald psykopat» var blant beskrivel-sene rettspsykiaterne ga Haglund. Juryen brukte bare to og en halv time på å finne ham skyldig på alle punkter.

Uten synlige reaksjoner tok Haglund imot dommen: 21 års fengsel og fem års sikring. □

Kilder: VG, TV2.no, Her og Nå og Wikipedia.

Giftig

Et par kjørte i taushet nedover en landevei etter en opphetet kran-
gel. Ingen av dem var særlig villige
til å inngå en forsoning, snarere
tvert imot.

Så da de kjørte forbi en flokk
frittgående griser på et jorde, sa
mannen: – Slektinger av deg?

– Ja, svarte kona,
– svigerfamilie!

Praktisk tenking

Eva: – Elsker du meg, Adam?

Adam: – Nei, jeg gjør vel
egentlig ikke det.

Eva (gråtende): – Hvorfor
lå du med meg da?

Adam: – Ser du noen andre
damer rundt her?

Stanset ryktesmeden

Arne hadde flyttet fra storbyen
til et lite sted, og nå var han til-
bake for å møte kompisene sine.

– Hvordan går det der oppi
gokk? spurte Erik.

– Det går for så vidt fint, sa
Arne, – men det er ei dame som
er formann i menighetsrådet og
selvoppnevnt moralpoliti, og
hun setter ut rykter om folk.

– Ja vel ... Har hun satt ut ryk-
ter om deg også, kanskje?

– Jepp, da bilen min hadde
stått parkert foran Polet et par
timers tid, satte hun ut et rykte
om at jeg var alkoholiker.

– Du verden! Hva gjorde du
med det?

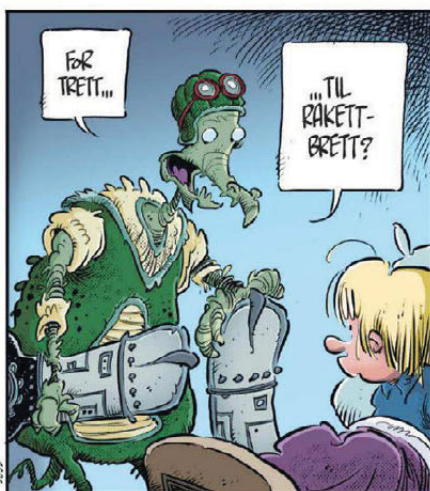
– Jeg parkerte foran huset
hennes og lot bilen stå der hele
natta ...

OPPGULP

ETTER ALT FOR MYE GAMLE SKORPER BLE GRÅSPURVENE I NABOLAGET
ENIGE OM Å SENDE "EN BESKJED" TIL DE ANDRE HUSSTANDENE.

PANOLIS

PANOLIS

Anna har skaffet seg «walk-on-closet»

Ikke helt med

– Har broren din fått seg dame nå?

– Nei, han er jo helt håpløs.
– Hva har skjedd?
– Sist fredag ringte han ei dame og ba henne med på kino. Og hun sa ja med en gang.
– Og så, da?
– Så spurte han om hun ville spise middag før kinoen. Hun sa at det hørtes bra ut. Og så sa broder'n at han kunne hente henne klokka åtte, for da burde hun være ferdig med å spise ...

Av barn og gale folk

En rikspolitiker var invitert til å åpne en ny fløy på et psykiatrisk sykehus.

Han hadde snakket både varmt og lenge om den store satsingen på psykiatri, da en av pasientene reiste seg opp og ropte:

– Du aner ikke hva du snakker om! Det der er bare sludder! Sett deg ned og hold kjeft!

– Jeg kan ta en liten pause mens dere geleider ham ut, hvisket politikerens til overlegen.

– Geleide ham ut? sa overlegen spørrende. – Han har vært her i fem år, og det der er første gang noen har hørt ham si noe fornuftig!

FLISESPIKKER?

© Øyvind Sagåsen

Tapt: hjerne

Reidar hadde stått lenge ved bagasjebåndet uten at kofferten dukket opp.

Derfor gikk han den tunge veien til avdelingen for tapt bagasje, der ei blondine sto og tygget tyggis.

– Jeg vil gjerne få rapportere en tapt koffert, sa Reidar.
– Du kan slappe helt av, sa blondina, – jeg har lang erfaring med å ordne opp i sånt. Første spørsmål er: Har flyet ditt landet ennå?

Hevnen er søt

Etter en mislykket jaktturn får to jegere øye på en hel flokk med hjort på et jorde. De blir enige om å spørre bonden om lov til å jakte på eiendommen hans, og den ene går.

– Helt greit, svarer bonden, – men kan dere skyte den gamle hesten min med det samme? Jeg orker ikke gjøre det selv.

Jegeren går tilbake til kame-raten, men underveis kommer han på en spøk.

– Den drittsekken vil ikke la oss jakte på eiendommen, sier han, – men nå skal han få se!

Så tar han opp børsa og plaffer ned den gamle hesten.

– Ja, pokker heller, roper den andre jegeren og skyter en av kuene.

Menn!

– Alle menn er like, sa blondina bittert til sin venninne, – de har bare forskjellige fjes så man kan se forskjell på dem ...

Markering

Kona: – Neste lørdag har vi tjuve års bryllupsdag. Hva skal vi gjøre?

Mannen: – Ha ett minutt stillhet?

Morgenfugl

Arthur var pensjonist og jobbet som frivillig i kantina på eldresenteret.

Men dag etter dag kom han for sent, noe som selvsagt irriterte sjefen hans.

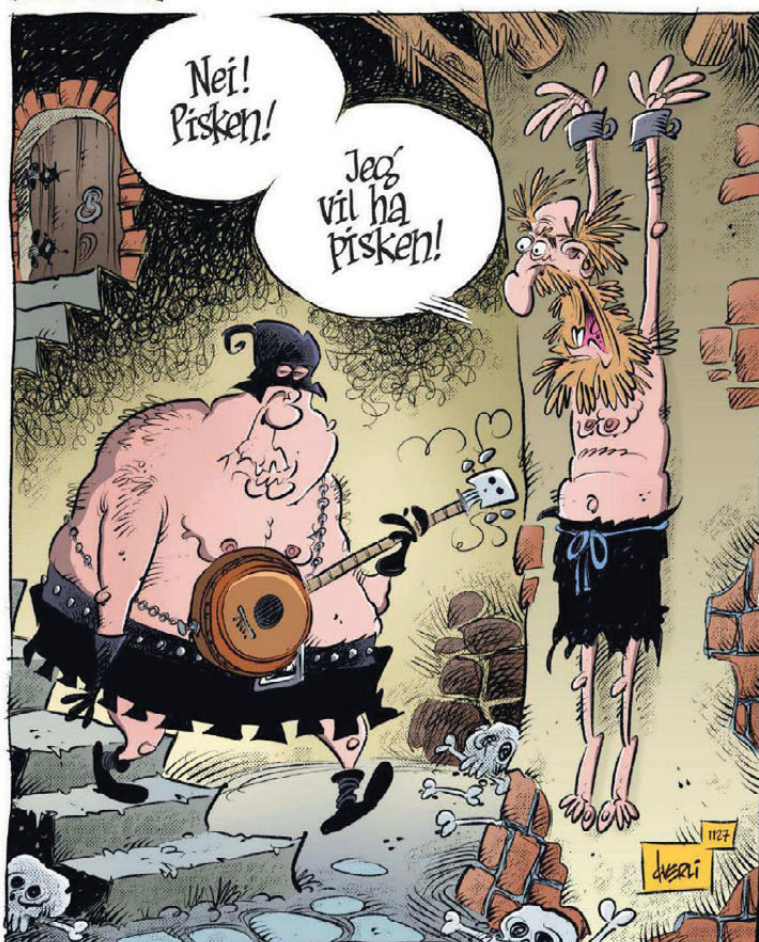
– Arthur, sa sjefen en dag, – jeg liker måten du jobber på. Du er samvittighetsfull og blid. Men du må rett og slett komme deg opp om morgenen, så du er her presis!

– Jeg vet, sa Arthur, – og jeg jobber med saken.

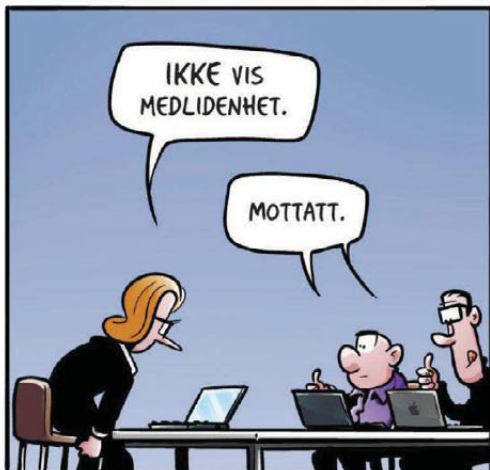
– Det som forbauser meg, fortsatte sjefen, – er at jeg vet du pensjonerte deg fra Forsvaret. Hva sa de hvis du kom for sent der?

– «God morgen, general! Vil du ha te eller kaffe?»

RuteTid

av Børge Lund © B. Lund/distr./strandcomics.no

Langvarig virus

Et ungt par hadde tydeligvis blitt smittet av det samme viruset.

De hadde begge vondt i magen og var kvalme.

Siden de hadde lite penger, ble de enige om at bare én av dem skulle dra til den private legevakta, og så skulle begge følge behandlingen som ble anbefalt.

Den unge kvinnen dro, og returnerte et par timer senere.

– Hva feiler det oss? spurte mannen.

– Jeg hater å si det, begynte hun, – men vi er faktisk gravide ...

Et kjent fjes

De to fyllkene sjanglet nedover gata på vei hjem etter en fuktig aften.

Den ene stanset foran en møbelbutikk og ble stående og myse mot et speil som var utstilt i vinduet.

– Jeg har en følelse av at jeg har sett det trynet før, sa han til svirebroren.

Den andre dyttet ham vekk og stilte seg opp foran speilet selv.

– Klart du har, ropte han, – det er jo meg, din dust!

Liten enighet

– Hva er klokka? spurte fylliken som satt og balanserte på barkrakken.

– Den er halv tolv, svarte sidemannen.

– Det er utrolig forvirrende, sa fylliken, – for jeg har spurt sikkert ti stykker det samme spørsmålet i dag, og hver gang har jeg fått forskjellige svar!

Bitter erfaring

De to nyskilte venninnene satt og snakket sammen.

– Jeg har hørt at femti prosent av alle menn er utro her i Tromsø, sa den ene.

– Ja, sa den andre bittert, – og resten er utro i andre byer!

EN FLYPLASS LITT UTENOM DET VANLIGE

Mange av verdens rareste fly, foruten hele romfartsprogrammet fra Mercury til romfergen ble skapt på NASAs forskningssenter på Moffett Field i Silicon Valley. Her står fortsatt både verdens største vindtunnel og en av verdens største hangarer. ▶

OMGITT AV MYSTIKK: Moffett Field ble bygget av den amerikanske marinen som base for det gigantiske luftskipet USS Macon. Basen het opprinnelig Naval Air Station Sunnyvale, men etter at USS Macon styrtet ble Hangar One og basen overført til hæren og omdøpt til Moffett Field Army Air Corps Base, og brukt til testing av eksperimentelle fly.

Tekst: **Håkon Bonafede**

Silicon Valley i den sørlige delen av San Francisco Bay Area er verdenskjent for sine teknologiske bedrifter som Apple og Google. Kanskje ikke så rart at også den lokale flyplassen er noe helt utenom det vanlige.

Moffett Field, som ble påbegynt allerede i 1931, ble opprinnelig bygget av den amerikanske marinen som base for deres gigantiske luftskip, USS Akron og USS Macon.

De to gigantene på nesten 240 meters lengde var forløperne til hangarskipene. I hangaren under buken hadde de plass til opptil fem mindre observasjonsfly. Ved hjelp av et sinnrikt system med en trapes under luftskipsbuen, som flyene ble heftet til, kunne

de slippes av gårde for å drive rekognosering og returnere til luftskipet etter endt oppdrag.

Ulykker

Luftskipseventyret til US Navy endte dårlig da USS Macon i 1935 styrtet i havet utenfor California etter å ha fått problemer som følge av storm. Takket være det myke sammenstøtet og besetningens bruk av redningsvester overlevde 64 av besetningen på 66.

To år tidligere hadde tragedien rammet søsterluftskipet USS Akron da det totalhavarete til sjøs under et tordenvær utenfor

USS MACON: US Navy bygget Hangar One for luftskipet USS Macon, som på bildet er ankret opp utenfor hangaren i 1934. USS Macon havarerte under en storm i California i februar 1935 og sank i havet ved Monterey Bay. Søsterluftskipet USS Akron havarerte under lignende omstendigheter i 1933.

New Jersey. Bare tre av mannskapet på 76 overlevde. Denne gangen var ikke redningsvester standardutrustning. Selv om de fleste overlevde sammenstøtet, led de drukningsdøden i det kalde vannet.

Blant de omkomne var kontreadmiral William A. Moffett som hadde banet vei for introduksjonen av fly i den amerikanske marinen. Selv om luftskipene

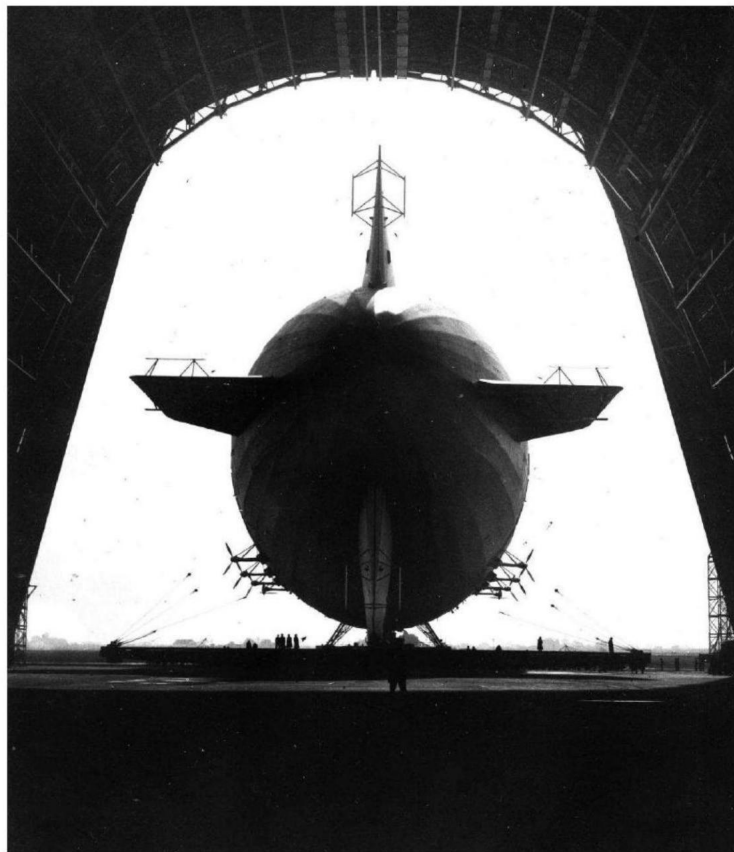
fikk en kort karriere, skulle introduksjonen av hangarskip endre reglene for sjøkrig for alltid.

Hjemmebasen til USS Macon på Vestkysten som opprinnelig het Airbase Sunnyvale, ble omdøpt til Moffett Field kort tid etter ulykken for å hedre admiralen.

Enorme dimensjoner

Som et monument over luft-

« De to gigantene på nesten 240 meters lengde var forløperne til hangarskipene.

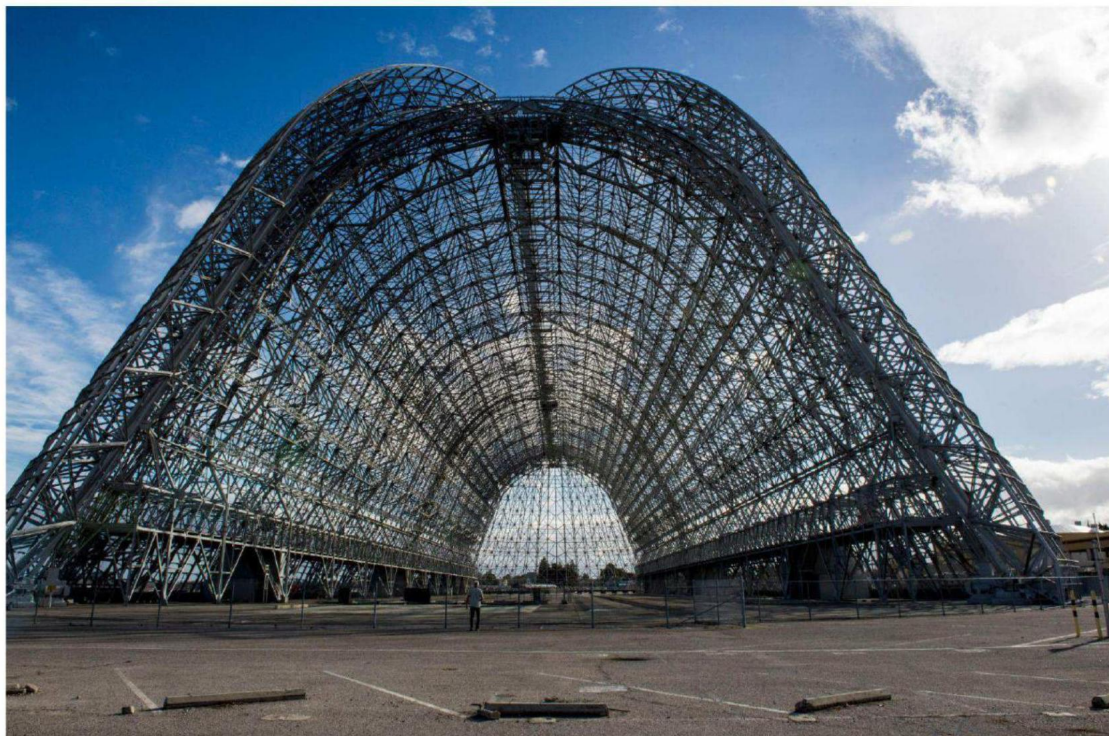
US NAVY/NATIONAL ARCHIVES.

HANGAR ONE: USS Macon i Hangar One tidlig på 1930-tallet. I likhet med USS Akron ble Macon bygget for å fungere som «flygende hangarskip» og bedrive etterretning over havområder.

NASA

HANGAR ONE: Lockheed ER-2 (basert på spionflyet U-2) flyr over Moffett Federal Airfield i 1996. Den store bygningen er Hangar One.

HÅKON BONAFIDE

skipsæraen står Hangar One fortsatt på Moffett Field. Den er den største av de tre giganthangarene der USS Macon hadde base. Med 60 meters høyde, 90 meters bredde og 345 meters lengde var den verdens største frittstående

bygning i sin tid – med et gulvareal tilsvarende fem fotballbaner.

Dimensjonene er fortsatt vanskelige å fatte uten å ha noe å sammenligne med. For eksempel ville to eksemplarer av passasjerdamperen «Titanic» fått plass der

SKJELETT: Hangar One var lenge bare et stort skjelett. Arbeidet med å sette den gigantiske hangaren i stand startet i 2022.

inne med god klaring. Volumet er så stort at konstruksjonen hadde sitt eget mikroklima der skyer som samlet seg oppunder taket kunne produsere innendørs regnskurer.

Dørene som åpnet seg etter muslingprinsippet veide 180 tonn hver. De hadde i likhet med resten av hangarbygget en avrundet aerodynamisk fasong som skulle minimere turbulens dersom luftskipet måtte bukseres ut på vindfulle dager.

– Det eneste veddemålet jeg har angret på, var da vi skulle se hvem som kunne klatre høyest langs lederne på innsiden, ler Jim Lesley.

Han er pensjonert marineflyger med erfaring fra F-4 og ikke minst F-14 Tomcat jagerfly, samme som Tom Cruise fløy i «Top Gun». I dag er han guide på Moffett Field og tar gjerne et par flyinteresserte gjester fra Norge med på en tur.

Men den innvendige høyden ble i meste laget selv for en Top Gun-pilot.

– Vi var fem karer i utgangspunktet. Tre trakk seg temmelig raskt, men det var dessverre én ▶

NASA

til som var like sta som meg. Vi kom helt opp, men det der gjør jeg aldri igjen.

Stålskjelett

Lenge sto bare stålskjelettet igjen av Hangar One. I 2011 ble det besluttet at den utvendige kledningen skulle fjernes grunnet miljøgifter. Det møysommelige arbeidet tok halvannet år og kostet ti ganger mer enn den opprinnelige byggingen.

Men landemerket består. I 2015 kunngjorde Google at de hadde inngått en 60 års leieavtale på snaut ni milliarder kroner for

MONUMENT: Moffett Field i sine glansdager da Hangar One var et monument i Silicon Valley. Hangar One er 345 meter lang, 95 meter bred og 61 meter høy.

de tre gamle hangarbygningene. De vil bruke dem som laboratorier for utvikling av fremdteknologi innen bruk av roboter, romfarkoster og internettballonger. Etter planen skal Hangar One ha fått ny kledning innen 2025.

At den ærverdige gamle militærflyplassen blir høyteknologisk arena er ikke noe nytt. I den vestlige delen av området ligger

NASA Ames Research Center med verdens største vindtunnel, pluss tre mindre supersoniske vindtunneler. Ved dette vindtunnelkomplekset ble grunnlaget lagt for alle NASAs bemannede romferder helt fra Mercury til romfergen. I tillegg ble nesten alle de militære jetflyene testet her.

De merkelige flyene

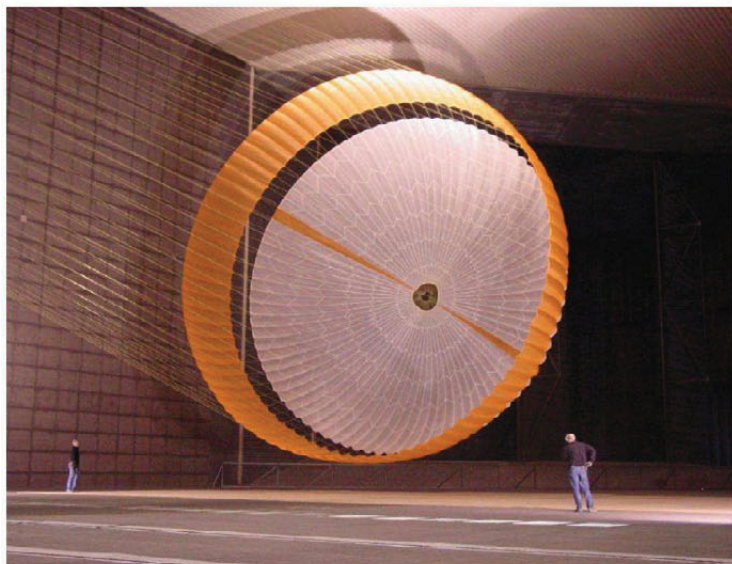
De sivile flyprodusentene på Vestkysten skjønte også raskt verdien av vindtunnelene etter at de første sto ferdige i 1955. Hele flåten av Boeingfly, foruten klassikere som Douglas DC-8, DC-9 og

DC-10 ble testet ut i Ames-vindtunnelene.

Helt siden starten ble Ames testsenteret på Moffett Field synonymt med eksperimentell flydesign.

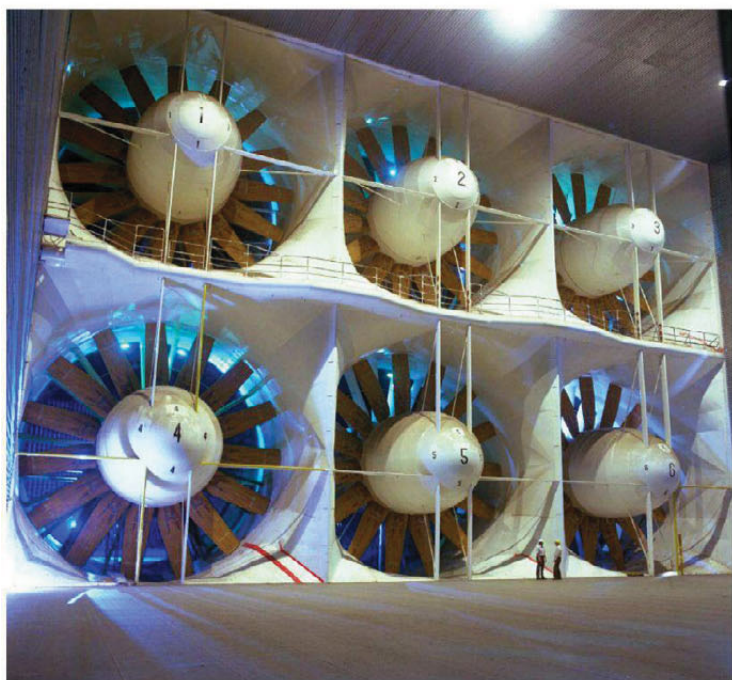
– Du kan si at Edwards Air Force Base ble kjent for de raskeste flyene som X-1 og X-15, men det var her på Moffett Field at de merkelige flyene så dagens lys, forteller Jim.

Noen av farkostene han sikter til var blant andre det første tiltrotor-helikopteret, den «flygende tallerkenen» Avrocar, og det vingeløse flyet X-24 som ble

NASA AMES RESEARCH CENTER

MARSHALLSKJERM: For å simulere hvordan fallskjermen til Curiosity ville fungere på Mars måtte man ty til vindtunnelen på Ames.

NASA

MYE LUFT: Seks digre vifter, hver med motor på 22 500 hk, må til for å få luftstrømmen opp i 170 km/t i den største vindtunnelen.

en forløper for designet til Romfergen.

Fallskjerm til Mars

Sett utenfra ser luftinntaket til

den største vindtunnelen på 24x37 meter ut som om noen har rammet inn en fotballbane og stilt den på høykant. Ved siden av står en egen transformatorsta-

« Det var her på Moffett Field at de merkeligste flyene så dagens lys.

NASA

REALISTISK: Selv om computere i dag forutsier hvordan fly vil oppføre seg i lufta, har vindtunneler sin praktiske verdi. Da en F/A-18 Hornet fra US Navy ble testet ut med høy angrepsvinkel i den gigantiske vindtunnelen, var det første gang det skjedde med et fullskala fly.

HÅKON BONAFIDE

VEDDEMÅL: Guide og pensjonert jagerflyger Jim Lesley angrer på at han veddet på at han skulle klatre opp innsiden av Hangar One.

sjon. De seks vindturbinene, hver på 22 500 hk, krever nemlig energi så det monner for å få luftstrømmen opp i 170 km/t.

Høyere vindhastigheter er det den minste tunnelen med halvparten så stort tverrsnitt som sørger for. Den største kan derimot romme fly i full skala helt opp til størrelsen til en Boeing 737.

Tunnelen er også blant annet blitt brukt til å forske på de aerodynamiske egenskapene til jagerfly i full størrelse, samt helikopter der det er vanskelig å simulere rotoregenskapene virtuelt.

Da man skulle utvikle fallskjermen til romsonden Curiosity som landet på Mars i 2012, ble den testet ut her. På grunn av den svært tynne atmosfæren på Mars, fikk måtte skjermen ha en diameter på hele 16 meter. Allikevel virket den liten inne i den gigantiske vindtunnelen.

Mens Google tar over de gamle hangarbygningene, fortsetter NASA Ames å lede an innen romforskning. Da romsonden New Horizons tok nærbilder av Pluto i 2015, var vitenskapsmenn fra NASA Ames med på teamet. □

De merkelige flyene

Både mainstream passasjerfly og noen av verdens snodigste fly så dagens lys på NASAs Ames Research Center på Moffett Field.

Tekst: **Håkon Bonafede**

WIKIPEDIA/ALVIN TRUSTY

NASA AMES RESEARCH CENTER

TILTROTOR

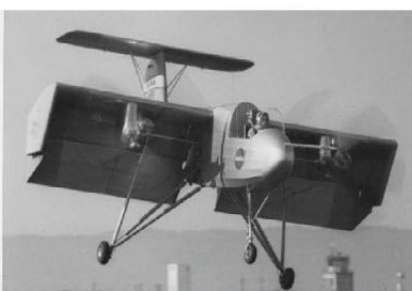
Ideen med å kombinere helikopterrotorer med flyvninger er ingen ny idé. Allerede i 1955 fløy Bell XV-3, men opplevde alvorlige problemer med dårlig stabilitet. Året etter havarte prototypen da kraftige vibrasjoner i cockpit fikk testpiloten til å miste bevisstheten. En fullskala modell av den modifiserte andreutgaven gjennomgikk grundige vindtunneltester inntil problemene ble løst, og la grunnlaget for dagens V-22 Osprey tiltrotorfly som brukes av det amerikanske forsvaret.

USAF

VINGELØS

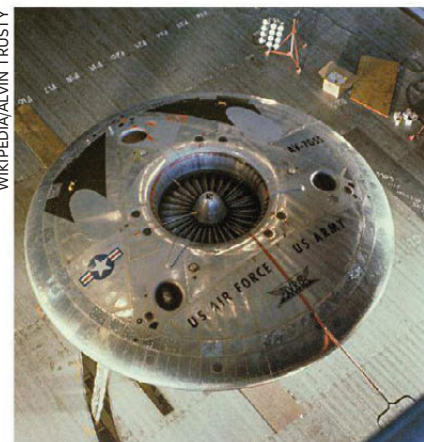
Ideen om vingeløse fly ble unnfanget ved Ames Aeronautical Laboratory. Konseptet skulle brukes i det som senere ble Romfergen, der friksjonsvarmen når man returnerte fra verdensrommet ville få konvensjonelle vinger til å smelte. X-24A viste at det var mulig å kontrollere et vingeløst fly der løftet ble generert av flykroppens fasong. Etter jomfruturen i 1969 der X-24 ble droppet fra et B-52 bombefly, gjennomførte «det flygende badekaret» 28 turer i hastigheter opp til 1,5 ganger lydens.

NASA

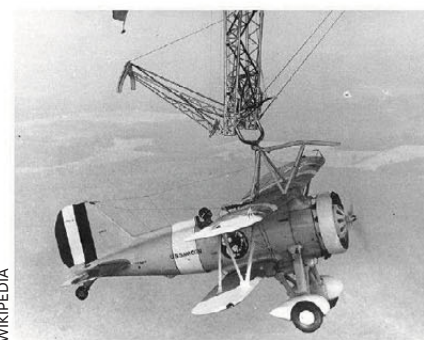
VERTIKALFLY

Nettopp når man skal teste en radikalt ny idé har vindtunnelen noe for seg. Ryan VZ-3 som ble bestilt av US Army skulle kunne ta av og lande nesten som et helikopter ved hjelp av enorme flaps som ledet luftstrømmen fra propellene nedover. Før den første turen i 1959 tilbrakte flyet tre måneder i vindtunnelen. Selv om det fløy for dårlig til å bli en suksess, ga det grunnleggende data for videreutviklingen av fly som kunne starte lodrett.

DISKOJET

60 år før dagens eksperimentelle droner lekte flydesignerne i fullt alvor med en flygende diskos som kunne starte og lande vertikalt. US Army var interessert i en farkost som kunne fly som et jagerfly og lande som et helikopter. Testflygingen ved Ames ble imidlertid en skuffelse. Istedenfor å fly i 500 km/t oppnådde Avro VZ-9 Avrocar aldri mer en 40 km/t og var så ustabil at den var farlig å fly høyere enn noen centimeter over bakken.

WIKIPEDIA

PARASITTFLY

Luftskipet USS Macon kunne frakte med seg fem såkalte parasitfly som skulle brukes til speiding og angrep. Sparrowhawk-dobbeltdekkerne brukte et sinnrikt system med trapeser og krokar for å bli sluppet og deretter bli plukket opp i luften.

RUTH, SLIPP MEG INN!
JEG SKAL SLUTTE Å BE
DEG «KYSSE DET ALLER
HELLIGSTE».

NYTT FRA NETT

➤ NÅR MAN HAR MOT-
STRIDENDE INTERESSER.

dadsaysjokes
Dad Jokes Club

Dad Jokes
@Dadsaysjokes

My partner and I can never agree on
vacations.

I want to go to exotic islands and stay in 5
star hotels. She wants to come with me.

INSTAGRAM

Den som ler sist ...

Donald skjønte ikke hvorfor de lo, så for å være
på den sikre siden bestemte han seg for å få
dem alle dømt for forræderi.

BLINKSKUDD

PRESTISJEPRIS TIL JOHNNY HAGLUND

Vi Menns Johnny Haglund fikk nylig førsteplass i kåringen Picture of the Year International (POYi) for beste bilde i kategorien Science & Natural History. POYi er den eldste konkurransen i fotojournalistikk, og Haglunds bilde er fra landsbyen Bastikola i den indiske delstaten Jharkhand, som slukes av underjordiske kullbranner. I neste utgave av Vi Menn kan du lese reportasjen fra dette helvete på jord, miljøkatastrofen som ingen miljøorganisasjoner eller klimaforkjempere ser ut til å bry seg om, og der kullmafiaen herjer.

BYD Sealion 7

TEST

Den store Tesla-utfordreren

Storselgeren Tesla Model Y er bilen alle konkurrentene vil vippe av tronen. Elon Musks politiske krumspring har trolig gjort jobben lettere. BYD Sealion 7 er en av utfordrerne, og på mange områder er den en mye bedre bil enn Model Y.

Tekst og foto: Terje Bjørnsen

BYD er det ledende kinesiske bilmerket, og klatret i 2024 til en sjetteplass over de største bilprodusentene i verden, målt i antall. Det er med elektriske biler BYD skal erobre de store eksportmarkedene i USA og Europa, der særlig konkurransen med Tesla om å være den største elbilprodusenten er knallhard.

I 2024 produserte de to gigantene omtrent like mange biler (snaut 1,8 millioner hver), men her i Norge er det ingen tvil om hvem som er storebror: Tesla var en soleklar nummer én med over 24 000 biler, og nesten 19 prosent markedsandel, mens BYD havnet som nummer 13 med 2669 solgte biler og 2,1 prosent andel av det norske bilsalget.

Isolert sett er ikke det så verst for et relativt nytt og ubeskrevet blad, fra et kinesisk hjemmemarked der prioriteringer av egenskaper tradisjonelt har vært ganske annerledes enn her på berget. Aller mest har det nok smertet den norske importøren RSA (mest kjent for distribusjon av Suzuki) at de har manglet en moderne modell midt i det norske smørøyet: SUV-modellene i mellomklassen står nemlig for 46,7 prosent av alle solgte biler i Norge.

Det endrer seg i 2025. Den helt nye Sealion 7 føyer seg inn i rekken av nye modeller med navn fra sjøpattedyr, der allerede kompaktbilen Dolphin, sedanen Seal og kompakt-SUV-en Seal U har begynt å gjøre et visst inntrykk på norske bilkjøpere. Men det er med Sealion 7 BYD virkelig ønsker å ta store steg her i Norge. Ifølge RSA har starten vært bra, med omkring 1500 bestillinger ved utgangen av januar 2025.

Egentlig motpol

BYD er naturlig nok opptatt av konkurransen med Tesla Model Y, men det tar ikke mange mil bak rattet før jeg tenker at BYD Sealion 7 er rene motpolen til Tesla Model Y. Nærmest en sånn «vil du ikke ha Model Y, kjøp denne». Årsakene er flere, og etter hvert som milene ruller unna på mine drøyt 700 testkilometer, blir forskjellene mellom de to enda tydeligere. Nå kommer Tesla Model Y ▶

TESLA I SIKTET: Med helt nye Sealion 7 har kinesiske BYD rivalen Tesla Model Y midt i siktet.

GODT INNTRYKK: Interiøret gir lette Lexus-assosiasjoner, og test bilen etterlater en god kvalitetsfølelse.

med en kraftig facelift i løpet av våren, men det kommer ikke til å endre på ulikhetene i konseptet.

Der Model Y er et SUV-typisk plassvidunder av en bil, går Sealion 7 mer i retning av en crossovercoupé. Uten sammenligning for øvrig, minner den mest om en BMW X4, en bil vi sannsynligvis får se som elektrisk iX4 om ikke altfor lenge.

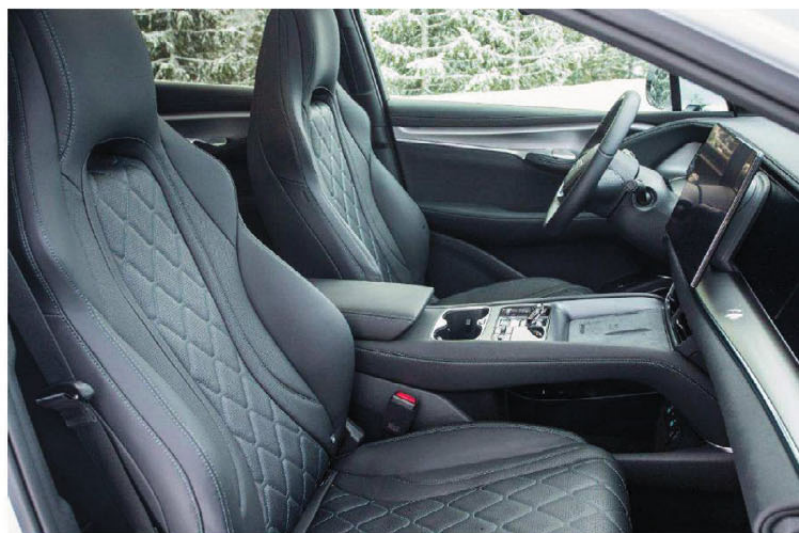
Den coupéaktige fasongen barberer selvsagt av litt plass her og der, men siden Sealion 7 er lang (4,83 meter, akselavstand 2,93 meter) er den på ingen måte trang. Bagasjerom på 520 liter er normal størrelse i denne klassen, mens benplass og bredde i baksetet er blant de aller beste. Vinkelen på bakruten gir elegant design, men stjeler takhøyde i baksetet og bagasje plass de gangene du skal stappe bilen helt full.

Blir tatt på senga

BYD Sealion 7 har svært gode spesifikasjoner, særlig når vi tar introduksjonsprisen på 470 000 kroner med i betraktningen. 4WD, 390 kW/530 hk og fullstappet av utstyr. Vel og bra, men det er på kvalitetsfølelse og total komfort jeg blir tatt litt på senga av med denne bilen.

En ting er at alt ser pent og fint ut (har noen hos BYD plukket en Lexus fra hverandre ...?) – en annen at interiør og kjøreopplevelse på tidvis gulfne vinterveier gjør et veldig solid inntrykk. Bilen er helt uten ulyder, og er en av de svært få i denne klassen som faktisk kan kategoriseres som stillestående. På vinterdekk klarer selv ikke grov motorveiasfalt å ødelegge godfølelsen.

Jeg kan fortsatt sette noen forbedringspunkter: Fjæringen gir for mye opp/ned-bevegelse på skarpe

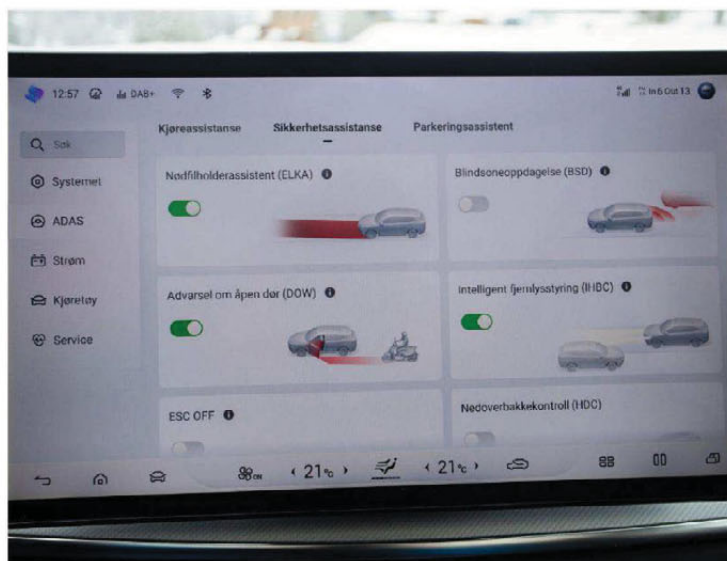
LANGTURSBI: Seter og sittestilling bør passe de fleste. God total komfort, selv om vi kunne ønske oss smidigere fjæring på skarpe ujevnheter.

ujevnheter, og mangler smidigheten de beste elbilene kan oppvise. Rattet kunne gjerne stått litt flattere mot en ellers fin sitteposisjon, mens detaljer som DAB-ra-

dio, stemmeinstruksjoner og skjermbetjening fortsatt kan finpusses. Likevel: BYD har kommet et godt stykke på vei i Europa-tilpasningen av sin nyeste modell.

Å få testet nye bilmodeller når det blir ordentlig vinterforhold er en klar fordel. Det skiller ofte klinten fra hveten, særlig når det kommer til veiegenskaper. Sealion 7 har en matchvekt på rundt 2,5 tonn, og er dermed ikke noen lekebil du slenger rundt med. Hvis kjøreforholdene blir riktig røffe, får du svært god stabilitet og forutsigbarhet ved å sette kjøreinnstillingen i «Snow». Det er heldigvis lett tilgjengelig via en knapp i midtkonsollen, du slipper å bla deg inn i en skjermmeny. Setter du bilen i «Sport» får du litt mer spillerom fra den elektroniske vaktmesteren, og bilen venter mer kraft til bakhjulene. Ikke helt BMW, men morsomt nok for de aller fleste. □

MANGE MULIGHETER: Vi finner oss stort sett til rette med betjeningen, selv om det kan bli mange trykk for å finne vei i skjermmenyen. Her et rikholdig utvalg av sikkerhetssystemer.

TEKNISKE DATA

Motor:	2xEL
Effekt, kW/hk:	390/530
Dreiemoment, Nm:	690
Egenvekt, m/fører, kg:	2485
Tilhengervekt, kg:	1500
Lengde/bredde/høyde, cm:	483/193/162
Akselavstand, cm:	293
Bakkeklaring, cm:	16,3
Bagasjerom, liter:	520–1789
Standard dekkdimensjon:	245/45–20
Batterikapasitet, kWh:	93,1
Rekkevidde, WLTP km:	502
Forbruk, WLTP, kWh/mil:	2,19
0–100 km/t, fabrikk, sek:	4,5
Toppfart, km/t:	215
Pris fra, kr:	470 000

TESTDATA

0–100 km/t, sek:	4,5
60–100 km/t:	2,1
80–120 km/t:	2,8
Støy 50 km/t, dBA:	60,5
Støy 100 km/t, dBA:	66,0
Testforbruk, kWh/mil:	2,2
Rekkevidde i test, km:	420
Misvisning 50 km/t:	46
Misvisning 100 km/t:	95

DOMMEN

Det er mye godt å si om basiskvalitetene til BYD Sealion 7. Sammenlignet med Tesla Model Y gir den et mye bedre kvalitetsinntrykk, særlig når det gjelder støy og materialkvalitet i interiøret. Og det er ingen tvil om at den gjør en solid innsats som en «anti-Tesla». Rett og slett fordi den konseptmessig er rene motpolen til en Model Y. Samtidig skal Sealion 7 også friste kunder vekk fra tungvektene som VW, Toyota og Nissan, for å nevne noen. Der modellene har andre egenskaper enn Model Y, og ligner mer på det BYD kan by på. Det gjør at det ikke blir noen parademarsj til salgstoppen. Samtidig er Sealion 7 utvilsomt det beste kortet BYD har hatt på hånden til nå.

Lading og rekkevidde

BYD Sealion 7 har med 91,3 kW et stort batteri for denne klassen. I vår testperiode var det vinterlige kjøreforhold med -3 til +3 grader. Forbruket varierte fra 1,8 til 2,5 kWh per mil, med et snitt på 2,2 kWh/mil og en maksimal rekkevidde på 420 km. Større batteri gir dermed noe lenger rekkevidde enn vi har oppnådd med Model Y og ID. 4 under lignende forhold. BYD oppgir maks ladefart på 230 kW, og ladetid fra 10–80 prosent på 24 minutter. Det gjelder ikke under norske vinterforhold, siden bilen mangler effektiv forvarming av batteriet. Likevel er ladeopplevelsen god, med 30 minutter fra 10 til 80 prosent. Vi registrerer maks hastighet på 184 km/h, en snittfart på 139 km/h og håper BYD får til en løsning slik at ladingen kommer litt raskere i gang i kjølig vær.

Kia EV3 Long Range

TEST

Det meste ligger til rette for suksess

GODT OG BLANDET: Kia EV3 plasserer seg fint rommet mellom en klassisk kompaktbil og en familie-SUV.

Ofte stikker de fancy og kostbare bilene av med all oppmerksomheten. Kia EV3 er derimot en ganske normal hverdagsbil, og gjør stort sett gjør sine saker utmerket.

Tekst og foto: Terje Bjørnsen

Kia var tidlig ute med attraktive elbil-modeller i Norge. Vi kjørte den første Kia Soul Electric på test allerede høsten 2014. Sammen med Nissan Leaf, BMW i3, Renault Zoe og VW e-Golf var den en av de kompakte elbilene med suksess de første årene av elbilbølgen.

I 2018 var det tid for Kia e-Niro. Sammen med søstermodellen Hyundai Kona ble dette en trendbryter i elbilmarkedet. Med batteri på 64 kWh oppnådde de to koreanske elbilene en rekkevidde på i våre tester på rundt 450 km på sommeren og 350 km på vinteren. Dermed var dette blant de første rimelige elbilene med ekte langturkapasitet.

Nå er det altså tid for Kia EV3. Tross et langt mer moderne utseende i merkets nye designdrakt, skal modellen overta stafettpinnen for både e-Niro og e-Soul. Her osrer det «folkebil» lang vei, ikke minst med tanke på relativt gunstig pris og attraktive utstyrs pakker. Sammen med syv års garanti har nettopp det vært kjennetegn for Kia i årenes løp.

Gjør seg lekker

EV3 baserer seg på Hyundai og Kias fleksible E-GMP (Electric-Global Modular Platform). I denne versjonen handler det om en relativt kompakt (4,3 meter lengde) crossover, der man forsøker å blande ingrediensene fra en SUV og en kompaktbil til et vellykket kompromiss.

Sammenlignet med e-Niro ser Kia EV3 ut som om den har tilbrakt noen timer på helsestudio og på en effektiv bli-ny-kur. Den er litt kortere og bredere, i tillegg gjør det kantete karosseriet og fiffig design på de store 19-toms felgene sitt til at EV3 har mer pondus enn den noe beskjedne e-Niro.

Bilen kommer i to hovedutgaver, der batteristørrelse (netto) på 55 og 78 kWh skiller mest. Det sørger for en rekkevidde mellom 430 til 600 km etter WLTP-normen. Begge kommer i tre utstyrsversjoner, der den rimeligste Active er forbeholdt det minste batteriet, mens GT line bare er tilgjengelig med det største. Exclusive og Exclusive Plus ▶

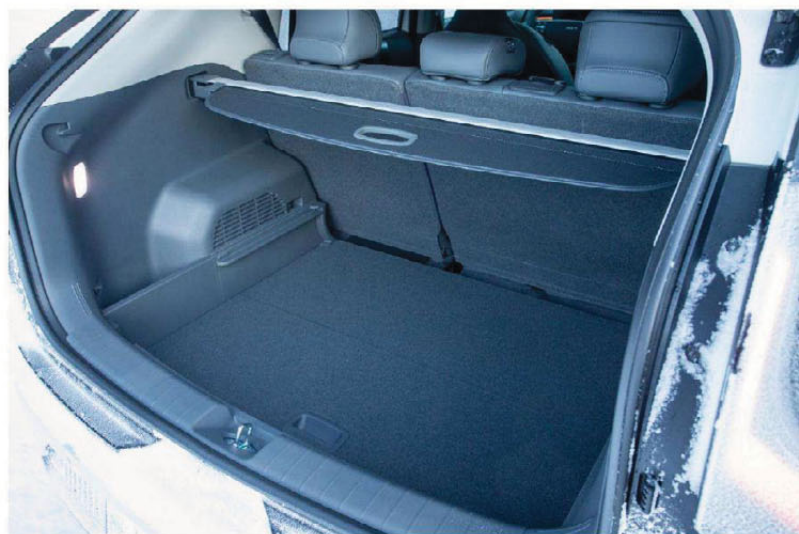
Tester og nyheter finner du på: www.klikk.no/motor

NYTT FAMILIEDESIGN: Kia har lagt om på linjene i sine nye EV-modeller. Her er det klare likhetstrekk til den store EV9.

leveres til begge, der prisen for førstnevnte ligger på 385 000 kroner med 58 kWh batteri og 430 000 kroner med 81 kWh. I dagens bilmarked er det godt inne i vårt egendefinerte folkebil-område.

Bilen er forhjulsdrivet (en utgave med 4WD skal dukke opp senere i 2025) og begge har effekt

på 204 hk/150 kW. I vår testperiode er det vinterforhold med mellom null til -11°, og på småsleip asfalt sliter EV3 en smule med å få kreftene i bakken fra start. Dermed havner vi litt bak fabrikkens tall for 0–100 km/t (7,7 mot 8,3 sekunder), men for-bikjøringsmålingene går uten glipptak. Da bruker EV3 4,0

LETTLASTET: 460 liter er ikke helt som i en fullverdig familiebil, men moderate utspring gjør det lett å få bagasjen på plass.

sekunder fra 60–100 km/t, mer enn nok for biltypen og omtrent samme nivå som f.eks. Peugeot E-3008 (4,3) og Renault Scenic (3,6).

Noen merkverdigheter

Kia EV3 er tross sitt småtøffe ytre ikke noen sportslig bil, en helt

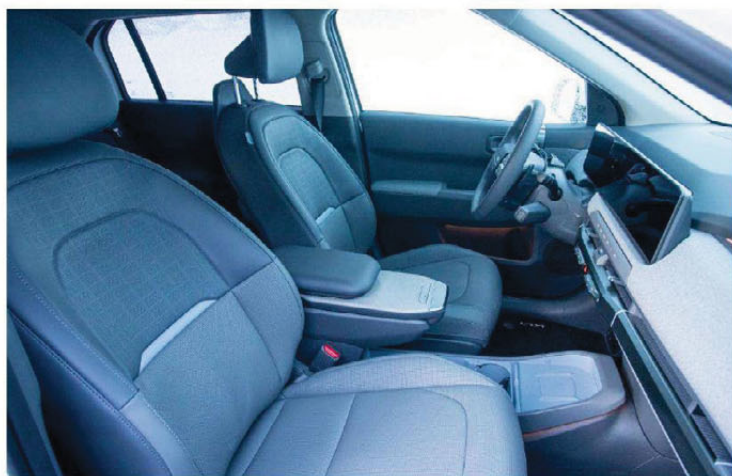
korrekt prioritering etter vår mening. Den har tilstrekkelig fjærringskomfort, men vi savner noe bedre støydemping på motorvei. Den kjører relativt stødig med velkjente, forhjulsdrevne egenskaper på vårt varierte utvalg av vinterforhold.

Når vi går fra godt brøytete

KARAKTER:

Særegen felgdesign glir naturlig inn et kantet utseende. 19-tommers hjul koster noen mil rekkevidde.

PRAKTISK: Vi liker betjeningen av berøringsskjermen, og at det fortsatt finnes fysiske knapper for rask tilgang til viktige funksjoner.

hovedveier til røffere småveier, er det likevel et par detaljer vi stusser over: Antispinnsystemet virker rykkete, og sliter noen ganger med bakkestart. Varselsystemene som skal gi sikrere rygging går i baklås når det er snø rundt bilen. Da rikker den seg ikke en millimeter før vi har trykket oss til

korrekt meny i skjermbetjeningen og slått av hjelperne.

Apropos betjening og skjermer er det et av høydepunktene i Kia EV3, og følger mønsteret fra storebror EV9. Systemet er enkelt i bruk, med alt du trenger av info i instrumentsskjermen foran føreren. En avlang skjerm i midtkon-

SØMLØST: Både utseende- og betjeningsmessig er førerplassen smakfullt utformet.

SITTEKOMFORT: Setene ser relativt flate og konturløse ut, men holder mål på langtur.

sollen har velordnede faner du sveiper gjennom, med praktisk styring av varme/ventilasjon på venstre side. Haptiske knapper i underkant av skjermen, pluss velkjent betjening med hendler og rattknapper, gjør at de fleste raskt vil føle seg hjemme i EV3.

Seter og sittestilling er på det jevne, men vi holder fint ut i to-tre timer av gangen. Her hjelper også en halvhøy sittestilling med god oversikt i alle retninger – unntatt bakover. Dermed er du prisgitt et ryggekamera som dessverre ikke er spesielt glad i sølesprut eller snøføyk.

Benplassen bak er på kompakt bilnivå. Det betyr akkurat tilstrekkelig for voksne på rundt 180 centimeter foran og bak. Sammenlignet med typiske konkurrenter byr EV3 på noen centimeter ekstra bredde i baksetet, mens bagasjerommet på 460 liter er litt kortere enn for eksempel Peugeot E-3008. En gulvplate gir oppbevaringsrom under, eventuelt cirka 12 centimeter ekstra høyde om den tas ut. EV3 har også en «frunk» på 25 liter under panseret. Ikke noe for storfamilien, men i forhold til bilstørrelsen er plassutnyttelsen som forventet, og fungerer greit for fire personer på langtur. □

TEKNISKE DATA

Motor:	EL
Effekt, kW/hk:	150/204
Dreiemoment, Nm:	283
Egenvekt, m/fører, kg:	1885
Lengde/bredde/høyde, cm:	430/185/157
Akselavstand, cm:	268
Bakkeklaring, kg:	14
Bagasjerom, liter:	460–1250
Tilhengervekt, kg:	1000
Taklast, kg:	80
Standard dekkdimensjon:	215/50-19
Batterikapasitet, kWh, (netto):	78
Rekkevidde, WLTP km:	560
Forbruk, WLTP, kWh/mil:	1,62
0–100 km/t, fabrikk, sek:	7,7
Toppfart, km/t:	170
Pris fra, kr:	430 000

TESTDATA

0–100 km/t, sek:	8,3
60–100 km/t:	4,0
80–120 km/t:	5,3
Støy 50 km/t, dBA:	61,5
Støy 100 km/t, dBA:	68,0
Testforbruk, kWh/mil:	1,95
Rekkevidde i test, km:	400
Misvisning 50 km/t:	48
Misvisning 100 km/t:	98

DOMMEN

Kia EV3 følger opp arven fra sine folkelige forgjengere på en utmerket måte. Den både ser og kjennes langt mer moderne, og særlig Longe Range-utgaven har rekkevidde og hurtiglading velegnet til langtur. Bra utstyrspakker, pris og garanti er fortsatt sterke punkter. Dessuten er interiør og kvalitetsfølelse langt bedre enn tidligere. Da tåler nok mange at andre egenskaper er mer på det jevne.

Lading og rekkevidde

Med 17-tommers hjul har Kia EV3 Long Range en maksimal oppgitt rekkevidde på 600 km, men med 19-tommere (som på testbilen) ligger den på 560 km. Norske vinterforhold tærer på rekkevidden, selv med varme-pumpe. Vi havner på 400 km under vinterlige kjøreforhold, og et forbruk på 1,95 kWh. Det indikerer at bilen bør klare over 500 km i sommerhalvåret. Vi setter på forvarming av batteriet, men bilen slår av funksjonen ved 15 prosent batterikapasitet, slik at temperatur ikke er helt optimal da vi starter ladingen. Maksimal ladefart er oppgitt til 135 kW, og fra drøyt 20 til snaut 70 prosent holder den seg mellom 125–130 kW. Ved 80 prosent har farten sunket til 57 kW, og fra 10–80 prosent bruker vi 34 minutter. Kia oppgir 31 minutter, noe bilen sannsynligvis er i nærheten av under bedre forhold.

943

km med
strandlinje har
Portugal

Portugal for enhver smak

Hvis man ser bort fra språket, så er Portugal perfekt.

PORTUGAL ER ET mangfoldig reisemål som tilbyr alt fra solrike strender til pulserende byliv og natur-skjønne landskap.

Algarvekysten er kjent for sine vakre sandstrender og dramatiske klippeformasjoner, og er et populært valg for sol- og badeferier. Området tilbyr også et bredt spekter av aktiviteter, inkludert golf på

noen av Europas beste baner. Byer som Albufeira, Vilamoura og Tavira kombinerer tradisjonell sjarm med moderne fasiliteter.

Portugals hovedstad, Lisboa, byr på en unik blanding av gammelt og nytt. Byen er kjent for sine brosteinsgater, historiske trikker og livlige nabolag. Med et behagelig klima er det et ideelt reisemål for de som ønsker å kombinere byopplevelser med nærhet til strendene i Estoril og Cascais.

Den UNESCO-vernedede byen Porto er kjent for rik historie og pittoreske elvebredder. Porto er hjemstedet til portvinen og tilbyr en rekke kulturelle attraksjoner, inkludert imponerende arkitektur og sjarmende kaféer.

For de som søker naturopplevelser, er Madeira et ideelt valg. Øya er kjent for sine frodige landskap, imponerende fjell og unike levada-vandringer. Den turistpregede hovedstaden Funchal ligger som et amfiteater i åssidene og byr på en lang havnepromenade.

SOLKYST: Algarvekysten er en Syden-perle med nydelige strender og litt røff natur.

NTB

Slik kommer du dit

Å reise fra Oslo til Portugal er enkelt, med flere direkteflyvninger tilgjengelig. Her er noen alternativer:

Fra Oslo til Lisboa: Flere flyselskaper tilbyr direkteflyvninger fra Oslo til Lisboa. Prisene starter fra rundt 495 kr.

Fra Oslo til Faro: Det er direkteflyvninger fra Oslo til Faro, med priser fra cirka 519 kr.

Fra Oslo til Porto: Direkteflyvninger fra Oslo til Porto er tilgjengelige, med priser fra omtrent 709 kr.

For å finne de beste tilbudene anbefales det å sammenligne priser på ulike reisesøkemotorer, som Skyscanner, Momondo og KAYAK.

VAKKER: Portugals hovedstad er en god blanding av gammelt og nytt.

NTB

Sweet home Alabama

Den amerikanske delstaten byr faktisk på noen av USAs mest unike overnattingsopplevelser.

I Montgomery kan du overnatte i forfatteren F. Scott Fitzgeralds tidligere hjem, hvor han skrev deler av Nattens ømhet (bildet). The Flying Carpet Moroccan Treehouse i Cullman byr på orientalsk luksus i tretoppene, med badekar foran panorama-vinduer, hengestoler og utendørs boblebad.

Det hvite sørstatshuset Bama Bed and Breakfast i Tuscaloosa har historie helt tilbake til 1823, med rom i forskjellige stilarter og sørstatssjarm. I Mobile kan du bo i et unikt viktoriansk hus, bygget av ferdige elementer fraktet med jernbane i 1897, mens Fairhope's Storybook Castles er inspirert av middelalderarkitektur og eventyr.

ART MERIPOL

ALBATROS TRAVEL

Strandhugg i nord

Reiseselskapet Albatros tilbyr en syv-dagers rundreise kalt «Med Churchill til Normandie» med avreise 6. juni 2025. Denne reisen gir deltakerne muligheten til å utforske historiske steder knyttet til andre verdenskrig, spesielt de allierte styrkenes landgang i Normandie. Turen inkluderer besøk til viktige slagmarker, minnesmerker og museer som belyser denne betydningsfulle perioden i historien.

I tillegg til de historiske aspektene vil deltakerne få oppleve Normandies vakre landskap, pittoreske landsbyer og lokale kulinariske spesialiteter. Reisen ledes av erfarne guider som deler innsikt og kunnskap om regionens historie og kultur.

Prisen for turen starter fra 17 998 kroner.

Hyttene ved Holmetjønn

Nordmannsslepa, en eldgammel ferdselsvei over Hardangervidda, har i århundrer vært en viktig rute mellom Vestlandet og Østlandet. Langs denne stien har en gruppe arkeologer nå gravd etter spor av gamle overnattingssteder. Blant funnene er to hyttetuffer ved Holmetjønn – én fra middelalderen og én fra vikingtiden.

Hytta viser tegn til jakt og overlevelse i fjellet. Inne er det rester av ildsteder og mat som ble kastet rett på bålet, noe som etterlot et lag av sot og bein. Funn av to vikingtidpiler gir glimt av fortidens jakt, og et ildstål minner om eldgamle bålmetoder.

Arkeologene vender tilbake senere i år for å avsløre flere hemmeligheter i dette barske landskapet.

KULTURHISTORISK MUSEUM

ET MØTE MED SVALBARDS DYRELIV

SAMLING: Hvalrossen er sosiale dyr, og trives ofte i store kolonier, som denne et sted på vestkysten.

Vi befinner oss midt i Svalbards nådeløse villmark med den lille seilbåten vår «Snyspurven». Milevis fra sivilisasjon og omringet av fjell og is på alle kanter. Dette er beretningen om vårt møte med arktiske dyr på vår stillfarne ferd rundt øygruppen. ►

Vi har krysset Barentshavet, og vi gjør oss klare for første ilandstigning i Hornsund, sør på Spitsbergen. Et karrig morenelandskap skråner oppover mot noen værbitte fjell og danner en bred stripe med land innover mot breen. I det vi kommer til en brungrå elv av smeltevann, legger vi plutselig merke til noen hvite «skjær» som skvulper i vannskorpen, bare noen få skritt fra land. Med ett står en vannsprut til værs. En stor flokk med belugahvaler fyller plutselig hele bukta. De kommer svømmende forbi i det grumsete vannet, bare noen titalls meter ifra oss, og enser oss ikke i det hele tatt.

Gjennom hele havkryssingen har vi hatt jevnlig selskap, både av små og store flokker med forskjellige hvaler. Springere, Nord-Atlanterens delfiner, har lekt seg ved båten i time etter time, og både vågehval og finnhval har stadig krysset vår kurs. Spesielt i områdene rundt Bjørnøya og langs den nordlige kysten i Polhavet, bugner det av liv. Det er et mektig syn å se de svære skapningene velte seg over i bølgene, i sakte og majestetiske bevegelser som de største skapninger på jorden.

Stinkende kjemper

En dag vi beveger oss bortover fjæra i Bellsund, blir vi var noen brune «steiner» borte på odden. Da vi kommer fram ser vi at det slettes ikke er steiner, men to store hvalrosser i dyp søvn. Vi har ikke akkurat vært lydløse på vår vandring, så dyrene må ha hørt oss. Likevel ignoreres vi som om vi var den mildeste sønnnavind.

Hvalrossen er en morsom kra-

bat, stor og klumsete som den framstår på land. De lukter ikke særlig godt, og den griseaktige eimen kan kjennes på lang avstand. I timevis ligger de og sover i de artigste posisjoner uten å røre på et lem, før de dorskt ruller seg ut i vannet. Så bærer det på jakt etter skjell og andre bunn-dyr, som de roter fram med de store støttennene sine.

Neste dag kommer vi over en hel koloni som ligger på en odde av sand under en mektig bre.

20–30 dyr ligger hulter til bulter, som en diger sosial klynge. I vannet dukker et og annet undrende fjes opp og ser på oss, før de grynter høylytt og forsvinner ned i dypet igjen. I alt møter vi hundrevis av dem rundt om på øygruppen.

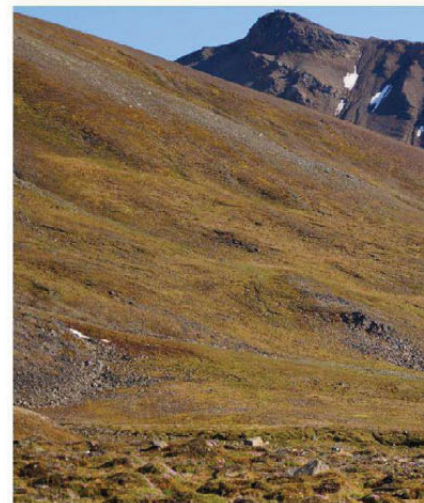
Nysgjerrig rein

I en beskyttet liten vik finner vi en idyllisk og stille havn. Vi går i land og forbereder oss på en tur innover Recherchedalen. Disse grønne områdene utgjør en stor kontrast til det karrige landet lenger mot sør, og dalsidene er et yndet mål for drøvtyggere. Vi prøver etter beste evne å holde avstand, men dyrene kommer likevel uvanlig tett på. Svalbardreinen er riktig nok kjent for å ikke være særlig redd for mennesker, men her i dalen oppfører de seg nærmest som nysgjerrige tamdyr.

Svalbardreinenes noe morsomme utsende er typisk for alle dyrene som lever i Arktis. Korte lemmer, små ører og øyne, og en rund og luftig kropp – alt for å være mest mulig varmeeffektiv i kulden. I løpet av den korte sommeren legger de på seg store

« Stundom sto den til og med på land og ventet, som et illevarslende tegn om død.

mengder fett som de tærer på i løpet av vinteren, mens de graver opp lyng og lav under snøen.

Polarkongen

Etter Recherchedalen seiler vi mot nordvesthjørnet av Spitsbergen. Sundet Danskegattet mellom

BJØRNEN SOVER: En isbjørn som sover, mens den hviler hodet på labbene, et sted på Nordaustlandet.

Amsterdamøya og Danskøya var en viktig ankringsplass for hvalfangere på 1600-tallet. Vi passerer den sagnomsuste Likholmen, de nederlandske hvalfangeres gravplass fra noen århundrer bak i tid. Mytene skal ha det til at isbjørnen hadde sine faste raid her, hver gang etter at båtene med gravfølge hadde forlatt holmen. Stundom sto den til og med på land og ventet, som et illevars-lende tegn om død. Her oppe rundt den 80. breddegrad, ser vi stadig spor i fjæra etter bamsefar, og på VHF-radioen overhører vi en dag en noe spesiell samtale. Det viser seg å være en annen ▶

URED: Svalbardreinen er uredd og til tider svært nysgjerrig.

ANGREP: En tjuvjo går til angrep på en forsvarsløs seilbåtturist.

SNYSPURVEN: Vårt kjære hjem og transport-middel «Sny-spurven», trygt på svai i Trygghamn i Isfjorden.

DEN MØRKE FORTID

Helt siden Willem Barents' oppdagelse av Svalbard i 1596, har øygruppen helt nord i Barentshavet vært mål for utallige reiser og ekspedisjoner.

I alt fra små fangstlag til store flåter, og fra sommerlige visitter til årelange opphold i isødet. Det som historisk sett har trukket folk hit, er de rike forekomstene av hval, sel, pelsdyr og kull, samt utforskning og erobring av nytt land.

I jakten på ressursene har naturen og det lokale dyrelivet fått lide mye. Etter å ha vært mer eller mindre isolert fra omverden i tusener av generasjoner, har de færreste arktiske dyr opparbeidet seg noe særlig fluktinstinkter ovenfor mennesker. Dette har gjort dem til lette bytter for jakt.

I tillegg var fangstmetoder, som bruk av gift, helt vanlig så langt fram som 1920-tallet. Døde dyr lå da og forgiftet økosystemet i lange tider, noe som førte til livløse fangstfelt i årevis etterpå. Det stopper ikke der.

Det bugner også av søppel i Arktis. Store mengder med plast, tau, og ikke minst garn, ligger spredd i fjæra på selv de mest øde steder. Alt er heldigvis ikke bare ravnsvart.

I nyere tider har ting skjedd. Landskap er blitt vernet, truede dyr er blitt fredet og fangst og fiske forvaltes mer fornuftig. Flere arter har tatt seg opp til nye høyder, som vi ikke har sett på flere tiår eller århundrer, og store ressurser blir brukt på strandrydding, kontroll og oppsyn. Bestandene av dyr og fugler overvåkes og forskes på, og det er blitt opparbeidet en enorm kunnskap som gagnar naturen i det videre arbeidet.

SØPPEL:

Et reinsdyr har rotet seg inn i et fiskegarn og lidd en unødvendig død. Igjen ligger bare geviret, som en sår påminnelse om forsøpling.

seilbåt noen mil mot vest, som advarer en tredje båt om at en isbjørn prøver å komme seg opp i den ubevoktede skuta deres. Selv har vi bygget en spikermatte på badeplattformen, med god grunn.

En morgen blir jeg oppmerksom på en gulhvit «stein» på naboholmen, som jeg ikke kan huske fra dagen før. I det vi passerer holmen, får «steinen» et hode, og opp på alle fire reiser det seg plutselig en diger isbjørn. Den værer mot oss en stund, før den beveger seg opp på toppen av øya, hvor flere par med rødnebbterner regelrett går til angrep.

Bamsen vandrer helt uanfektet av gårde, mens den slikker i seg egg og nyklekte kyllinger.

Mens vi sakte seiler langs holmen, slår bjørnen like godt følge, før den ved en liten bukt stopper opp for å hvile. Selv setter vi kursen rundt til den andre siden, hvor vi blir vitne til at bjørnen kommer løpende over holmen etter oss. Den er tydeligvis interessert. I profil mot den klare polarhimmelen, labber den bortover som den polarkongen den er, og det er et meget mektig skue. Så setter den seg ned på baken, før den tar en siste tur

ANDERS BEER WILSE

BASE: Walter Wellmanns base i Virgohamna i 1907. Stålskjelettet skal bli hus for luftskipet.

« Det finnes fortsatt rester etter basene i Virgohamna.

DYRELIVET PÅ SVALBARD

Ferdsel på Svalbard er til dels strengt regulert.

Alle pattedyr, fugler, egg, reir og bo er i utgangspunktet fredet og må ikke forstyrres.

Det er forbudt å lokke til seg isbjørn, forfølge den eller aktivt oppsøke den på noen måte.

Fallvilt, skjelett og skjelettdeler tilhører Staten og kan ikke tas med fra funnstedet.

Alle planter er fredet mot skade og plukking. Innsamling av sopp og tang til privat bruk er lov.

Drivtømmer kan benyttes som bål på stedet. Kun papir og tømmer er lovlig brensel.

Latrineavfall kan graves ned i elvegrus eller kastes i havet.

Det er også uønsket at man etterlater seg varder, signaturer eller lignende i naturen.

Selv om Svalbards dyreliv er fredet, er det åpnet for begrenset jakt, fangst og fiske på enkelte arter.

Mer informasjon hos Sysselmesteren.no.

STORKOBBE: Ei storkobbe soler seg på et isflak, og bryr seg lite om vi passerer med seilbåten.

ytterst på odden. Her legger den seg til å sove med hodet hvilende på de svære labbene.

Andrées ballongbase

Rett som det er dukker et nysgjerrig selhode opp i vannskorpen, uansett hvor vi måtte befinne oss på øygruppen. Ved Danskøya kommer vi over en stor koloni steinkobbe, som har slått seg ned på noen små skjær inne i en bukt. På avstand ser det nesten ut som om de ligger oppå vannskorpa, for skjærene går nesten i ett med vannet. Der ligger de med hodet og sleivene godt hevet fra steinen, for å ha minst mulig kontakt med det kalde underlaget. De ser litt opp og ofrer oss et blikk, men siden vi ikke er en bjørn, bryr de seg heller ikke med at vi vandrer forbi.

Vi kommer forbi Virgohamna på Danskøya der den svenske ingeniøren Salomon August Andrée i 1896 etablerte base.

Han ville nå Nordpolen med hydrogenballongen «Örnen». Ekspedisjonen ble en dødelig fiasko. Noen år senere benyttet også amerikanske Walter Wellman Virgohamna som base for sine tre mislykkede forsøk på å nå Nordpolen med luftskip. Det finnes fortsatt rester etter basene i Virgohamna, som er ferdselsregulert for besøkende. Man må derfor ha tillatelse til å gå i land.

Etter å ha fulgt nordkysten av Spitsbergen seiler vi inn i Hinlopenstredet mellom Spitsbergen og Nordaustlandet, den nest største øya på Svalbard. Mesteparten av øya er dekket av isbreen Vestfonna. Ved breens steile fronter staker vi oss vei igjennom et tett belte av drivende is. Plutselig ligger flere seler på isen rundt oss. En av dem er en uredd storkobbe, som med sine lange barter bare ligger der, slikker sol og regelrett koser seg. Halvt rullet over på siden, ligger den og klør seg på

magen med de store luffene sine. For å komme oss videre, må vi passere den på kloss hold. Storkobben letter litt på hodet med jevne mellomrom, men heller ikke den vurderer oss som en trussel. Det er fantastisk å få se og oppleve disse dyrene i sine naturlige omgivelser. Her ligger selen på sitt isflak eller sin stein, akkurat sånn som den har gjort i tusener av år, før mennesket erobret Arktis.

Eneste fastboende fugl

Om vinteren i nord er stille, så rent bugner det av liv om sommeren, med tusener av gress, måser og alkefugler på visitt. På våtmarkene og i deltaområdene ser vi store, skyte kolonier med hvitkinn-, kortnebb- og ringgås, og ærfugler og terner finner man de fleste steder, særlig på holmer og rundt bebyggelse.

I de lyse sommerkveldene kan smålommens klagende røst høres

på milevis avstand, og stundom kan vi se den lette med sine karakteristiske spiralformede rundturer. Overalt på sjøen møter vi havhest, polarmåse, krykkjer og ismåker, og på land må vi dukke for angripende fjell- og tjuvjoer. Så har vi alker, alkekonger, lundefugler, lomvi og polarlomvi, som lager et ufattelig leven i fuglefjellene, og som flyr på kryss og tvers mellom hav og land, på en evig jakt på mat til sine unger.

De minste fuglene er derimot fjæreplytt, polarsvømmesnipe og andre type vadere, samt Svalbards eneste spurvefugl; den stolte og tøffe snøspurv, som seilbåten vår også har fått sitt navn fra.

De eneste fuglene som lever fast på Svalbard er svalbardrypa, men disse ser vi ingen av. Det samme gjelder dens erkefiende, fjellreven, som nok bruker den lyse sommeren til å jakte og føre valpene sine med trekkfugler. □

Der jorden brenner

Ikke engang en scene fra en apokalyptisk Hollywood-produksjon om jordens undergang eller skrekkfilm kan overgå virkeligheten og hverdagen til kullarbeiderne i India, forteller Johnny Haglund etter sitt besøk der. Kullet har brent siden 1916, og brannene kan vedvare i minst hundre år til – men det er en miljøkatastrofe ingen snakker om.

W
menn

**Vi gir deg saker
du ikke finner andre
steder – hver uke**

Nordens beste bussturer

På jakt etter spennende reiser i hyggelig selskap, men klar for å overlate planleggingen til andre? Da kan organisert busstur være løsningen. Vi gir deg ti bussfavoritter – inkludert øyhopping til Visby på Gotland (bildet).

Kidnappet øl-kongen

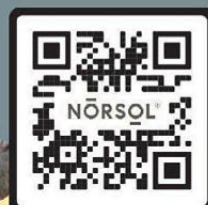
Ølbrygger Freddy Heineken, Nederlands rikeste mann, gikk ut av kontorbygningen og kikket rett inn i en pistolmunning. Kidnappingen på åpen gate innledet tre ukers klappjakt på gjerningsmenn som virket proffe – og fullstendig amatørsløse.

FASTE SIDER

Sløseribudsmannen
TimeOut
Blinkskudd
Yans 10 på topp
Kule sider
Ny viten
Skjenkens historie
Bilmix
Grafikk
Kryssord
Sudoku
Vi Menn quiz
Reisemix

FRA TINGVOLL

GRATIS
BEFARING
-
SE MER HER

Vi gjør
solskinnsdager
enda bedre

Screen isolerer både mot solvarme og mot kulde

NORSOL®

✓ Skann QR koden over og lær alt om gardiner og solskjerming fra Tingvoll.

1

GRATIS BEFARING

Vi gir råd, viser prøvekolleksjon, tar nøyaktige mål, og gir prisoverslag.

2

PRODUKSJON

Vi besørger din bestilling som blir skreddersydd på vår fabrikk.

3

MONTERING

Vi monterer din ferdige bestilling der du ønsker den, raskt og fagmessig.

Returadresse:
ART AS
Postboks 209
2021 Skedsmokorset

HISTORIEN OM FYRSTIKKEN

ARBEIDERKAMP, INDUSTRIALISERING
OG TEKNOLOGISKE FREMSKRITT

Podkast

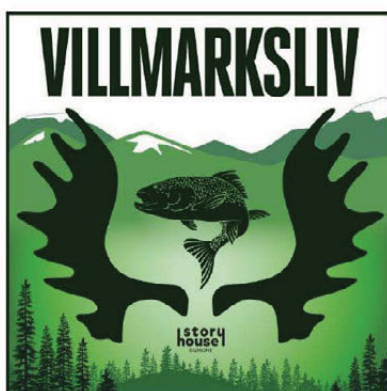

Skann QR-koden
for å lytte til
episoden

Fyrstikken er en sentral del av friluftslivet for mange.
I denne episoden får du høre fyrstikkens historie fra
den spede start og helt frem til i dag.

Hallvard Lund

Nye episoder hver uke

www.podkastenvillmarksliv.no

En podkast fra:

Villmarksliv

Jakt

FISKE

